
BUHR A
a39015 01817028 5

KISFALUDI

KISFALUDY SÁNDOR

MINDEN MUNKÁI.

KISFALUDI

KISFALUDY SÁNDOR

MINDEN MUNKÁI.

KIADTA

TOLDY FERENC.

HARMADIK KÖTET.

PESTEN.

HECKENAST GUSZTÁV TULAJDONA.

1847.

REGÉK

A MAGYAR ELŐIDŐBŐL.

HARMADIK KÖNYV.

KEMEND.

(TIZ ÉNEKBEN.)

(OLVASTATOTT AZ ACADEMIA KÖZ ÜLÉSÉBEN,
SEPT. VIII. MDCCCXXXII.)

ELSŐ ÉNEK.

„A sors minden földi javam
   Kegyetlenül elvette ;
Megszánt utóbb : többet adott :
   Téged adott helyette.
Juliám te! a gazdagot
   Birtokában szívednek,
Monddsza! mikor boldogítod
   Birtokával kezednek ?
A föld egész kerekségén
Egyetlenül szeretlek én;
   Férfi, kinek nagyobb kincs
   Lehetnél, e földön nincs.

Apád téged nékem igért,
   (Áldja isten érette!)
Minthogy éltét hív neveltje
   Többször már megmentette;

De anyádnak nincs kedvére,
Hogy leánya nőm legyen;
Egy nádorfajt (úgymond) zászlós,
Vérhatalmas úr vegyen.
Mondd, Julia! mit reméljek?
‚Leányszívek ritkán mélyek!
Leányelme változó!‘
Ez a földön a közszó.

Beteg apád zászlóalját
Holnap harcba vezetem,
Így kívánván ezt megsértett
Édes hazám s nemzetem.
Én csak szíved birtokában
Folytathatom éltemet;
S ha te másé tudnál lenni?
Csak ontsd inkább véremet.
Mondd, Júlia! mit reméljek?
Ott veszszek-e? vagy hogy éljek,
S boldoguljak teveled?
Mit érez szép kebeled?“

Így szól Pethő Júliához,
Pethő úrnak neveltje,
S ember- s bajnokerkölcsiért
Fiúképen kedveltje,

Miklós: ama Konth Istvánnak,
Kit Zsigmond megöletett,
Hős magzatja, s kit Júlia
Szívéből megszeretett.
Minthogy együtt nevelkedtek,
Szíveik megismerkedtek,
S ölelkezvén érzelmek,
Naponként nőtt szerelmek.

„Élj! feleli a lángolva
Epedőnek a szép szűz,
Élj! s légy boldog kezem által,
Ha megszűnvén a harctűz,
Te megint új borostyánnal
Koszorúzva visszatérsz.
Ismerem én belső becsed,
Érzi szívem, mennyit érsz.
Meglásd! hogy a leányszívek,
Bár nem mélyek, mégis hívek,
Hogy hazugság a közszó,
S én nem leszek változó.

Nemedből én csak tégedet
Tudtalak még szeretni;
S érzem s hiszem: szerelmemet
Hívség fogja követni.

Gazdagságnál több az érdem:
Te gazdag vagy érdemben.
Ne tagadd meg a jobb érzést
Gyenge, gyarló nememben.
Ne csudáld, hogy fény s nagy érték,
S mindenben egy nagyobb mérték,
Anyámnak a bálványa:
Ő nádornak leánya."

Mint rekkenő melegekben,
Midőn fű s fa hervadoz,
Az ég könye hullására
Élet s remény áradoz:
Úgy esnek e reményszavak
Konth Miklósnak szívére!
S boldogsága szép képekben
Ömlik jövendőjére.
S Kemend ura s asszonyától,
S a szeretett Juliától
Bucsút vesz más nap reggel,
S harcba megy a sereggel.

Szemmeredve nézi a szűz
A távozó szeretőt;
S eltünvén ez szemeiből:
„Ha látom-e, s mikor őt!"

Így sohajt fel. Miklós gyakran
Visszatekint mentében,
Az elválás fájdalmai
Nyilazván őt szívében.
Hol útja elkanyarodik,
Szeméből köny facsarodik,
És lehull a kantárra,
Mert nem láthat a várra.

„Apámtól és jószágomtól
Megfosztott a dölyfös kény!
A szegénynek, mindig hallám,
Szerencséje is szegény.
Kemend! Kemend! látlak-e még?
Befogadsz-e fiadnak?
Leány! leány! híve lészsz-e
Adott sok szép szavadnak?
Hédervárott nincs állásom;
Más két hely az én szállásom:
Vagy Júlia szívében,
Vagy — a földnek méhében.

Miklós imígy töprenkedve
Lovának gyors léptében,
Sok s nagy bút s csak kevés reményt
Táplálván hű szívében,

Tovább, tovább halad, s eljut
Végre szomszéd Morvába,
Hol Zsigmond, a hiú s könnyü
Régen haboz magába'.
Miklósnak ott elég dolga:
Mert mint bajnok és hív szolga,
Száz veszély közt küzd és áll,
Mellyet okoz a király.

Míglen ő itt, pazarolva
Életét és erejét,
Harczban tölti sok forró nap
Vérrel jelelt idejét:
Az alatt a kemendi vár
Síralomnak bús boltja:
Pethő urat egy nyavalya
Ágynak dönti, s eloltja.
Csak hogy Miklóst nem láthatja,
S áldását rá nem adhatja,
Kit úgy nevelt, mint atyja,
Pethő úrnak bánatja.

„Miklósnak add szíved, kezed,
Édes, jó nőgyermekem!
Ez volt mindig kívánságom;
Igérd meg ezt énnekem.

Láttam, egymást szeretitek,
Boldog, hív pár legyetek!
Asszony! ne légy ellenkező,
Az úr legyen veletek!"
Fuldokolva mondja vala
Pethő úr ezt, és meghala.
Kemend gyászba öltözik,
S az öröm elköltözik.

MÁSODIK ÉNEK.

Ez időtől fogva Kemend
Mély magányba merűle,
Mintha minden kihalt volna
Belőle és körűle.
Az elhunytnak torja volt ott
Legutolsó' zajos nap,
Öszvegyülvén akkor oda
Sok világi s még több pap.
Csak a néha megkondúló
Várharang, s fen megforduló
Csókák s varjak sergei,
Még életnek jelei.

De a szűzet, kit jobb sorsa
Megáldott bőv értékkel;
S a természet felékített
Tetsző, bájló szépséggel,

Ámbár néma falak rejtik,
A gyors hír kinyomozza,
És kürtjével házból házba,
Szájról szájra hordozza.
Így a nősző indulatok,
S kincsre vágyó kívánatok
Váltva kérőt vonnak már,
Midőn gyászban még a vár.

Melly változás most egyszerre
Kemenden? s olly hirtelen?
Jön s megy, zajg s mozg udvarában
A sok vendég szüntelen.
A gyásznak bús feketéje
Mint tarkúl meg színekkel?
S a bús magány mint telik meg
Örömhanggal s képekkel?
Az élet olt mint terjedez,
Öröm s remény mint gerjedez,
Hol a harang s varjuszó
Volt csak életjelt adó.

A vár kevély asszonyának
Örvendetes változás!
De a szép szüz elméjében
Él még azon tartozás,

Mellyel atyja s Miklós iránt
A mult kötve tartja őt,
És irtózik elárúlni
A nemzőt s hív szeretőt.
Anyja, Gara nemzetsége,
A Konth háznak ellensége,
Ezer módot szőv és fon,
Hogy Miklósnak árthasson.

Egykor, midőn, magok lévén,
A várból lenézgélnek,
S a Zalán túl porfelleget
S fényvillogást szemlélnek,
Nyájasan így szól az asszony
A merengő leányhoz:
„Nézd, Júlia! jó csillagod
Ott megint egy nőszőt hoz!
A sok közül, ki tőled vár,
Mellyik tetszik? valld meg hát már?
Nyúlj titkába szívednek,
Kit kívánnál férjednek?"

„Apám végső akaratja,
Mellyet te is hallottál,
(Mond a leány) énelőttem
Sorsintézet gyanánt áll:

Apám engem Miklósnak szánt,
Birja is ő szívemet;
Senki másnak nem lehet hát
Jussa birni kezemet.
Bár mindegyik jobb szerencse
Volna nekem, isten mentse
Keblemet hitszegéstől,
Nyelvem esküttöréstől."

„Gyermekészszel gondolod ezt,
(Mond az anya s mosolyog)
A haldoklók elméjében
A gondolat tébolyog.
A sír partján a beteg már
Rosz szerencse kovácsa;
Az épésznek és elmének
Lehet csak bölcs tanácsa.
Házasodni, nem elég még
A szerelem és vitézség;
Szükség van még sok másra,
A földpályafutásra.

Miklós ama fejevesztett
Nagy vétkesnek gyermeke;
Irgalomból neveltük fel,
Nincs egy arasz teleke.

Sajnálom őt: a szegénynek
  Sorsa porig alázat.
Gara nádor nemzetének
  Szégyen volna s gyalázat,
Hogy — ki rokon királyával,
És szomszéd a koronával,
  Onokáját vesztében
  Lássa egy Konth szennyében."

Júlia elkeseredve
  Hallja ezt. Fáj szívének,
Hogy Miklóst így legyalázza
  Mérge anyja nyelvének.
Óh! bár erős és állandó
  Maradt volna érzelme,
S nemzőjéhez, szerettéhez
  Mindenkor hív szerelme!
De mint nádszál, ingadozó,
Gyenge, gyarló és változó
  A leányszív, leányész,
  S ostromokban könnyen vész.

HARMADIK ÉNEK.

A vendég, ki most érkezik,
Idegen, s a többinél,
Kik eddig ott megjelentek,
Fényesb valamennyinél:
Mert ez a napsúgárinak
Aranyában ragyogván,
S kisérőin s paripáin
Habzó ezüst csillogván,
Egy királyfi sem jelenne,
Mikor leányt nézni menne,
Nagyobb fényben s pompában,
Szebb és drágább ruhában.

Vajdaffy ez, Györgynek fia,
Kit, mint Zsigmond kényének
S boszújának gyors eszközét,
Zászlós urrá tevének

Embertelen szolgálati:
Mézbe mártván szavait,
Ő keríté, s fogá is meg
Konth Istvánt és társait.
S harminczkét fő magyar nemes,
Nevezetes és érdemes,
Ő miatta s általa
Hóhérkézre jut vala.

Zsigmond őtet beiktatván
Nagy tisztbe, sok jószágba,
Ő most egyik leggazdagabb
Polgár Magyarországba'.
S nem csuda, hogy az úrfinak,
Midőn leányt néz és kér,
Mindenegyik mentegombja
Egy-egy falut is megér.
Az ifjúnak szép termetét
És hajlékony viseletét
Emelvén a drága fény,
Kedvet lel a szép legény.

„Áldja isten a szépségnek
S erkölcsöknek lakhelyét!
A nádornak üdvezletét
Hozom, s ím e levelét."

„„Ismerkedj meg jó nénémmel,
S szép húgommal, Vajdaffy!“““
„Így bocsátott el magától,
A nagyságos atyafi.“
Imígy szól a fényes vendég.
A szűz agyban s kebelben ég:
Vajdaffyban kérőt sejt;
Elmegy, és ott könyet ejt.

De könyeit mi sajtolja:
Miklósért-e a bánat?
Vagy az öröm Vajdaffyért?
Vagy más titkos kívánat?
Bizonytalan. Igaz okát
Tán maga sem tudja még;
Vagy, ha tudja; nyomja s rejti:
Mert gyarlóság s gyengeség.
Hajh! egy leány kebelében,
S változékony elméjében
A fekete és fejér,
Jó s rosz gyakran összefér.

Az bizonyos, hogy még eddig,
Ha megjelent valaki,
S Miklóssal megmérettetett,
Olly próbát nem álla ki,

Hogy mindég ez ne nyert volna
Júliának szívében;
De Vajdaffy beléptével
Nem is forog eszében,
Őket vetni egy mértékbe:
Mert a fénybe s nagyértékbe
Fényét veszti szemének,
És — emlékét hívének.

Úgy van, a mint sejti a szűz:
Nézője és kérője
Vajdaffy a magyar földnek
Leggazdagabb nőszője:
Mert megtetszvén a szép leány
Az aranyos vendégnek,
Ennek felgyúlt érzékei
S kívánati mind égnek.
A társaság megbomolván,
S nyúgalomra szétoszolván,
A szűzhez, ki hül, fül s fél,
Az anya most így beszél:

„Áldott vagy a párosodni
Vágyó leányseregben!
Kedvet talált imádságod
Az intéző egekben!

Leggazdagabb, legcimeresb
Asszony lehet belőled,
Ha csak a sors játszó kénye
Mást nem rendel felőled.
Azért rajta! el szívedből,
Elmédből és emlékedből,
A mi eddig ben vala,
S majd örvénybe is csala.

A szerencse minden embert
Felkap egyszer ölébe;
Boldog! a ki hagyja magát,
S nem ragad meg a lépbe,
Mellyet keble szenvedelmi
Vetnek élte útjába.
A szerencsét, mint az időt,
Ragadni kell futtába'.
E levélben Vajdaffynak
A nádor önszavainak
Hatalmával kér téged.
Ha — megszeret vendéged.

Ez esetben lesz ő hát csak
Kívánója kezednek.
Tőled függ most. Vegyed hasznát
Szépségednek s eszednek.

Két jövendő áll előtted:
  Egyik fényben, pompában,
És a világ kényeinek
  S öröminek javában;
A királyi kegyelmeknek,
A kedvező figyelmeknek
  Minden dicsőségében,
  A boldogság ölében.

Másik homály, egy megvetett
  S gyalázott név mocskában,
Szűk s komor lak s bús magánynak,
  S koldús férjnek karjában;
Hol a szennyes nyomorúság
  Dúlván ékes testedet,
Késő bánat, szomorúság
  Keseríti lelkedet.
Balgatagság a szerelmet
Ott keresni, hol gyötrelmet
  Szül legédesb érzelme,
  S az öröm is sérelme.

Két út nyílt meg hát előtted:
  Egyik alá, másik fel.
Válaszsz! hanem azt tanácslom:
  Vizsga s okos elmével.

El ne szalaszd az alkalmat,
Melly vissza nem tér soha;
S ugy válaszsz, hogy magad ellen
Magad ne légy mostoha,
Magadnak meghatárzása,
Jó, vagy bal sors választása,
Veszni ne hadd jó ügyünk'!
Júlia! s most fekügyünk."

NEGYEDIK ÉNEK.

A nőnemnek tetszés, hivság,
Legerősebb két vágya:
Ennélfogva megvehető;
Ez leggyengébb két lágya.
Máskép konok s ellenkező
Csuda természetének;
Ez által a jobbakból is
Számtalanok veszének.
Pethőné jól tudja mind ezt:
Azért szikrát vet, és éleszt
Júliának keblében,
Hogy zavarja elmében.

Nem volt szükség e két ingert
Gyújtani egy kebelben,
Mellyben ezek régen élnek,
Csak hogy titkos lepelben.

Júliában haboz immár
Az érzemény hulláma ;
Mint száz mást, őt is érdekli
A kincs és fény csilláma.
Tíz közt kilencz indúlatnak,
S lángba lobbant kívánatnak
Nem szívvonás szülője,
Alkalom a szerzője.

Júlia, ha eszmélkedik,
S magát vonja kérdőre:
Szívét a mult visszarántja,
A jövendő előre.
Szivének rég gerjedt, táplált,
És megszokott érzelme,
Sőt egyszerü magányában
Legédesebb élelme,
Konthhoz vonja indúlatját,
Minthogy előbb, mint sem mást lát,
Hozzá hajolt már szíve,
S Konth is néki olly híve.

De szíve szép érzelmibe
Két gondolat mérget vet,
Mellyet szült a kétes elme,
S hiú, gyarló képzelet:

Egyik azon gondolatja,
  Hogy Miklóst tán csak azért
Kedvelhette, mert első volt,
  Ki szerelmet tőle kért?
És ha talán megforgatni,
Hasonlítni, válogatni
  Néki szabad volt volna,
  Szíve máshoz hajolna?

Másik az, hogy atyja által
  Kötve lévén előre
Szíve s keze Konth Miklóshoz,
  Egész életidőre,
Lehetség-e boldogúlni
  Kényszerített helyzetben?
Kivált, ha szebb pálya nyílik
  Ezen rövid életben?
S ha őt Konthnak szánván atyja,
Anyjának más akaratja,
  Mellyik van több javára?
  Kinek álljon szavára?

S ezután még mint darázsok
  Egy vesző fa odvából,
Száz más kérdés támad, s tódúl
  Júliának agyából;

Példaképen: ha Vajdaffyt
Ő Konth előtt ismeré,
Szívét talán, valamint Konth,
Ő is szintúgy megnyeré?
S így Konthnak más felsősége
Nem lehet, mint elsősége,
A mi csak vak történet,
S a latba még kicsinyt vet?

Veszni bőszült, hiú leány!
Vajdaffyt Konth sorsában
Képzelni mért felejti hát?
S Miklóst fényben, pompában?
De hajh! mi az embermérték!
Sorsa, helye s állása:
Jó sors néki szerencséje;
Bal sors néki romlása.
Júlia már fel sem veszi,
S okoskodva félre teszi
Atyja szavát eszéből,
S Konth emlékét szívéből.

Sőt megvetvén tehetségét
S mesterségét eszének,
S fitogatván és hírdetvén
Kellemeit testének,

Eszeveszve agyarkodik
  Vajdaffynak tetszeni,
S őtet torkig kívánattal
  S szerelemmel tölteni.
Melly könnyen lesz nemtelenné
S csömörletes szemtelenné
  Egy gyenge szép hivsága,
  Ha határán túl hága!

A balgatag nem fogja meg,
  Hogy a fényes kérőnek
Nem a szép kell, sem jó s gazdag,
  Sem leánya Pethőnek;
Hanem Gara onokája,
  (A hatalmas nádornak,
Ki a királyt kormányozza)
  Lenne bár az rút, és vak;
Hogy felkapott nemzetségét,
Konth vérétől jelességét
  Így magasbra emelje,
  És látszattal nevelje.

Júliának agyát, keblét
  Egészen kiürülve
Konth Miklósnak emlékétől,
  S Vajdaffyhoz szédülve

Találván a virradó nap,
(Szent Magdolna napja ez,
A bünösé, kinek végre
Az égi mága s kedvez)
Könnyü dolga Vajdaffynak:
Az ő nőszö vágyainak
Tárgyát akkor megkérni,
S célját legott elérni.

Úgy van: a szüz, ki csak nem rég
Istenhez is felkiált:
Mentse őtet hitszegéstől!
Vajdaffyval gyürüt vált.
S Vajdaffynak jegyese lesz.
Konth Miklós elfelejtve.
De a kötés (ok lehet rá)
Még titokba lesz rejtve.
A menyekzö Mihály napja;
Az esketö Győr főpapja;
Vendég minden atyafi:
Így kívánja Vajdaffy.

Pethőnének s leányának
Tetszik, a mit s hogyan tesz
A vőlegény, ki Kemendtől
Hét nap mulva bucsút vesz.

Akkor az elárúlt Miklós
Nemes szegénységében,
Lelki, testi érdemében,
Szerencsétlenségében,
Egy rettentő vázképben áll,
Szegett hitet s esküt számlál;
S a rosz lelkiisméret
Bennek egy kis lobbot vet.

De az arany jövendőnek
Kecsegtető reménye,
S örömárban merenghető
Életkedve, és kénye
Szegény Konthnak emlékére
Utóbb örök fátyolt von,
Mintha soha nem volt volna
Egy Konth ezen világon.
Az elhúnyt úr vég szavai,
Mint egy harang jelhangjai,
Melly elolvadt a tűzben,
Elnémúltak a szűzben.

ÖTÖDIK ÉNEK.

Szent István királynak napját
Ünnepli a magyar nép
A táborban. Miklós úrfi,
Kit bú, gond és kétség tép,
Elmegy kedves földiéhez,
Nemes vitéz Csákányhoz,
A sebekből üdülőhez,
De most is még halványhoz.
A játszó társ gyermekkorban
Bajtársa most a táborban;
Kemend szomszéd lakosa,
Barátja most s biztosa.

Kedves, csonka, vitéz Endrém!
(Csákányt imígy szólítja)
Te haza mégy! kebelemet
Kínos érzés szorítja:

Ötször újult s tellett a hold,
S hazúl hírt mást nem vettem,
Mint, hogy kedves nevelőmet
S apámat elvesztettem.
El vagyok én hát feledve,
S úgy elhagyva, s tán megvetve,
Mintha Konth, vagy Kemendvár
Földbe sülyedt volna már.

Fáj ez nekem! Ismered, hajh!
Boldogtalan sorsomat,
Csudálatos helyzetemet,
Kínos állapotomat.
Tudom azt, hogy jóakaróm
Pethőné nem volt soha;
De leánya! miként lehet
Ő hozzám illy mostoha!
Illy állapot türhetetlen;
Tovább élnem lehetetlen
Illy csigázó kétségben
S fanyar keserűségben.

Veled küldöm hív szolgámat
S vitéz fegyvernekemet,
Csókát, kinek hivségére
Rá bízhatom éltemet.

A vén Gergely jó emberem,
És rokonja Csókának,
S mint várnagy ő minden titkát
Tudja Kemend várának;
S reménylem, mind felfedezi;
Vagy, ha Gergely ezt nem teszi,
Csóka majd kinyomozza,
S hírét nékem meghozza.

Árvája ez apám derék
Szolgájának, Csókának,
Kinek példás híre, neve
Fenmarad, mint szolgának,
Valameddig az emberek
Becsben tartják azokat,
Kik hűségből, szeretetből
Feláldozzák magokat.
Az én Csókám derék atyja
Zsigmondnak nagy gyalázatja
Marad királyságában,
Egy szabad nép szájában.

Mikor Zsigmond Konth Istvánnak,
S több nagy nevű társának
Hóhér által véget vete
Halljad tettét Csókának:

Ez apám hív kísérője
Lévén minden harcában,
Vele megy a vérpiacra
Most a végső órában.
Konth fejének leestére,
Ura véres tetemére
Ráborúlva sír a hív,
Urától elszakadt szív.

Keseredve bámúl a nép,
A király is csudálja
E példátlan nagy hívséget,
És Csókát megkínálja
Oltalmával, kegyelmével,
S udvarszolgálatjával;
Ez így felel a megvetés
Leforrázó hangjával:
„Konth szolgája inkább meghal,
Mint sem szolgál s urának vall,
Vérszomjas cseh, tégedet;
Tartsd magadnak kegyedet."

Választása teljesedett
A bátor, hív szolgának:
A felháborodott király
A hóhérok bárdjának

Adta által a vakmerőt;
S hogy feje leüttetett,
Holt teteme uráéval
Egy gödörbe tétetett.
Pethő Konthnak, barátjának,
S népcsudálta szolgájának
Árváit felölelte,
S emberekké nevelte.

Csóka néked gondviselőd
S ápolód lesz útadban;
Ennél hívebb szívet, lelket
Nem lelsz emberállatban.
Héj barátom! rettegek én
Kemendről hírt hallani:
Asszonyok a férfiakkal
Rútul tudnak játszani;
De által kell esnem rajta.
A Gara nem gonosz fajta;
Júlia tán atyjára
Fajzott, és nem anyjára.“

Csákány s Csóka haza mennek;
Konth ott marad a hadnál,
S valamikor ütközet van,
A lengyellel szembe száll,

S életét megvetve harcol,
A ki látja, csudálja;
Vitézségét a király is
Legjelesbnek találja.
A sors bár mint nyomorgatja,
Gyáva nem lesz Konth magzatja;
S ha szegény is a nemes,
Becsületre érdemes.

HATODIK ÉNEK.

Gergely borzadt szemöldökkel
Kavargatván szakállát,
Melly egy ezüst seprő gyanánt
Körülnővén az állát,
Hosszan nyúlt le, s mellyét fedi,
Sejti a vár titkait;
S egy vén medveként morogva,
Szórja titkon szitkait.
„Kard és dárda! egy sincsen jó!
A rút, ördög; a szép, kígyó!“
Így morog s fúl magában
Gergely boszúságában.

Bertalan volt keresztneve
Kemend elhúnyt urának;
Míg élt, zajos, víg nap volt ez
Kemend szomszédságának;

De most csendes, és csak forró
Kemenden a Bertalan;
Hanem Gergely és Júlia,
Ha néma is, nyugtalan:
Mert sem Gergely jó urának,
Sem a leány jó atyjának
Emlékét nem fojthatja;
A vén könyét csorgatja.

Máskor Lajos vendégségben
Ott érte még Bertalant;
De most korán álomba dönt
Az est minden szótalant.
Éjfél felé, a legelső
Kakasszóra, robbanás,
Folyvást zúgó zörej, moraj,
Közben egy egy csattanás
Hallatik most a csarnokról,
S váltva közben a várfokról;
S néha mintha valaki
Kürtből fohászkodna ki.

Panaszos hang, millyent sohajt
A keserves fájdalom,
Zúg fel a vár udvarából,
Mint fojtott szélfúvalom;

S mindaddig tart, míg a kakas
Éjfélt hirdet szavában,
És az óra tizenkettőt
Üt a várnak tornyában.
Akkor egy nagy roppanással,
S egy vörös lánglobbanással,
Mellytől a vár megrendül,
Minden megszün s elcsendül.

A vár népe és asszonya
Elrémülve hallják ezt;
Csak az alvó Júlia nem,
Kit semmi fel nem ébreszt:
Mert anyja, mint többször immár,
Ha leánya habozott,
Olly port vetett italába,
Melly álomkórt okozott.
Más nap titkolt félelemmel,
És ögyelgő gyötrelemmel,
Pethőné a komor vént
Megkérdezi, mi történt?

„Óh asszonyom! (felel Gergely)
Ne kívánd te tudni azt;
Mert ha talán más szándékod,
A történet megakaszt.

Emlékezhetsz, jelen voltam
   Urunk halálóráján,
S jól hallhattam minden szavát,
   Melly fuldoklott hült száján.
Most a leányasszony atyját,
S annak végső akaratját,
   Gondolom, tán megveté,
   Hogy a holt ezt teheté.

De tudnod kell; halljad tehát:
   A múlt éjfél idején
Megjelent itt megholt urunk,
   Szemeimmel láttam én
S füleimmel hallottam őt,"
   „Gergely! részegségedben
(Mond Pethőné) mit nem láttál
   Te már teljes éltedben?
De az illyen dévajságot,
Borszesz-szülte látványságot
   Annak beszéld, vén bolond,
   A ki téged bölcsnek mond.

Az élőkre, más világon,
   Mi gondjok a holtaknak?
Álnokság, vagy banyabeszéd
   Szégyen férfiajaknak."

„Itélj, a mint tetszik arról,
A mit nem is tudsz te még!
(Felel Gergely) vagy ne kérdezz,
Ha, mit mondtam, már elég."
„Szólj csak, Gergely! ne okoskodj,
(Mond az asszony) s ne gyomroskodj:
Vak engedelmességed
Szoros kötelességed."

„Nincsen olly nagy tehetséged,
Melly rá kényszeríthetne,
Hogy beszéljek; de hallgatnom
Tán nagy vétkem lehetne.
Halljad azért: (igy szól Gergely)
Szunyadoztam ágyomon,
Hogy egyszerre könnyü csapást
Érzék kábúlt arcomon.
A csapásra felijedtem,
S egy denevér járt felettem.
De a kakas kiáltott,
S a denevér kiváltott.

Erre nyomban a fegyveres
Kamarában mellettem,
És utána körülöttem,
Alattam és felettem

Zörgés csörgés és robogás
Támadt a várboltokban,
És duhogó döngés, zúgás
A távolabb szugokban.
Ha ellenség, és ostromlás?
Ha földrengés és végbomlás?
Mennynek földnek istene!
Sohajték: légy ellene!

Kiszaladtam a csarnokra;
De senkit sem leltem ott;
Onnan le a várudvarba,
Hol hüves szél suhogott.
A hold puffadt sápadt arccal
Nézett le az udvarba.
Ott látám, hogy a várfalon,
Seregelve nagy karba,
Sok árnyék áll — mind férfinép,
És fejetlen halavány kép;
Láb közt a fő, s meredt szem,
Kiöltött nyelv, mint nézem.

S mint a boszús, bús haragnak
Felfortyanó hortyai,
Úgy horkantnak gyakran a vár
Árnyék-lepte falai.

Borzadt hajam minden szála,
A fogaim kocògtak,
Remegett vén, ősz szakállam,
És csontjaim ropogtak.
De most jön még a rémítő,
Az emberészt elszédítő,
Legborzasztóbb jelenet,
S vért fagylaló rettenet.

Mintha Kemend mély gyomrából
Egy fojtott szél rést kapna,
S lánggal, füsttel, nagy zuhajjal
A szabadba felcsapna,
Úgy dörrent meg az udvarban.
Én magamba szakadtam;
S ím! holt urunk áll előttem.
Zúzva öszveroskadtam.
Úgy, a mint volt eltemetve,
Rám bánatos szemet vetve,
Ugyanazon ruhában,
Halálsápadtságában.

A szörnyedés megakasztá
Egy ideig éltemet,
Utóbb ismét visszanyertem
Érzésemet, eszemet.

Urunk lelke még akkor is
Merőn álla s némán ott,
És újjával a fejetlen
Árnyékokra mutatott ;
S imezt mondá holt mellyéből,
Mint mély barlang üregéből
Felduhogó szózattal,
Síralmas, bús hangzattal:

„„E siralmas történetnek
Vak eszköze voltam én:
Gara halált kérvén nékik,
De kegyelmet igérvén,
Halálvoksot adtam én is;
Gara megcsalt engemet!
Konth árváit pártul fogván,
Engesztelém vétkemet.
Vétkem vég feloldozása,
Leányom meghatárzása :
Ha ő Konthtal öszvekel,
Vétkem bocsánatot lel.

Ha nem úgy lesz, a mint félek,
Békét, nyugtot nem lelek;
Szenvedni fog Konth s leányom,
S én még többet ővelek.

Szent vala vég rendelésem,
Vétkemért jó áldozat;
Megszegése, mind azoknak,
Kik részt vesznek, kárhozat.
Nagy kegyelem, felléphetni
Egy halottnak, s meginthetni
A még földön élőket,
De utána jövőket.

Mért reszketsz? jó urad valék.
Most látsz engem utolszor.
Jó légy, Gergely! — vértől tiszta.
Halni rajtad van a sor.
A mit hallál, a mit látál,
Beszéld el mind azoknak,
Kiket illet. Hajh! de félek,
Ostort fonnak magoknak.
Él a fa már kis magvában;
A vétekben már magában
Úgy él s nő a bánat, bú,
A bünhödés és boszú.""

Még többet is szólott volna,
De a kakas kiáltott:
„„Isten veled!"" ki sem mondá,
Szent atya! s már nem volt ott.

Egyet dörrent; megnyílt a föld,
S őtet megint elnyelé.
Utána egy lángoló füst
Gomolyodott ég felé.
Asszonyom! mint tetszik, úgy tégy.
Kívánom, hogy legjobb részt végy.
Gyümölcsöt hajt a jó tét;
Bünhödjék az, a ki vét."

„Úgy volt-e, mint te beszéled,
Magad tudod legjobban;
(Mond Pethőné) ámbár, ha ki
Elszörnyedve megdobban,
Roszul lát s hall. Nagy félelem
Nem lehet észbirtokban.
Én akarom s parancsolom:
Maradjon ez titokban.
Pethő s Kemend kárt szenvedne,
Ha ez a hír elterjedne.
Hallgass tehát, mint mondom.
A többi az én gondom.

HETEDIK ÉNEK.

Csákány s Csóka Lőrinc napján
  Érkeznek meg útjokból.
Csóka legott Gergelyhez megy,
  S tudakolja: mi okból
Lehet Konth úgy elfelejtve,
  Mintha nem is élne már;
Holott ő még Júliától
  Mindég szívet s kezet vár?
Örvend Gergely a fiúnak.
Kérdései az agg búnak
  Keserűjét zavarják,
  S az agg szemet facsarják.

Gergely mindent voltaképen
  Elbeszél most Csókának,
A mi történt holta után
  Kemend zászlós urának.

Beszédjét így fejezi be:
„Öcsém! már hát hiába!
Konth szerette Vajdaffynak
Megy ölébe, karjába.
Ők ezt ugyan titkolják még,
Érezvén, hogy illetlenség,
S becsületet metsző kés,
A fogadt szó- s hitszegés.

De nem lehet hosszú titok,
A mit már két Éva tud;
Jól vagy roszul, vagy kell vagy nem,
Mindég gágog, mint a lud.
Asszonyagyban most a titok,
Forr és fecseg cseppenként;
Az asszonynyelv a titokból
Szót potyogat szemenként,
Míg végtére mind kipotyog,
Szerte fecscsen, széljel lotyog;
Kivált banya szájában
A szó víz a rostában.

A leány vén dajkájának
A titkot elcsacsogta;
S a vén, szíves, nyelves Magda
Ezt nekem ellocsogta.

Eszemet megerőltettem
   Egész főszédelgésig;
Minden fortélyt elkövettem
   Egész vakmerőségig,
Hogy az asszonyt megrémítvén,
És a leányt megtérítvén,
   Vajdaffyt kiforgassam,
   S Konthot visszaiktassam.

De semmire sem mehettem;
   Ámbár Magda velem tart,
S vélem egy célt arányozva
   Kötött, bontott, és zavart.
Az asszonytól függ most minden;
   S ez itt a legnagyobb baj:
Mert ő eszes, bátor, gonosz,
   Nem hiába Garafaj.
A leány jobb az anyjánál;
De csak gyenge s ingó nádszál,
   S jobbra, balra úgy hajló,
   Mint anyjából fúv a szó.

Ollyanok a gazdag nőszők,
   Mint a gyújtó üvegek:
Szemsúgárt, szívlángot fognak,
   Ámbár magok hidegek.

A gazdagban, legyen barom,
Angyalt lát a leányszem;
A szegényben siket, néma
Minden erkölcs és érdem.
Gyötör s boszont ez engemet;
Áldom azért istenemet
Rideg nőtlenségemért,
S boldog békességemért!

Mondd hát Konthnak: ne reméljen,
S csak felejtse mátkáját.
Szent Mihály a menyekzőnap,
Mellyben a szűz pártáját
Vajdaffy le fogja tépni
Az ő gazdag kezével,
S szegény Konthot kigúnyolni
A leány elnyertével.
Add istenem! ne érhessem!
Vagy magamat elrejthessem
A föld bármelly szugába;
De legjobb, ha gyomrába!“

„Elég! elég, Gergely bátya!
Az elégnél is több már.
Isten hozzád! (úgy mond Csóka)
Mind örökre Kemendvár!

Pokolfészek ez, miolta
   Pethő kihalt belőle;
A becsület és emberség
   Örök bucsút vőn tőle.
Ördög űz most itt játékot.
Minden Gara ivadékot
   Harmad, negyed ízben még,
   Haragjában ád az ég.

Én elmegyek. Jó uramnak
   Megviszem a gonosz hírt.
Fáj majd néki. De sebének
   Keressen ő másutt írt.
Bátyám! mink már csak nehezen
   Látjuk egymást e földön,
Hová a sors nagy apámmal
   Tégedet egy korba tön.
Kedves bátyám! isten veled!
Néked holtig már itt helyed:
   Nékem még most elég tág
   Ez a tarka nagy világ.“

Mondja, s forrón megszorítván
   A bús öreg kezeit,
Elmegy, alig titkolhatván
   Bús haragos könyeit.

Könyhullatva áll ott Gergely,
És tünődik magában,
S ím! Magda egy kancsó borral
Jelen meg a szobában.
„Vigasztalni Csókát s téged,
Ezt asszonyunk küldi néked.
A beszédhez bor legyen.“
Így szól Magda, s elmegyen.

Más nap reggel a vén Gergelyt
Halva lelik boltjában;
Hogy nagy kínok végzék éltét,
Látszik ábrázatjában.
„Vén legény volt, (mond Pethőné)
A' szél könnyen ütheté;
Hogy halni most őrajt a sor,
Önnönmaga hirdeté.“
De a várnép másként beszél.
A vén kapus a bortól fél,
Arról lévén hitetve:
Gergely meg volt étetve.

NYOLCADIK ÉNEK.

Szent Nicodém napján estve
Késõn ér a táborba
Konthhoz Csóka, maga s lova
Vízbe mártva és porba.
Égõ vágygyal várta Miklós
A kemendi híreket;
S mégis most, hogy Csókát látja,
Fél, hallani ezeket:
Egy szomorú elõérzés
Úgy járván, mint egy éles kés
Hív kebelét keresztül,
Gyötrelmében hûl és fül.

„Megfordúltam hát Kemendrõl
(Így szól Csóka) most is rág
Még bennem a méreg s bosszú;
Roszúl van ott a világ.

Nem hiába! már az első
Asszonyember sem volt jó;
S Éva olta minden asszony
Csak Évához hasonló:
Mihelyt ez a bűnt befalta,
Férjét legott úgy megcsalta,
Hogy tettének átkai
Minden bajunk okai."

S elbeszélvén Konthnak mindent
Voltaképen, a mit ott
Maga látott, hallott, talált,
S mások által megtudott,
Így folytatja: „Kemenden hát
Nincsen többé maradás;
Ott csak Gergely még a régi,
Asszony s leány új és más.
A levél már fel volt téve,
Hogy Júlia el van véve,
S te megérthesd belőle;
De megszöktem előle.

Tégy le búdról, kedves uram!
Téged s engem egy sors ért;
Tudod: én is miként vesztem
A gömbölyű Dorkáért?

Most Kemenden, fájván nekem
A te szíved sérelme,
Veszszen oda Dorka, mondám,
S minden leány szerelme!
Feltevém, hogy bucsút veszek,
És Dorkáról szót sem teszek;
De úgy, mint én Dorkával,
Más nem járt még mátkával.

Mert, hogy egyszer történetből
Dorka nevét kiejtém
Gergely előtt; ez így szólott:
„„Öcsém! majd elfelejtém!
Neked sokkal több okod van,
Szidalmazni mátkádat:
Mented után hat hét múlva
Ördög vitte Dorkádat.
A legelső, ki megkérte,
Célját legott úgy elérte,
Hogy a gyümölcs, mellyet vár,
A konty alatt érik már.“‘

Miklós urfi, ki mindeddig
Csókát némán hallgatja,
Mert kebelét a gyötrelem
És fájdalom szaggatja,

Megszólal most: „Eredj bajtárs,
Eredj nyugodalomra!
Aludd ki, ha tudod, bajod,
S ne aggj többé sorsomra.
Mind a ketten rútul júránk;
Az ég átkát bocsátá ránk!"
S kezét nyujtja Csókának,
A fáradt hív szolgának.

Konth egyedül maradván most;
Szívéből a fájdalom
Úgy tör ki, mint egy fojtva volt
S nyilást kapó fúvalom.
„Hah! ez már sok egy embernek!
(Így dühödik magában)
A sors engem elgázolt már
A bölcsőben, pólyában;
Vajha ott megfojtott volna!
Hát engem most nem gyilkolna
Még keményebb fogása,
Még öldöklőbb nyomása.

Rettenetes helyheztetés!
Millyenbe csak ritkán vet
Halandót az élet felett
Kockázó vak történet:

Apámnak, a legfényesebb
Szerencsének ölében,
A bajnoki erkölcsöknek
Tündöklő szép hírében,
Dicsőséges pályájában,
Élte legszebb virágában,
Hóhér zárta életét,
Mert szerette nemzetét!

Pethő, kinek csábúlt nyelve
Apámnak lőn vesztője,
Tettét bánó kegyes szívvel
Utóbb nem csak védője
A két atyja- s java-vesztett
Boldogtalan árvának,
Hanem atyja s nevelője,
Mint tulajdon fiának.
Végre, tettét magyarázni,
És kegyét megkoronázni,
Nekem hagyá leányát,
Érzelmim szép bálványát.

Állapodni kellett volna
Itten a sors mérgének;
De csak egy Konth vére, látom,
Még nem elég dühének.

Vajdaffynak árúlása
    Kerité meg apámat;
Apám szerencsétlensége
    Sírba ontá anyámat.
A hatalmas elárúltak
Véréből meggazdagúltak
    Vajdaffy és társai,
    S most — örököm urai.

Egyetlen egy kincse maradt
    Mindent vesztett létemnek:
Júliának szíve, keze
    Volt reménye éltemnek;
De most apám hóhérjának
    Vértől hízott fajzatja
Éltemet e birtokból is
    Kevélyen kiforgatja!
Nincs ész, mellynek bölcsesége,
Nincs szív, mellynek szelídsége
    Ezt okokkal győzhesse,
    Ezt békével tűrhesse.

Félre tehát eszmélkedés,
    Okoskodás, fejemből!
Félre bánat, bú s fájdalom
    Tépelődő keblemből!

Véres boszú lángja égjen
  Elmémben és szívemben;
Epe s méreg folyjon s verjen
  Dagadozó eremben.
Minden erőm s tehetségem,
Minden tagom és érzékem
  A boszúnak áldozzon,
  A boszúra dolgozzon!“

KILENCEDIK ÉNEK.

Szent Kozma és Demjén napja
Kemend felett derűl már;
Mozog, zajog s olly eleven,
Mint rég nem volt, most a vár.
Faluk, puszták, mellyek Kemend
Parancsától függenek,
Innen s onnan váltva hordják,
A mi becsest termenek,
A tűzború Badacsonynak,
S a vadakban bő Bakonynak
Díszei nagy halmokban
Gyűlve a várboltokban.

Készület a menyekzőhez
Minden szó, melly hallatik,
Minden lépés s cselekedet,
Melly a várban láttatik.

„Anyám! anyám! (mond Júlia)
Mi lehet az, nem tudom,
A mi engem agyban, mellyben,
Napról napra jobban nyom?
Talán vétek, hogy apámnak,
S Konth Miklósnak, jó bátyámnak
Most szegem majd szavamat,
S megtagadom magamat?"

„Gyáva, gyarló teremtmény te!
(Mond az anyja) ne boszonts!
Ha már eddig tudtál jönni,
Rendet, kötést már ne bonts.
A törvény sok szabadságot
Megtagadott nemünknek;
De a szabad férjválasztást
Meghagyá még szívünknek.
Az magadnak volt vallása,
Hogy Vajdaffy választása
Illendőbb és nemcsebb,
Mert gazdagabb s jelesebb!

Más nyom téged: egy olly bánat,
Melly menyasszonyt illető.
A szüzesség, mint az élet,
Csupán egyszer veszthető,

S mind örökre! s minden szűznek
Mindig becsületére
Vált még, ha nagy becset vetett
Ezen legszebb kincsére.
Elmédet ez ne zavarja;
Nemünk sorsa így akarja:
Éjt úgy követ nap és fény,
Mint vesztedet öröm s kény."

Útban vagyon a vőlegény,
Fényes cselédsereggel.
Minden estve sátort veret,
S úgy indúl más nap reggel.
Sok társzekér kíséri őt,
S egy aranyos szép hintó,
Mellyet ezüst szerszámokban
Kevélyen von hat pej ló.
Valahol megtelepedik,
Egy kis tábor kerekedik;
Egy ökör megsüttetik,
S a bor csapra üttetik.

Hol az idő s hely engedi,
Az erdőnek enyhében
Szállanak meg, vizet adó
Patakoknak mentében.

Kozma napján e kis tábor
A Bakonynak szélén áll;
A vőlegény lóra ülve
A seregből ott kivál,
S egy lovászszal, nagy sietve,
Kemend felé tart ügetve;
Hogy készítse mátkáját,
S a menyekző pompáját.

Most, midőn Bér s Türje között,
Egy vén tölgyes erdőben,
Mellynek most már emléke sincs
A gabonás mezőben,
A vőlegény, és lovásza
Ügetnek nagy sebesen,
Egy porfelleg jön elejbek,
Kavarogva tüzesen.
„E nagy port mi támaszthatja?"
Mond Vajdaffy. Tartóztatja
Lovának gyors lépteit;
S rá függeszti szemeit.

S midőn büszkén azt gondolja:
Posta minden bizonynyal
A nyugtalan Kemendvárból,
Melly őérte él és hal,

Ím ! a pornak gomolyából,
Melly közelít robogva,
Két száguldó lovag tűn ki,
Fegyverében villogva;
S egymást mintegy megakasztván,
S szót váltani megmarasztván,
A négy lovag ott megáll,
És egymással szembe száll.

„Vajdaffynak gyanítalak;
Úgy van-e? vagy hibázok?
(Mond az egyik porból termett)
Én egy rablót hajhászok.“
„Az vagyok, a kinek tartasz.
Látván sietésedet,
Ki légy? honnan? hová? miért?
Nem is kérdlek tégedet.“
Így válaszol a vőlegény,
Gúnynyal, miként a büszke kény
Szokta szavát hallatni,
S indul útját folytatni.

„Megállj, rabló! hóhérfattyú!
(Kiált dörgő szózattal
Ama bajnok, és kardot ránt
Harag- és düh-lángzattal)

Egy nyomot sem ezen helyből,
Míg számot nem vetettünk,
És egyikünk, vagy én, vagy te,
Halál konca nem lettünk.
Ismerd bennem Konthnak fiát,
Miklóst, kitől te Júliát
Álnokúl eltérítéd,
És kezedre kerítéd.

Boszút állok még, ha lehet
Apádon is apámért;
Ezt gaz apád gaz fajzatján
Most elrabolt mátkámért.
Kemendvárba csak éltemen
Mehet útad keresztül;
Csak, ha győztes karod által
Létem itten porba dűl."
„Útonállás nem vitézség.
Egy zsiványtól nem félek még."
Vajdaffy ezt feleli,
S kivont kardját emeli.

S öszvecsapnak lovon ülve.
A viadal kezdete
Egy pillanat; másik nyomban
Annak véres végzete:

Mert Vajdaffy Konthhoz vágván,
   Konth lova nagy ugrással;
Ágaskodik, s a magasról
   Mérges villámcsapással
Ez Vajdaffy büszke fejét
Ketté vágja, hogy velejét,
   S vérét szerte locscsantja,
   S halva porba roppantja.

Elszörnyedve visszaszáguld
   A megöltnek lovásza,
Hogy uráért boszút állni,
   A falut fellármázza.
Utána Konth kisérője,
   Csóka, bajnok szelletből.
Konth az éghez így sohajt fel
   Mély fájdalomérzetből:
„A boszúval jóllakottnak,
Életkedvből kifogyottnak
   Ki van víva pályája!
   Légy kegyelmes hozzája!"

És elszáguld, délnek tartva,
   Az erdőnek mélyében;
S úgy eltünik, hogy Csóka sem
   Látja soha éltében;

Ki csak hamar visszatérvén,
  Most kétesen kémleli
Kedves urát és barátját,
  De sohol fel nem leli.
Konth megsértve érdemében,
Úgy eltünt bús keservében,
  Hogy hová? és mivé lett?
  Senki soha hírt nem vett.

TIZEDIK ÉNEK.

Visszatért most számos pórral
A megöltnek lovásza;
S míg ez urát őrzi, a pór
Ott a gyilkost hajházza.
S egy tíz pórból álló csoport
Rábukkanván Csókára,
Ki ott bolyong fegyverében,
Feje csüggve vállára,
„Itt a gyilkos!“ ezt ordítják.
S vélvén, hogy őt ott szorítják,
Káromkodva pajkosan,
Bekerítik okosan.

Csóka látván, mi történik,
Elég elmés, vakmerő,
Mind a tíz pórt megszalasztni,
Egyedül egy maga ő:

„Jó szerencsém hoz titeket!
Tíz bűnös kell épen még,
(Ezt ordítja) mert pokolban
Holnap nagy a vendégség:
Sok nagy bűnös sül nyárson ott;
Itt keresem; egy már jutott.
Én, Belzebúb, mondom ezt.
Jó, hogy itten nincs kereszt."

S kardot rántva, nekik ugrat.
Mint szél polyvát, pelyheket,
Úgy hordja most ijedelem
Széljel a rémülteket.
Az úton egy keresztfa áll,
Nem szintén nagy messzére;
Valamennyi oda inal,
Mint menedékhelyére.
Csóka morgó káromlással,
Rigó lova hortyogással
Hánykolódnak nyomokban;
De nem érik futtokban.

Szántszándékkal tartózkodik,
S hagyja őket szaladni,
Hogy kénytelen gyilkosságra
Ok ne légyen fakadni.

S mikor ezek czélhoz jutnak
Szakadozó tagokkal,
S a keresztfát ölelgetik
Még remegő karokkal:
Akkor Csóka, mint a szélvész,
Visszaszökvén, szemekből vész.
Ezek zsoltár énekkel
Térnek haza sereggel.

A megöltnek bús lovásza
Hányja veti eszével:
Mit míveljen? hová menjen
Urának holt testével?
De nem tudja kigondolni;
S akkor is még tünődik,
Mikor hosszas várás után
Lassan oda verődik
Ezüstjében, aranyában,
Menyekzői pompájában,
A rá nézve kevély, szép,
Lakadalmas úri nép.

Látván, hallván, mi történt itt,
Minden ember szívébe',
Az örömnek s pajkosságnak
Borzadás ül helyébe.

S köztanácscsal azt végezik:
A vőlegény bár halott,
Kemend várba vitessék fel,
S temettessék is el ott.
Mert Vajdaffy új nemének,
S temérdek nagy értékének
Egy kis úri hibája,
Hogy — nem kész még kriptája.

S a vőlegény, ki csak nem rég
Délceg lován, kevélyen
Hányá veté, mit bir már, s még
A sorstól mit reméljen,
Ketté vágott kaponyával,
Haja véres csomóban,
Halva némán vonattatik
A hat lovas hintóban.
Kísérői rosz barátok:
Mind fordítva már a hátok.
Csak vígadni jártanak;
S most tétova oszlanak.

Júlia bús gondok között,
Köny nedvezvén arcáját,
Az ablakon könyökölve,
Félve várja mátkáját.

Konth Miklósról gondolkodik,
Kit sajnálván szívéből,
Most, mikor már másé leend,
Ki nem verhet eszéből;
Hogy egyszerre felriasztja
S álmaiból kiszakasztja
A várőr réz kürtjével,
A várt vendég jöttével.

Sikolt a szűz, s anyjához fut.
„Anyám! (úgy mond) érkezik!
Az isten még megbünteti,
A mit e vár vétkezik!
Ideje még! Konthhoz most is
Visszatérek örömest!
Gondold meg jól: Ah holnap már
Kötve talál a napest.
Gergely jámbor tanácsával,
Holtta előtt egy órával,
Helyre inté szívemet,
S fénybe veszett eszemet.“

„Kést döfhetnék, veszett bolond,
Gyalázatos szívedbe,
Hogy nemednek alázását
Forgatod még eszedbe'!“

A haragra forrtyant asszony
A reszketőt féltében
Imigy szidja, s arcúl csapja
Kevély dühös mérgében.
Keseredett, boszús szívvel
A szüz sírva fut onnan el.
„Öltsd magadra ruhádat;
S várd, mint illik, mátkádat!"

Így kiált a kevély asszony
Leányának utána,
Kit megkötni Vajdaffyval
Mennél előbb kivánna,
Látván, hogy még Konthhoz hajol
Ingadozó szerelme,
S ahhoz csupán kénytől csábúlt,
Hiú, könnyü érzelme.
S várva várja a vőlegényt.
De meghökken, hogy sovány fényt
Lát érkező vejében,
S hidegséget jöttében.

Végre megúnt várás után,
Csak a lovak villogva,
S zabolázott tüzeikben
Hánykolódva, hortyogva,

De búsongó ábrázattal
A kisérő cselédek,
Kikben váltig leforrázva
Most a pajkos negédek,
A vőlegény a várba jut.
A várnép mind elejbe fut,
S öszvecsapván kezeit,
Istent hivja s szentjeit.

„A halál jött leányunkért!"
Kiált egyik vén szolga.
„Mint rászedte Miklós úrfit,
Legyen néki úgy dolga!"
Mond egy másik, Konthnak híve,
És barátja Csókának.
„Hol asszonya, Kemend isten-
Megátkozta várának?"
Kérdi, a ki Vajdaffynak
Lován jött és társainak
Parancsolja: várjanak,
Míg rendelést hallanak.

S felmegy hozzá, s elbeszéli
Éles, mérges szavakkal,
Mint ölte meg Konth jó urát,
„Ki olly drága javakkal,

Kezével, s nagy értékével
  Volt útban megál dani
A leányt, ki esze-veszve
  Konthhoz tudott hajlani:
Mert úgy látszik, más remények,
Megváltozott kedvek s kén yek
  Míve volt e gyilkosság;
  Szél nélkül nem mozg az ág.

Ha élve nem kellett uram,
  Bird halva őt, asszonyom.
Tétesd el a várkriptába,
  Hol bú senkit már nem nyom.“
Mondta, és eltakarodott.
  Az asszony elrémülve
Érti a gyász történetet.
  Utóbb neki dühűlve
Rohan gonosz akarattal,
S majd vérszomjas indulattal,
  Leányát megkínozni,
  S a valót kinyomozni.

Egy nőtigris, elbőszűlve
  Vérszomjúzó dühében,
Imígy rohan önkölykére,
  Mást nem lelvén körében.

Júliának előbb mondott
   Bizodalmas szavai,
S az embernek a menyasszony
   Ellen ejtett vádjai,
A történet szörnyűsége,
S a vád szerint lehetsége,
   Agyában az anyának
   Mérges gyanút gyújtának.

De a várnak falai közt
   Nem találja Júliát.
A szűz, ámbár olly ártatlan,
   Mint ki első napfényt lát,
Nem is tudván még, mi történt,
   Vagy az megtörténhessen,
Hogy anyjától s Vajdaffytól
   Örökre ment lehessen,
A várnépnek zavarjában,
Dajkájának ruhájában,
   A várból elillana,
   S a malomba lappana.

Pethőnét, meggyőződése,
   Hogy ez Konthtal szökött el,
Ki a várban lappanghatott
   Cselédinek hírével,

Olly méregre ingereli,
    Hogy megütvén őt a szél,
Hanyat esik a csarnokon,
    S Mihály napján már nem él.
A menyekző helyett tehát
Kemend most két temetést lát.
    Lakadalom helyett tor!
    Az ember csak föld és por!

Júliát úgy megretlenti
    Ezen gyászos történet,
Hogy bucsút vesz a világtól,
    S szűz testére fátyolt vet.
A veszprimi völgybe vonja
    Keserű bús életét;
Ott siratván az elárúlt
    Hívnek emlékezetét.
Konthról utóbb azt hírlelék,
S a hírt gyanúk is nevelék:
    Hogy egy barátmonostort
    Választott, mint bűnostort.

DÖBRÖNTE.

ÖT ÉNEKBEN.

ELSŐ ÉNEK.

Medárd napján esni kezdett;
S most immár két éjjele
S harmad napja, hogy folytatja.
Öblén, partján túl kele
Minden folyó, minden patak.
Így s ennyi nem esett rég;
A vízár most oda is hat,
Hol víz soha nem volt még.

Mintha tenger fakadt volna
A Somhegynek ormából,
A víz szerte úgy hömpölyög
A Bakonynak gyomrából.
A Bitva, egy csekély patak,
Alig érő bokáig,
Sárga árját elönté most
Dőbröntevár aljáig.

Komoran néz ablakából
 Döbrönte nek lakossa,
Himfy Imre; nézi Bitvát,
 Vára körét mint mossa.
Döbröntei Tamás püspök
 Testvére volt Imrének,
S halálakor örökségét
 Néki hagyta öcscsének.

Tamás püspök seregének
 Himfy lévén vezére,
Mátyás király harcaiban
 Hős fényt szerzett nevére.
Most a harcok szünetében,
 Bizonytalan arányban,
Otthon tölti rideg éltét,
 Nőtelen bús magányban.

Komoran néz ablakából
 A Bitvának árjára,
Mit hoz? mit visz? a kártékony
 A vidéknek kárára;
Hogy véletlen egy különös,
 Bús tekintet figyelmét
Megakasztván, felgerjeszti
 Nemes keble félelmét:

Egy több ágú, csonka törzsök,
Emberalak ülve rajt,
Ki egy ágba kapaszkodik,
S a kit épen arra hajt
A csavargó víznek árja.
Ezt úszkálva kiséri
Egy eleven, mozgó állat;
Mi lehet? nem ismeri.

Imre úrfi szivét erre
Egy bús érzés szorítván,
Magát törve legott lefut,
S cselédjeit szólítván,
Ő lóháton a vízbe megy,
Hogy, kit a bal szerencse
Illy veszélybe keríthetett,
Ő, ha lehet, megmentse.

S most látja még, s mint bámul, hajh!
Élte virágkorában
Egy gyönyörű, gyengéd leány,
A halál nyilt torkában!
Félig immár megmeredve
Az esőnek hüvében,
Könnyű, vékony öltözetben,
Vér nélkül szép testében.

Rá tapadván tagjaira
Vékony vizes ruhája,
Alakjának szembetünő
Kellemteli formája.
Hosszú vastag szőke haja
Elterjedvén felette,
Palást gyanánt fedé testét,
S fagytól csak ez menthette.

A mellette úszó állat,
A hívség szép példája,
Egy nagy, fejér, borzas kutya,
Ki nyöszörgve néz rája;
S hogy emberek közelgetnek,
Ugat, de nem haraggal,
Hanem úgy, mint mikor kutya
Magához más kutyát csal.

„Segítsetek, jó emberek!
Ne hagyjatok így vesznem!"
Így kiált a szerencsétlen.
„Nem! (feleli Himfy) nem!"
Mint a ki már halálnak vált,
Olly halvány a zsibbadt szűz;
Csak szemének kék egében
Csillagzik még élettűz.

„Legények, csak énutánam!
Ismerem jól a helyet,
(Kiált Imre) nem mély a víz,
A törzsökre kötelet!"
S nagy veszélylyel, fáradsággal
Egyik legény bele köt
Egyik ágba, s így elfogják
Az életfa-törzsököt.

Imre urfi a szép szüzet
Felöleli lovára;
A szüz némán és remegve
Hajol Imre vállára.
A víz partján kész egy szekér;
A szüz bele tétetik,
És mentével betakarva
Döbröntére viteţik.

Imre úrfi lovag megyen
A szekérnek mellette,
Mert szívét a félhalt szüz is
Már egészen megvette.
A hív kutya vízcsorgatva,
Minden ina-szakadtan,
Farkcsóválva s örvendezve
Megy utánok bágyadtan.

Imre úrfi a haldoklót
Meleg ágyba fekteti,
S szíves, gondos ápolással,
S közben csókkal élteti.
Búsul utóbb, hogy a szépnek
Életét megtartani,
Fogy a remény, s minden óra
Inkább kész azt oltani.

S nehéz szívvel, vélvén, hogy tán
Különbsége nemének
Fojtja hozzá bizodalmát,
Áltadja őt Erzsének,
Meghitt, éltes dajkájának,
S ennek bízza gondjára,
Meghagyván: úgy vigyázzon rá,
Mint egy kedves húgára.

A hív kutya fekve őrzi,
Kit veszélyben sem hagyott;
Mikor űzték, csalták onnan,
„Hív állat, csak maradj ott!"
Így szólt Himfy: mert a szűznek
Fájdalmas mély nyögését
Észrevévén, legott tiltá
A kutyának űzését.

MÁSODIK ÉNEK.

A betegnek bágyadtságát
Nagy forróság követi,
Tüzes, és olly nyughatatlan,
Melly őt hányja és veti.
Himfy gyakran órákig ül
Az ágynál jó szívével,
S az itt-ott nyilt kellemeket
Csak úgy falja szemével.

„Erzse! meg nem foghatom én,
Ki lehet ez a szép szűz;
Csak azt érzem, hogy keblemben
Lobogva ég a nagy tűz.
S mondom néked (így szól Himfy)
Hogy vagy ez, vagy senki sem
Lesz asszonya Döbröntének,
Sorsosom és hitvesem!

Kérd az istent, tartsa meg őt!"
  Erzse fejét csóválja,
„Úrfi! (úgymond) e történet
  Eszemet is elállja.
Isten bocsá! hát ha tündér,
  Ki az embert bűvöli,
Mint a regék mesélik ezt,
  S utóbb talán megöli?

Illy szépség nem természetes.
  Sok szép leányt láttam már;
De" — „Bízd csak rám! (felel Himfy)
  Döbrönte nem tündérvár."
„S ez a kutya! (dörmög Erzse)
  Még jó, hogy nem fekete.
Az ember meg sem álmodja,
  Honnan jő bal esete."

A betegnek forróságát
  Nagy izzadás váltja fel,
Melly szép testét elborítja
  Először vízgyöngyökkel,
S utóbb szinte vízbe mártja,
  Mint mikor a Bitvából
Himfy őtet kiemelte,
  A halálnak torkából.

Az izzadást egy enyhítő
Hosszú álom követte,
Örvend Himfy, midőn látja,
Folyvást ülvén mellette,
Az egészség s életerő
Mint gyűl a szép tetemben,
Melly a halál markában is
Olly gazdag már kellemben.

Végre mély s bús sohajtással
Megnyílnak most szemei,
S érzésétől hó mellyére
Kulcsolódnak kezei.
„Szent isten! mi történt velem?
Valóság-e, vagy álom?
(Imígy rebeg) veszett éltem
Most hol s mikép találom?“

„Itt, hol minden akaratod,
Kedves parancsolatom;
S úgy, hogy mentett életedért
A sorsot már áldhatom.
Döbröntén vagy, itt énnálam,
Ismeretlen, kedves szép!
Hol örömmel szolgál néked
Az úr s egész házi nép.“

Így szól Himfy, érzelmitől
Csillogván most szemei,
S a szűz kezét indúlattal
Megragadván kezei.
„Ki vagy? (kérdi tovább) mondd meg
Lakodat és nevedet.
Mi hozhatott illy veszélybe,
Kedves leány, tégedet?"

A betegnek ismért szava
A kutyát felpattantván
Szomorgó bús fekvéséből,
És örömre lobbantván,
A hív állat ugrándozva
Örvend a szűz éltének,
S az ágyra felágaskodva
Adja jelét kedvének.

„S élsz hát te is, kedves Hattyúm!
(Úgymond a szűz könyezve,
És Hattyúnak borzas fejét
Veregetvén kedvezve).
Fogadd, uram, jóságodért,
Mellynél fogva engemet,
Hív társammal megszenvedtél,
Szíves köszönetemet.

Engedd, uram, hogy felkeljek!
  Sorsomat és bajamat
Azután majd elbeszélem.
  De most látom magamat!
Még a ruha sem az enyém,
  Melly most testem hüvelye?
Gyanítom, mi történt velem!
  Szívem, lelkem fáj bele!"

„Csalatkozol: (felel Himfy)
  Jól tudom, jól ismérem,
Mit enged az illendőség,
  Mit tilthat a szemérem.
Nemedbéli cselédeim
  Érinték csak testedet,
Vetkeztettek, öltöztettek,
  S ápolgattak tégedet.

Ruhád, mellyben ide úsztál,
  Itt van: tiszta és száraz;
Szép testedet hüvelyezni
  Készen megint itt vár az.
Erzse asszony, a mit kívánsz,
  Fogja teljesíteni;
Vajha szíves szolgálatom
  Tudna néked tetszeni!"

Imígy szólván Imre úrfi,
Magát hagyja Erzsével
A felüdült bájos szűzet,
Szemérme szép kincsével.
„Talán csak nem neheztel rám,
(Úgymond a szűz Erzséhez)
Hogy gyötrelmim érzetivel
Szólottam jó szívéhez?“

„Férfiaknak, isten bocsá!
Mert őket jól ismérem,
Ámbár célhoz jutásokban
Nagy gát a szűz szemérem,
Mégis csak ez, egyedűl az,
A mi őket bájolja.
(Így szól Erzse, s a szemérmes
Szép szűzet megcsókolja).

S a szemérem legfőbb kincse
Még annak is, kit már rég
Feloldozván a hetedik,
Kezet kötő nagy szentség,
Bár szabadabb állapotja,
S a konty vétkét fedné bár,
Mégis mindég a jó erkölcs,
S nagy tartozás útján jár.“

HARMADIK ÉNEK.

Imre úrfi, elvonúlva
Azon szegletszobában,
Honnan a szép szűzet látta
Veszni a víz árjában,
Szive forró gerjedelmit
Fontolgatván agyában,
Ím a szép szűz nála terem
Erzse társaságában.

„Hozott isten, kedves lányka!
Öröm tölti keblemet,
Hogy lakomban feléledtél.
Áldom itthon létemet;
(Így szól Himfy) mert máskép tán
A Bitvába bele vész
Azon élet, mellyért most már
Él hal bennem szív és ész.“

„Adj szót s nyelvet, hős szív s lélek,
Melly kimondja hálámat;
(Rebeg a szűz édes hanggal,
Melly szívből jő, s szívre hat,
A mély érzés könyeibe'
Úszván setét kék szeme,
S hálát adó helyezetbe
Olvadván szép teteme).

Adj szót s nyelvet! mert nekem nincs,
Mellyel bátorságodat,
Melly haláltól vala mentőm,
Mellyel kegyes voltodat,
Melly halálból volt élesztőm,
Megköszönjem s hálàljam,
Nehogy bennem a hálátlant
Holtomiglan útáljam!"

S buzgalommal oda ömlik
Imre úrfi lábához,
S forró csókkal nyomja kezét
Elnémúlt szép ajkához.
Meglepetten Imre úrfi
A szűzet áltöleli,
S könyes szemmel a lócára
Maga mellé emeli.

„A mit tennem szerencsém volt,
Kötelesség, nem érdem.
Hanem, édes szép teremtmény!
Tőled most már azt kérdem:
(Úgymond Himfy) Ki vagy? s honnan?
Öltözeted váltig más,
Mint a millyen leányoknál
A vidékben itt szokás."

„Én Bakonyi Flóra vagyok;
(A szűz folyvást így beszél).
Nincs apám, csak édesanyám,
Ki bús özvegységben él,
S öreg apám, anyám apja,
Kinek neve Urgond Pál;
Már régolta szolgálatban,
S becsben áll a királynál.

A királynak a Bakonyban
Ő ott vadászmestere,
S néki, magam látám, hallám,
Meghitt kedves embere.
Hozzám is, mert keresztapám,
Igen kegyes a király:
Ő ruház, és mikor vadász,
Maga mindég nálunk száll.

Lakhelyem a Bakony gyomra,
   Jelesen a Királyvölgy:
Szép hely! köröskörül a sok
   Óriási hárs, szil s tölgy.
Közel, a hegy oldalában,
   Lakunk szomszédságában,
Egy harangos nagy kápolna,
   S egy remetelakás van.

A remete áldozó pap,
   Szerzetéből szent Pálnak;
Iván neve. Tudós, s azért
   Kedveltje a királynak.
Jámbor, szíves, lelkes ember,
   Nékem kedves emberem:
Az írásban, olvasásban
   Ő tanitó mesterem.

Kényem s kedvem telve éltem
   Mind ekkorig lakomban:
Tanúltam, és múlatoztam
   Boldog szabadságomban;
S bár messzebb is távozhattam,
   Hattyú lévén oltalmam,
Sem ember, sem vadak által
   Nem eshetett ártalmam.

Legkedvesebb múlatságom,
Legfőbb gyönyörűségem
A madárnép tenyésztése
Vala mindig énnékem:
Madárfészket keresgélni,
Madárfiat nevelni,
Megszoktatni, ezt szerettem
Otthon mindig mívelni.

Reggelenként, énekelve,
A fákon már ott lesnek,
S ha kilépek s magot hintek,
Körülöttem repdesnek.
Sok karomra is rá szállong;
Szavamról jól értenek;
S többnyire mind lakúnk körül
Fészkelnek és költenek.

Egy gerlice bús nyögése
Úgy érdeklé szívemet,
Hogy ezzel is szaporítni
Vágytam madárnépemet;
S most tavaszkor, tétovázva
Addig jártam, fitattam,
Míg hegyeken völgyeken túl
Két fészekbe akadtam.

Médárd napján esni kezdett;
Féltém gerlicéimet;
S tartván, hogy a patak árja
Majd útamba gátot vet,
Más nap délben elindúltam,
Bízván bátor magamban,
Egy kis kosár eleséggel.
Hattyú kísért útamban.

A patakon általkelvén,
A víz már már térdig jár.
Siettem a gerlicékhez;
A két fészek üres már!
Iparkodtam haza felé;
Jött a felhőszakadás.
Egy tölgy alá vontam magam.
Szerencsétlen maradás!

Vízözön folyt most előttem;
Bátran neki gázoltam;
De az ár hónaljig érvén,
Már csak alig láboltam.
Egy ott fekvő fatörzsökre
Mentém bitang éltemet.
A hív Hattyú rám fektével
Melengeté testemet.

Az ár nőttön nővén, fél éjt
A törzsökön töltöttem :
Akkor a víz felemelt, s vitt —
S én tehozzád így jöttem.
Szerencsém, hogy életfámnak
Több ága volt, úsztában
Azért maradt egy arányban
A víz forgó árjában."

„Egy idegen jő lóháton?
Tudd meg, Erzse, ki légyen :
(Így szól Himfy) ha jó barát,
Ennél tovább nem mégyen."
Elmegy Erzse. Himfy maga
Maradván most Flórával,
Az ezt tüzzel megragadván
Áltöleli karjával!

„Isten adott téged nekem,
(Úgymond) kedves teremtmény!
Melly ölemből kiragadjon,
Nincs emberi dölf és kény.
Kettős jusom személyedhez :
A haláltól mentélek;
De még több, hogy félholtan is
Már szívembe vevélek.

Isten adott téged nékem
Rideg nőtlenségemben;
Légy te kedves feleségem,
S élj halálig ölemben.
De csak úgy, ha szeretni tudsz:
Erőltetni tégedet
Nem szándékom; mentsen isten!
Kicsikarni szívedet."

„Boldog isten! így érdeklett
A gerlice nyögése,
(Rebeg Flóra) mint most szavad!
Kebelemnek érzése
Épen ez volt; édesen fájt!"
S testében és lelkében
Ömledezve férjfit ölel —
Most először éltében.

NEGYEDIK ÉNEK.

Nem ügyelvén sem ideig,
Sem örökké valóra,
Még ölelve tartják most is
Egymást Imre és Flóra,
Midőn ajtó nyílik s belép,
S ott megáll a jövevény.
Szeme éles tüzzel villog,
Mint borúból a napfény.

Sikolt Flóra; s egy villámként
Magát helyből kilökvén,
S Urgondnak (mert ő lépett be)
Ott nyakába felszökvén:
„Apám! édes öreg apám!“
Ezt kiáltja könyezve,
S az ámúltat csókolgatja,
Karjával áltövezve.

„Itt vagy? s így vagy? (morog Urgond)
Szerencsétlen szökevény!
Bűnben vetett, bűnben termett,
Bűnt tenyésztő növevény!
Eredj! meg nem érdemelted,
Hogy utánad eredvén,
Veszni közel voltam én is,
Vén kopó, vén bolond én!

Anyád eddig érettem is,
Éretted is oda már!
Isten tudja, melly nagy otthon
Miattunk már a baj s kár!
De legnagyobb, mint látom az,
Mellyben itt, így lepélek.
Fúlj, s veszsz hát itt az örvénybe,
Boldogtalan test s lélek!"

Urgond Flórát nagy haraggal
Magától eltaszítja,
S menni akar. De Himfy őt
Megkapja s megállítja.
„Megállj! (úgymond) mert büntetlen
Személyemet, házamat
Eddig senki nem sértette.
Sértő szavad vérig hat.

Csak Flórának öreg atyját
  Tartom arra méltónak,
Hogy magamat mérsékeljem,
  S időt hagyjak a szónak,
Melly gyanúdat eloszlassa,
  S unokádnak örülhess,
S engem élte megtartóját
  Szerethess és becsülhess.

Halljad előbb, a mi történt,
  Békességes türéssel;
S hidd el, hogy más gondolattal,
  S édesatya-érzéssel
Fog megtelni agyad, kebled,
  Flóra iránt s irántam,
Ki ővele, mint csak illik
  Nemes szívhez, úgy bántam.

Szép leányod olly ártatlan,
  Mint a ki ma született;
S ha élte megmentőjében
  Szent szerelem kelhetett,
S a háladó érzelmektől
  Ez viszonzást nyerhetett,
Kifogásod mi az ellen,
  A mit a sors így vetett?

Jer hát öreg! ülj közünkbe!
Halljad, s tudd meg mi történt."
S mind a ketten ülni vonják
A meglágyúlt komor vént;
S Flóra előbb elbeszélvén
A történet kezdetét,
Himfy utóbb előadja
Menetelét s végzetét.

„Isten adta Flórát nékem
Rideg nőtlenségemben!
(Himfy szavát így fejezi)
Mélyen érzem keblemben.
S csak ő legyen akarója,
Bajvívásra kihivom
Azokat, kik ellenzői,
S véremmel is megvívom.

Csak Flóra lesz feleségem,
Vagy senki más neméből,
És asszonya Döbrönténak,
Ha szerethet szívéből.
Szólj hát, Flóra, nyilván s bátran:
Szeretsz-e hát engemet?
Magadtól függsz; és ha szeretsz,
Fogadd itt el kezemet!"

Flóra oda nyújtván kezét:
„Életem megtartója!
Hív szerelmem legyen (úgymond)
Szívem örök adója!“
Megesvén így Urgond előtt
A szent frígynek kötése,
„Megálljatok! hátra van még
Egy titok felfedése.

(Így szól Urgond) De tudni ezt,
Férfi! neked szabad csak.
Távozz Flóra! Erre nézve
Légy tudatlan, légy te vak.“
Gyötri Flórát Urgond szava;
Halvány képe mutatja;
S bús képzettel eltávozik.
Urgond szavát folytatja.

„Tisztelem én jó szívedet;
Ajánlásod énnékem
Nagy becsület; ugyanazért
Szoros kötelességem,
Nehogy utóbb kebeledben
Úgy forogjon, mint egy kés,
Felfedeznem, hogy unokám —
Törvénytelen születés.

Szeretem őt, mert egyetlen
Leányomnak gyermeke ;
S magad látod, hogy illy szépet
Ritkán hoz a földteke;
De ha őt már születése
Gyalázattal mocskolta,
Urgondra ne szálljon átkod,
Hogy ő ezt eltitkolta.“

Eleinte megdöbbentik
Himfyt Urgond szavai;
De keblének nem tikkadnak
Flóra iránt lángjai.
Bár nem kevés zavart okoz
Ez megrendült fejében,
Szerelme egy oroszlányként
Ül s nem mozdúl keblében.

„Ámbár néha öldöklő kés,
Noha üres képzemény,
(Felel Himfy) s ártatlant is
Gyilkol a közvélemény,
Isten néki ! a vak sorsnak
Flórát fel nem áldozom,
Sőt,a mit az ennek vétett,
Néki helyre én hozom.

A búza mit tehet arról,
Ha tilosba vettetvén,
Kél, díszlik, s most legszebb kenyér,
Ezt, éhes, megvessem én?
Az ártatlan mért szenvedjen,
Atyja s anyja vétkéért?
A bűntelen mért bűnhödjék
A bűnösnek bűnéért?

Azért erős tökéletem
Mint Döbröntém talpon áll:
Flóra enyém! Légyen atyja,
Mind egy, koldús vagy király:
Mert én őtet nem szeretem
Atyjáért vagy anyjáért,
Ezeket nem ismerem még, —
Hanem kedves magáért."

„Legyen tehát (kiált Urgond,
S Himfy kezét megrázza),
Flóram a te feleséged!
S ha valaki gyalázza,
S mint árnyékban születettnek
Nemét tudni kívánja,
Mondd meg néki: hogy hitvesed —
Mátyás király leánya."

ÖTÖDIK ÉNEK.

Örült Himfy a titoknak,
Mátyás király vérének,
Ki mint ember és mint király
Tárgya tiszteletének.
S valamennyen lóra ülvén,
Flóra bátran lovagolt,
Elmentek a Királyvölgybe.
Hattyú kengyelfutó volt.

Urgond némán és komoran
Néz a Királyvölgy felé;
Egy bús sejtés minden kedvét
Egyszerre csak elnyelé.
„Apám édes! mi bajod lőn?“
Kérdi Flóra. „Ne kérdd még:
(Felel Urgond) jobb, ha meglep,
Minden szerencsétlenség.“

Az örömben merengőknek
Urgond szava homályos.
Mennek, mennek, s oda jutnak,
Hol a Bakony dagályos.
Felérvén a hegytetőre,
Honnan sok völgy hasadoz,
S valamennyi egy keresztben
Fekvő hegybe akadoz :

„Megálljatok! (fülel Urgond)
Ez harangunk bús hangja !“
„Az, az! (mondja vígan Flóra)
Ez kápolnánk harangja.
Iván vonja vecsernyére;
Mert ideje talán már.“
„Siessünk! (így morog Urgond)
Foly az idő, és nem vár.“

És ügetnek, és robognak
A hosszú völgyteknőben;
A viszhangok sokszorozzák
A robajt az erdőben.
Most lakjához érvén Urgond,
Első ember, kit ő lát,
Iván, ki az ajtóban áll,
S kiterjeszti két karját.

„Isten! (mond ez) foghatatlan
Míved, útad mindenben!
A halott él; és az élő
Most boldogúl istenben!
Anyád, Flóra, most haldoklik;
Éltéhez már nincs remény.
Te vagy oka halálának,
Boldogtalan szökevény!

Utánad járt és nyomozott,
Felejtkezve magáról,
S az idővész és fájdalom
Leverték őt lábáról.
Minden orvostudományom
Kimerítém javára;
De nem használt. Most áldozott
Az üdvesség útjára.

Szívfájdalmat nem gyógyít más,
Mint isten és természet:
Foganatlan illy betegnél
Minden orvosintézet.“
Esze-veszve jajgat Flóra,
És sír édesanyjáért.
Urgond istent némán kéri
Leányáért, s gyámáért.

„Megálljatok! (így szól Iván,
Gondolkodva magában,
Reménysúgár villanván fel
Észszel teljes agyában)
Az öröm szívfájdalomban
Természetes orvosszer,
Csak hogy nyújtsa mértékével
S ne ontólag az ember.

Bemegyek hát, s megjelentem
Érkezését atyjának;
Bemegy Urgond, s elbeszéli
Egészségét Flórának;
Végre Flóra elborítja
Őt az öröm árjával:
Így, gondolom, hiedelmem,
S reményem tán meg nem csal."

S úgy lőn minden, a mint Iván
Intézte és gondolta:
A beteget a halálból
Az öröm kibájolta.
Himfy, mint most még idegen,
S akadék a betegnél,
Visszavonúl, és Döbröntén
Két nyugtalan hetet él.

Péter és Pál napján korán
  Ott termett a Bakonyban,
Hol Iván őt öszveköté
  Flórával az alkonyban.
A törzsökből, mellyre Flóra
  Életét kiszállítá,
Egy keresztet faragtatott,
  S a várdombra állítá.

SZIGLIGET.

(HÁROM ÉNEKBEN.)

(OLVASTATOTT AZ ACADEMIA KÖZ ÜLÉSÉBEN,
NOV. VIII. MDCCCXXXIII.)

Volt az idő, hogy a magyar,
Ha külföldre rándúla,
És ott jobbat szebbet látván,
Bár keveset tanúla,
Haza térvén, szülőföldét
Csak gúnyolá s megveté,
S tettel szóval majmolgatni
Csak szomszédját szereté:
A magyar most másként teszen:
Jóból szépből példát veszen,
Nemzetére illeszti,
S hazájában terjeszti.

ELSŐ ÉNEK.

Siralmasan kong a harang
　Szigligetvár tornyában.
Hogy, ki húzza, szivből húzza,
　Érezhető hangjában.
És pedig ez az életnek
　És halálnak harangja:
Ekkorig csak keresztségnek,
　Vagy tornak volt hírhangja.
Eddig ez mást nem hirdetett,
Mint, ha meghalt, vagy született
　Egy egy ura e várnak,
　S ezt uraló határnak.

Halált hirdet most a harang;
　Siralom kong hangjában:
Halva fekszik Szentgyörgyi Pál
　Búba merült várában.

Ifjúkori bajnoksága
   Megbénítván korán őt,
Szinte nyolcvan évig látta
   Innen folyni az időt,
Melly a magyar nemzetséget,
Hatalmat és dicsőséget
   Akkor folyvást nevelte,
   S nagy fénypontra emelte.

A halottnak ősz fejénél
   Egy szép szőke leány sír.
Nap nem látott szebbet jobbat;
   Azt beszélé a köz hír.
A holtnak ez nem gyermeke:
   Hanem rokon árvája;
Mint leányát úgy nevelvén,
   Lön ez szépség csudája.
S lön halála Szentgyörgyinek,
Mert csak Ilka kelleminek
   Észt zavaró bájai
   Most e halál okai.

Szentgyörgyi Pál nőtelen volt.
   Előtte halt bátyjának
Onokája, Gábor úrfi,
   Örököse várának.

De ez bajnok királyával
Most az oláh földön járt;
Kit azonban Pál úr s Ilka
Már naponként haza várt.
Esztendeje rég elmúla,
Hogy az oláh harc kigyúla;
S ő felszökvén lovára,
Csapattal ment Budára.

Mikor elment, az éltes hős
Imezt mondá Gábornak:
„Tagja lészsz most, kedves öcsém,
A vérharcos tábornak,
Mellyből soknak külföld gyomra
Nyelendi majd csontjait;
Sok, mint velem történt, csonkán
Hozza vissza tagjait.
Reménylem, hogy te sértetlen,
S ellenségtől meggyőzetlen
Hozod vissza testedet,
Szívedet és lelkedet.

Isten hozzon épen vissza
Őseidnek várába,
S Ilka, kedves leányomnak
S ápolómnak karjába.

Mert, hogy egymást kedvelitek,
Előttem nem titok rég.
Legyen áldott a köztetek
Támadt s táplált szövetség!
Ilka szegény értékében;
De olly gazdag érdemében,
Hogy királyfi létemre
Sem kötnék mást kezemre.

Hihető, hogy mire megjösz,
Őseink közt nyugszom már.
Téged Ilka örökődbe
És karjába bízton vár.
A mi ősi, neked marad,
Szerzeményem Ilkának:
Mert egyedül a jó lélek
Szíves lelkes gondjának,
S nem egyébnek, köszönhetem
Nyolcvan évre vont életem.
Isten veled, ifjú hős!
Légy bölcs, bátor és erős!"

„Tartson isten, kedves bátyám!
Tartson, Ilkám, tégedet!
És te tartsd meg nékem szelíd,
Tiszta szíved s lelkedet!"

Így válaszolt Gábor úrfi
Hullámozó kebléből.
S megindúlván, ezt mondja még,
Köny cseppenve szeméből:
„Ha ott veszek, ha megtérek,
Jutalmat csak tőled kérek:
Vagy sajnáló könyeket,
Vagy éltető kéjeket.“

S elment. S tovább esztendőnél
Vitézkedve harcola.
A királynak több ízben volt
Védője vagy gyámola.
Most a király hadaival
Visszatérvén Budára,
Gábor úrfi késedelme
Búsan hatott Ilkára.
Gábort sebe tartóztatta,
Mert azt Budán gyógyíttatta.
Épen kivánt megtérni,
És — jutalmát megkérni.

Miglen Gábor harcolni járt,
Addig olasz útjából
Haza tére Dersfy Zsigmond,
Ki fellengő vágyából,

A mennyire tudománynyal
Agyát jól megtöltötte,
Keble kincsét és erejét
Annyira elköltötte;
Egyébiránt nagy birtokos,
Kapos ura, elmés, okos,
Kevély, meghitt, vakmerő,
Buja, ledér fi volt ő.

Hírül vevén Zsigmond úrfi
Ilka csuda szépségét,
Lángolt vágya, megszerezni
Ennek ismeretségét.
S a negédes cifra ruhát
Öltvén legott testére,
Sokkal cifrább szolgájával
Felült délceg ménjére;
És megbízva érdemében,
S nem kétkedve győzelmében,
Béköszönte Ilkánál,
S a várnak agg uránál.

A szép leány kellemei
Kapos kevély uránák
Ingerlékeny érzékire
Olly erővel hatának,

Hogy a pajkos a bájlépbe
Legott belé tapadott,
És magában, titkon, imilly
Gondolatra fakadott:
„Nagyít a hír, ha szárnyra kél;
Itt valóság több a hírnél:
Illy szépet nem terme még
A magyar vad föld és ég.

Szép valóban! Gyűjteménye
Minden bájnak, kellemnek,
Melly remekké alkotója
Egy szép leánytetemnek.
De csak szép test! hibázik ben,
(S az itt nem is terem még)
Az a férfit bolondító,
Semmisítő tehetség:
'Nincs szikrázó elméssége,
Nincs ömledő gyengédsége,
Némák lomha szemei,
Nem melegek tüzei.

Feleségnek szegény volna,
S utóbb talán únalmas;
De kívánat-orvoslónak
Felséges és hatalmas.

Lélek kell, melly körülfonja,
Elme, melly felgyúlaszsza;
Nyelv, érzékit ingerelni,
Szívláng, melly felolvaszsza.
Olasz szépek hódítója,
Szívek merész ragadója,
Meggyőzök tán egy leányt,
Ki butáknak fügét hányt."

Imígy érzett s gondolkodott
A lelkében testében
Külföldön megromlott betyár.
S szerelmes vad dühében,
Feltevé, hogy Szigligetben
Ollyan tőrt és lépet vet,
Melly bizonynyal megfogja majd
A magányos verebet.
S előbb ritkán s csak futólag,
Utóbb gyakran s múlatólag
Látogatván a leányt,
Százféle tőrt s lépet hányt.

Eleinte kedvet talált
Az olasz föld lakosit,
Szokásait és míveit,
Szép vidékit s városit

Szépen festő s elbeszélő :
A nép múlatságait,
Asszonyinak s leányinak
Kedvet töltő bájait
Elevenen rajzolgató ;
De csakhamar gyanítható
Lön oka ott jártának,
Nagy bújára Ilkának.

Mert bár feleséget venni,
Csak kedvet sem színlene ;
Sőt a magát-megkötéstől
Irtózást jelentene :
Mégis elég vakmerő volt
Ostromolni a szüzet,
S buja beszéd s inger által
Gyújtni benne a tüzet,
Hogy Ilka már sokallotta,
S a fajtalant bevádlotta :
„Ments meg, apám!“ könyörgött ;
S Pál úr mordon mennydörgött.

Most hogy Dersfy, ki szégyenlé
Ilkától nem méltatni,
Megint eljött, a makacs vár
Ostromlását folytatni,

Pál úr, ki a csarnokon ült,
S vendégét ott fogadá,
A csábító betyárt legott
Haraggal megtámadá:
„Becsületes vendégeket,
Emberséges embereket
(Úgymond) mindig becsűlök,
És láthatnom örülök.

Míg illyennek tarthatálak,
Kedveltem itt-létedet;
De miolta tudom ki vagy,
Kívánnom kell mentedet.
Mert nemtelen viselettel
Megbántván leányomat,
Megsértettél önmagamat,
S meggyaláztad házomat.
Ha mint szegény becsűlendő,
Most még inkább tisztelendő:
Mert Gábornak jegyese,
S mihelyt megtér, hitvese.

A fajtalan, erkölcstelen
Társalkodjék barmokkal,
Kik csak érzék szerint élnek:
Szövetkezzék latrokkal,

Kik sem istent nem ismérnek,
Sem erkölcsöt, sem törvényt,
Sem nemesebb emberséget,
Hanem csupán kényörvényt.
Itten díszlik s divatoz még
Ősi erkölcs és emberség.
Vidd bünkényed hát oda,
Hol nincs törvény s kaloda."

Így az öreg. Haragjában
Lélekzete megakadt.
Bámúlt Dersfy szégyenében
S mérgében majd megfakadt.
„Felberzent hát (mondá gunynyal)
A nyomorúlt babuta?
Jele, hogy nem tanúlt élni,
S mint libája, olly buta.
Itt, mint látom, nem derűlt még:
Vastag itt még a setétség;
És a magyar szabadság,
Látom, vakság és vadság.

S te, vén bankó! hányni mered
Magyar emberségedet,
Mikor illy vad durvasággal
Fogadod vendégedet?

Sánta medve! barlangodnak
Lévén örök lakosa,
Azt véled, hogy a csínosb is
Morgó sípod táncosa?
Csak dög-kapta vénségednek
Köszönd azt, hogy leheltednek
Itt végét nem szakasztom,
S lelked ki nem dagasztom.

Tartsd magadnak és fajodnak
Kócból szövött árvádat,
S a nemes fajt szaporítni
Zárd ólba két marhádat."
Mondta, s indúlt. Pál urat ez
Olly méregre lobbantá,
Hogy gyámbotját a sértőnek
Teteméhez zuhantá.
Dersfy nyílként visszapattant,
S az öreget, szinte csattant,
Főbe lökte öklével;
S elszágúldott tettével.

Szegény öreg öszverogyott.
A csarnokra ugratá
Ilkát is a nagy zördület,
Mihelyt fülét megható;

S oda rohant, kedves atyját
  Felemelni fektéből;
De hajh! lelke a nemesnek
  Eltünt már agg testéből.
Az ütés, melly őt agyában
Érte forró haragjában,
  Villámnak volt csapása,
  S éltének lőn oltása.

MÁSODIK ÉNEK.

Síralmasan kong a harang
  Szigligetvár tornyában;
Halva fekszik Szentgyörgyi Pál
  Őseinek várában.
Nagy fekete zászló lobog
  A vár minden szögletén,
S hirdetik a mély bút, mély gyászt
  A vár sajnos esetén.
„Nyugoszsza őt a teremtő!
Kinek földön képe volt ő!
  Jámbor, igaz, bölcs és jó!“
  Ez felőle a köz szó.

Temetésre gyűlekezik
  A nép minden oldalról,
Lovag, gyalog, nemes és pór,
  Folyton jobbról és balról.

Somogy felől Zala felé,
   Közel s távolb jöttében,
Számtalan sok csolnak úszkál
   A Balaton tükrében.
A Bakonybúl, Sümegh felől,
Lóháton, egy kereszt elöl,
   A püspök, halk léptekkel,
   Jön egy setét sereggel.

Amott, Szentgyörgyhegy aljában,
   A földből felduzadva,
Nagy porfelleg gomolyodik,
   S nőttön nőve s dagadva,
Szigligetnek nyomakodik;
   S mint mikoron villámlik,
A por fakó fellegében
   Néha szintúgy csillámlik.
S most a port elhordván a szél,
Kitünik a fényes acél;
   S kifejlenek önmagok,
   A paripák s lovagok.

Gábor úrfi s vitézei
   Fejlenek ki a porból,
A rég vártak, s visszatérők
   A vérharcos táborból.

A szomorú hir Tapolcán
Ment elejbe Gábornak:
És siet most, elintézni
Megtartását a tornak.
S nyargal száguld fájdalmával,
S Ilkát látni hő vágyával
Őseinek várába,
Most már tulajdonába.

S felér, majdnem szakadtával,
Szeretett harclovának,
S karjába dűl bátyja felett
Siránkozó Ilkának.
Pál úr soha nem mutatván
Olly haragot éltében,
A millyen most mutatkozik
A halottnak képében,
Gábor okát tudakolja;
S mivel épen nem titkolja,
Ki annak volt tanúja;
Ég haragja és búja.

S imígy kiált fájdalmában:
„Esküszöm az istenre!
Ezen jámbor holttetemre,
Égre, földre, mindenre!

Hogy megtorlom ezt a halált.
S ezt semmi ne mentse ki.
Egyikünknek meg kell halni :
Vagy nekem, vagy őneki.“
S végre menvén nagy pompával,
S számtalan szem síralmával
A temetés, és a tor,
Gábor imígy szól akkor :

„A jámbornak és nemesnek,
Ki díszt szerző lakosa
Volt e várnak s e vidéknek,
Hogy Dersfy lön gyilkosa;
Tudjátok hát, jó szomszédim!
Meg vagyok én gyalázva,
Szóval, tettel, sőt vérrel is
Szemétig lealázva.
Nem volnék én magyar nemes,
Emberlétre sem érdemes,
Ha tűrném ezt békével,
S nem mosnám le vérével.

Előttetek azért újra
Esküszöm én istenre!
És a mi szent égben s földön,
Esküszöm én mindenre!

Hogy véresen megboszúlom
   Öreg bátyám halálát;
S hogy a gyilkost s engem élni
   A nap nem sokáig lát.
Megboszúlom sérelmemet,
S hírbe hozott jegyesemet,
   S míg itél a vértörvény,
   Távol tőlem öröm s kény!

Nem bízom én sérelmemet
   Kétes törvény útjára;
Nem a késedelmes biró
   Száraz hideg agyára.
Keljen velem viadalra,
   Élet- s halálkockára;
S itéljen a szent igazság,
   Egész világ láttára.
Egy koporsó várja készen
Azt, ki halál fia lészen,
   A viadal vérhelyén.
   Egyik meghal: ő, vagy én.

A tett helye légyen helye
   A halálos tusának
Az ég alatt. Világ lássa
   Estét a vérkockának.

A viadal határnapja
Kisasszonynap koránya.
Erre kiki hivatalos,
Ki azt látni kívánja.
Az itélet megtörténvén,
Haljon bár ő, haljak bár én,
E várban vagy ismét tor;
Vagy menyekző lesz akkor.

S ha gyáván e vérviadalt
Tőlem el nem fogadja:
Hát boszúm őt, mint egy zsiványt
S gyilkost ott s úgy támadja,
Hol, mint s mikor, hely, mód s idő
Vérboszúmnak szolgáland,
S ennek égő éhe, szomja
Elégedést találand.
Ezen erős tökéletem
S vértusára idézetem
Adni néki tudtára,
Ki vállalja magára?"

„Valamennyen! (így kiáltnak)
Akár legitt felülünk."
„Kettő kell csak, (szólal Rezy)
Válaszsz kettőt közűlünk."

„Kettő kell csak (mond Szentgyörgyi)
Két tanú s véd ügyemben.
Menjetek hát, Sárkány s Rezy!
Hivjátok ki nevemben.
Üljetek fel holnap lóra,
Mondjátok meg szóról szóra,
Miket tőlem hallátok.
Boszúm szomjan vár rátok."

Megviszik hát Sárkány s Rezy
Szentgyörgyinek szavait,
Híven, mintha Tihany adná
Vissza hallott hangjait.
A vérboszú követsége
Dersfyt meg nem rettenti:
S nemcsak hogy sem vétkes tettét,
Sem személyét nem menti;
Hanem inkább büszkeséggel,
S gúnyolódó elmésséggel
Így válaszol sértőleg,
Sőt szinte megvetőleg:

„Nem, mivel Szentgyörgyi vádol,
Válaszolok tinéktek;
Hanem, mivel követeknek
Válaszra van szükségtek.

Tréfa hinni, hogy egy lökés,
 Nem ártható tyúkoknak,
Véget tudott volna vetni
 Egy nagy nemű bajnoknak.
Nem vagyok én öklös Botond,
Kit a rege olly hősnek mond,
 Hogy egy bajnok löktével
 Érc kaput tört öklével.

Lökésem még árnyéka sem
 Az olly nyájas dobásnak,
Mellyel magyar szerelmesink
 Kedveskednek egymásnak.
Hogy Ilka megtetszett nekem,
 Ki vethet rá tilalmat?
Engem sértni, ki adhatott
 Vén őrének hatalmat?
Nagy mérgének fuvallata
Igen könnyen elolthata
 Egy lámpást, melly akkor ott
 Már csak alig pislogott.

Azonba' csak magam előtt
 Mentem én így magamat;
Szentgyörgyire nézve nem is
 Vesztegetem szavamat.

A mit mondék, mondva légyen,
Soha vissza nem veszem;
Hanem inkább a mondotthoz
Hozzá még azt is teszem:
Adósom ő köszönettel,
Mert megáldám Szigligettel.
S kötelesem mátkája:
Mert — fényt hoztam reája.

Messze hátra még a magyar!
Ki megülvén fészkében,
Nem lát s tanúl szebbet, jobbat
Szebb s jobb külföld körében.
Egy hazát s nőt ismer, szeret,
Félt s bálványoz szívében,
S büszkén megvet mindent, a mi
Embert emel becsében.
A magyarság itt csak vadság;
Féktelenség a szabadság;
Nemzetiség durvaság;
Vitézség vérszomjasság.

A bajvívást elfogadom:
Hogy ne tartson gyávának;
S bajvívásban leckét adjak
Somogynak és Zalának.

A koporsót jól gondolta:
Ágyat készít magának;
S a szép ilkát visszahagyja!
Nékem, vágy- s bajtársának.
Szentgyörgyinek ezt felelem.
S minthogy hozzá menetelem
Nem segíti mátkához,
Csak készüljön — torához."

„Mint követek, kihallgatánk
(Ugymond Rezy) tégedet;
És megviszszük szóról szóra
Híven üzenetedet.
Mint követek másnak képét,
Nem magunkét viseljük;
Azért, ámbár csak mint epét,
Rágalmidat lenyeljük:
De tudd meg, hogy nemzetünket,
Hazánkat s legfőbb kincsünket
Büntetlen nem tapodád,
S hogy ez átkot vonand rád.

Gúny s rágalom rosz mesterek,
Nem bizalmat élesztők;
S mindig inkább ellenkezést
Mint vonszalmat gerjesztők.

Példa után sikert látva
Szokott a nép gerjedni.
Az új szebb s jobb példa által
Szeret s tud csak terjedni.
Gúny s rágalom, kétélü kés;
Magán esik nagyobb sértés
Többnyire, ki azzal él.
Két felé metsz a két él.

Egyet még nem titkolhatok,
A mi engem igen nyom;
A Somogynak, Zalának szánt
Leckédről kell szólanom:
Minden harcnak sorsa kétes;
Hagyd azt testamentomban:
Mert ha tán nem járna tetted
Reményeddel egy nyomban:
Somogy, Zala sajnálhatnák,
Ha azt meg nem tanúlhatnák.
Légy hát leckéd mestere,
És szavadnak embere.

Gúnyt, mint látod, nem mesterség,
Gúnynyal visszafizetni;
Nemesb erkölcs azt, ha rá kél,
Némasággal büntetni.

Ez tőlem nem mint követtől
   Legyen mondva sértésül;
Mint Zalának egyik fia
   Adom ezt csak értésül.
Légy boldog, míg kél a harcn
Elválik majd, kinek kell pap?
   Kinek lelke áldozik?
   Világ kinek változik?"

Dersfynek az olasz földön,
   Kedve lévén s alkalma,
A bajvívás mesterségét,
   Igen nagy volt szorgalma,
Szabály szerint megtanúlni.
   Értvén tehát fortélyit,
Bátor vala nem rettegni
   A viadal veszélyit.
S válaszát imígy rekeszti:
„A követség tárgyát veszti:
   Én kiadám magamat;
   Vigyétek meg szavamat."

Oda hagyván Kapost s Dersfyt,
   A két követ visszatér;
S elbeszélvén a vett választ,
   Szentgyörgyiben forr a vér.

„Magyaroknak szent istene!
Tiéd (úgy mond) életem.
Boszúld meg most karom által
Sértett hazám s nemzetem!
S agyon vert jó öregemet!
S csúffá gúnyolt jegyesemet!
Győzzön a jók oltalma!
Szent igazság hatalma!"

HARMADIK ÉNEK.

A borús nap kormos éje
    Már szürkűlni kezd vala.
Somogy felől szépen pirúl
    Kisasszonynap hajnala.
Illy szép hajnal pirúlt akkor
    Ilkának szép arcain,
Mikor Gábor első csókja
    Égett a szűz ajkain.
E rózsák elhervadának
Sanyarában bús gondjának,
    Hogy a boldog jövendő
    Ma tán sírba dőlendő.

Mint csak nem rég temetesre,
    A nép minden oldalról,
Lovag, gyalog, nemes és pór,
    Tódúlt jobbról és balról;

Szintúgy most is. Sőt a hírre,
Hogy bajvívás kockája
Lesz az ügynek önválasztott
Megitélő bírája;
Most még több nép gyülekezik:
Mint mikoron fejét veszik
Egy cégéres vétkesnek,
Több oldalról jelesnek.

Valaki csak okát tudja
E halálos vitának,
Egy sincsen, ki a győzelmet
Gábor úrfi karjának
Teljes szívből ne kívánná,
S különösen Ilkának,
A szép s jónak, s a szegények'
Kegyes barátnéjának.
Magok is a somogyiak,
Mint jólelkü hazafiak,
Ellenei Dersfynek,
S ledér, pajkos tettinek.

Kívévén csak néhány nemest,
Születésre csak nemest,
De minden más tulajdonra
Megvetésre érdemest,

Kiknek minden emberségök
Torokban ül s bendőben,
Millyek voltak, vannak s lesznek
Minden helyben s időben:
Ezek Dersfy dicsérői,
S most a harcra kisérői;
De csak addig hívei,
Míg tartják borszeszei.

Ott, a hol tért a természet
Maga nyitott a végett,
Hogy Szigliget és Badacsony,
Mint bájló tájszépséget
Egymást lássa, mind a napnak
Égő arany tüzében,
Mind a holdnak ábrándszülő
Kétes ezüst fényében;
Hol ma is egy kápolnának
Romléki az onokának
Elméjét elbúsítják
S hajdankorba szállítják:

Ott van a hely elkészítve
A halálos tusára,
S korlátokkal bekerítve
A nép elgátlására.

Egy fekete zászló lobog
  A veszélyes ajtónál,
Jeléül, hogy kettő közül
  Egyik ott ma sírba száll.
S egy koporsó, öble-tátva,
Halálszerrel jól ellátva,
  Ágyként várja a zsellért,
  Ki fizetend halálbért.

Egy asztalon kard s buzogány,
  És korsókban víz és bor,
Szomjat oltni, sebet mosni,
  A mint s mire jön a sor.
Két sátor áll jobbról s balról,
  A két küzdő számára,
Hogy szem előtt ne legyenek,
  Készülvén a tusára.
Valamire a szem tekint,
Minden közel halálra int.
  Minden néző kebele
  Borzalommal van tele.

Szentgyörgyi már korán reggel
  Bucsút vevén Ilkától,
Kisértetve könyeitől,
  S forró imádságától,

Sátorában várja Dersfyt,
  A tusára jövendőt,
S ha nem jönne, a nép előtt
  Becsületét vesztendőt.
Mély gyász egész öltözete;
Vasmellénye olly fekete,
  Mint a sisak fejében,
  És a vért bal kezében.

De im! Dersfy most érkezik:
  Délceg ménje halkan lép.
Daliás szép öltözetén
  Bámúl az elcsendült nép.
Arany sisak ragyog fején,
  Melly a szemet vakítja.
Testét szarvasbőrrel béllelt
  Vasból font üng borítja,
Mellyen kardnak álthatását,
Bár mint ejtse az vágását,
  Lehetlennek gondolja,
  S Gábort most is gúnyolja.

Kevély Dersfyt segédképen,
  Ha valamelly baj éri,
Barátinak s cselédinek
  Nagy serege kíséri.

Sárkány s Rezy lóra kapnak,
S a vendéget fogadják;
S a jobb sátort néki biztos
Használatra általadják.
Dersfy most, hogy körültekint,
S látja, minden halálra int,
Bár nyugalmát tetteti,
Borzalmát nem rejtheti.

„A mint látod, minden kész itt
Az itélő tusára;
(Így szól Rezy) Szentgyörgyi már
Hajnal olta rád vára.
Most előbb még azt akarja
Tetőled megérteni:
Karddal-e, vagy bozogánynyal
Kívánságod küzdeni?
Néki mindegy. Elkezdeni
Csak rajtad áll, és inteni,
Hogy a réz kürt riadjon,
S viadalra jelt adjon.“

Dersfy büszkén így válaszol:
„A kihívott én vagyok.
Engem illet a jeladás.
Egy kis időt még hagyok

Szentgyörgyinek, hogy, ha tetszik,
Még magába szállhasson,
És tor helyett Szigligetben
Víg menyekzőt tarthasson.
A nemesnek fegyvere kard —"
„Elég már! több gúnynyal ne mard."
Mondja Rezy tüzesen,
S szavát vágja sebesen.

Ez alatt több kísérővel
Egy főbb rendű tisztes úr
Érkezék a sorompóhoz;
Jelenése szemet szúr.
A vidék őt nem ismeri,
Sem magát, sem társait;
Szemmel mérik mind, kik hallják
Parancsoló szavait.
Kísérői hódolattal,
Sőt mélységes alázattal
Hajtnak kívánságára,
S állnak szolgálatjára.

S midőn zúgva tanakodik
A vegyes nép egymással:
„Ki lehet e nagy idegen?
Bár törvényes hatással

Békességet szerezhetne,
S gátlaná a viadalt!
Mert mindenkor csak a ravaszb,
Vagy erősb nyer diadalt."
A réz kürtök megriadnak,
S a vérharcra ím jelt adnak.
Minden ember megrendül;
És minden zaj elcsendül.

Erre Dersfy egyik felől
Előlép nagy pompával;
Másik felől bús Szentgyörgyi
Fekete mély gyászával.
S ez imígy szól ellenéhez:
„Tudod okát harcunknak?
S hogy egyikünk oda dől ma
Győzelmére karunknak?
Azért mint jó keresztények,
Kikben élnek jobb remények,
Mint megváltónk Júdásnak,
Bocsássunk meg egymásnak!"

S bocsánatul kezét nyujtja
Pajkos ellenfelének.
„Hagyjuk csak az illy érintést
Inkább kardunk élének."

Felel büszke gúnynyal Dersfy,
S kardját kénynyel csöngeti.
„Vágj hát!“ kiált bús Szentgyörgyi;
S vértét sujtva döngeti.
S öszvecsapnak dühösséggel;
De a vértek ügyességgel
Minden vágást elfognak,
S borzasztólag csattognak.

Szaporábbak a hajlékony
S fürge Dersfy csapási;
De súlyosbak Szentgyörgyinek,
S veszélyesbek vágási.
Kis korig így foly a csata:
Erő küzd a fortélylyal;
De csak Dersfy vérte sértve
A rettentő acéllal,
Melly égi nyilvillogással,
S tüzet szóró csattogással,
Veszélyt hagyva nyomában,
Sújt Szentgyörgyi markában.

Ravasz Dersfy kilesvén most
Egy pillanat alkalmát,
Hogy Szentgyörgyi derekának
Elmúlasztá oltalmát,

Vágást tellet, s mérgesen döf
 A védetlen tag felé.
Elhajol ez; de a döfés
 Bal karjába fut belé.
A gyász vastag vérvonása,
S Dersfy büszke mosolygása,
 Búsítják a nézőket,
 Most, hajh! már tort sejtőket.

Szentgyörgyit e meglepetés
 Olly boszúra lobbantja,
Hogy dühösen vagdalkozván,
 Dersfyt helyből roppantja;
S félre sújtván annak kardját,
 Midőn az ezt emeli,
Keze fejét karddal együtt
 A testéről leszeli;
Hogy a kard s kéz s kezetlen test,
Mellyet omló vérfolyam fest,
 A földre lezuhannak,
 S a nézők megdobbannak.

„Megálljatok! (így kiált most
 A bámult, de nem ismért,
És parancsol szava, szeme.)
 Mind a két fél onta vért.

Még a zsivány, vagy hóhér sem
  Ferdik másnak vérében.
Vége legyen! parancsolom
  Törvény s király nevében.
Vitézségnek és boszúnak,
Becsületnek, bánat- s búnak
  Már eleget tettetek;
  Most emberek legyetek!"

Bámúl a nép; és ohajtva
  Várja végét a harcnak;
S örvend a bús bajnok által
  Kevély Dersfyn vett sarcnak.
„Ki vagy? kérdlek, (szól Szentgyörgyi)
  Hogy gátolod harcunkat?
Egyikünknek meg kell halni:
  Így határzánk magunkat.
Nagy esküm köt engem erre,
Úgy, hogy én itt az emberre
  Figyelmet nem vethetek:
  Hőseküt nem szeghetek."

„Tudd meg tehát: (felel amaz
  Méltósággal szavában,
Felfedvén egy arany láncot,
  S nagy pecsétet nyakában.)

Én Pál vagyok, a nemzetnek
  És országnak birája.
Annak, a mit itt itélek,
  A törvény vet alája.
S ha te ennek nem engednél,
Rút vétekbe keverednél:
  Gyilkos volnál, nem vitéz.
  Gyilkos hóhérbárdtól vész.

Esküdet te megoldoltad:
  Dersfynek most meghala
Keze, dölyfe, s minden, a mi
  Néked ártható vala.
S nem látod-e világosan
  Isten újját ügyedbe'?
Földön hever a gyilkos kéz,
  Melly tőrt ütött kebledbe.
Csonka Dersfy helyett kezét,
Melly senkinek többé nem vét,
  Tegyed el a kriptába,
  Bátyád haláldíjába.

S nem érzed-e, hogy Dersfynek
  A gyalázat és szégyen,
Melly őt érte, halálnál is
  Nagyobb büntetés légyen?

Az igazság részeden áll;
Szerencse is követte:
Mert ellened vétő tagját
Birtokodba ejtette.
S híred neved mentésére,
S dicsőséged tetéztére
Ide vetett engemet,
Teljesítni tisztemet.

Egyszerre milly háborúknak
Mezejévé lőn Zala!
Hanyi s Keszi közt is már már
Kettős harcra kél vala.
De szerencsés valék őket
Jöttömmel megelőznöm,
S kezet fogó béke által
Harcokat elmellőznöm.
De ott birtok volt csak kérdés:
Itt becsület s életsértés.
Azért én itt hallgattam,
Míg vért folyni láthattam.

Most már menjünk Szigligetbe,
Bekötözni sebedet;
Vígasztalni jegyesedet,
S véle kötni kezedet.

Ilkánál van Imre püspök:
　Együtt jövénk Sümegről.
Ő adott hírt az előbbi
　S jelen történetekről.
Téged jöve vagy temetni,
Vagy Ilkával megesketni,
　Mint barátja bátyádnak,
　S pártfogója Ilkádnak."

„Hálá légyen az istennek!
　Az igazat védőnek!
Dicsőség a bölcs bírónak!
　És a bajnok győzőnek."
Így zajong az örvendő nép.
　Az érc kürtök harsognak;
S az örömzaj viszhangjában
　Hegyek völgyek robognak.
Dersfyt mind ez nem boszontja:
Elzsibbadván minden csontja,
　Félig halva fekszik ott,
　Hol kevélyen patogtott.

Szentgyörgyit s az országbírót
　A várba felkíséri
A zajogva örvendő nép,
　S közben istent dicséri.

Ilka Gábort sírva várja
　Örömzajos várába;
S meglátván őt, szív-dobogva
　Lankad oda karjába.
„Légyen áldott s dicsőített!
(Mond a püspök) ki segített,
　Az igazság istene!
　Ki állhat őellene?“

S menyekző lön Szigligetben:
　Az oltárhoz vezeté
Gábort s Ilkát Imre püspök,
　És nyomban megesketé.
A harcra ott egybegyült nép
　Mind megvendégeltetett:
Hordókból folyt számára bor,
　És sok ökör süttetett;
S a vár alatt sok sátorban,
Mint szokás volt hajdan korban,
　Három napig vígadott,
　Míg végre kifáradott.

Félholt Dersfyt barátjai,
　Lefektetvén párnára,
Kaposvárra vivék lassan
　Örök gyalázatjára.

Mellyet másnak akart adni,
Maga vevén a leckét,
Megtanúlta, hogy magának
Árt gyakran, ki másnak vét.
Megvonúlva szégyenében
Megvetve ült teremében:
Evő ivó társai
Silány mulatságai.

Ilka isten kegyelmének
Örök dicsőségéűl,
S kedves férje győzelmének
Örök emlékjeléűl,
Következő esztendőben,
Fiacskája karjában,
Egy kápolnát építtetett
A viadal nyomában.
De az idő, haladtával,
Megemésztő vas fogával,
Melly folyvást ront, dönt és árt,
A kápolnát, és a várt.

A SOMLAI VÉRSZÜRET.

(KÉT ÉNEKBEN.)

(OLVASTATOTT AZ ACADEMIA KÖZ ÜLÉSÉBEN, NOV. VIII. MDCCCXXXIII.)

ELSŐ ÉNEK.

Mátyás király győztes karral
 Sujtván a tar nyakára,
Diadallal s dicsőséggel
 Tére vissza Budára;
S vezérinek tanácsára,
 Mellyre bízvást állhatott,
S ön eszének javaltára,
 Mellybe bátran bízhatott,
Nyugtot enged fegyverének,
Hogy fekete seregének
 Pótolhassa hiányát,
 S majd — folytassa irányát.

Köz volt egész magyar földön
 Az öröm és vígalom:
Úrlakokban hegedűkkel
 Öszvehangzó cimbalom,

Pór kunyhókban a furuglya
És nyekegő dudaszó,
Minden nemű s korú magyart
Örömzajokra vonszó.
„Éljen (hangzék) Mátyás király!
Ki atyja fénynyomában áll:
A törököt leverte,
S a nagy harcdíjt megnyerte!“

Somlón kettős volt az öröm:
A nemzeti diadalt
Nagy borszüret követé ott,
Melly sok népet oda csalt.
S annyival több nép gyűlt oda,
Mivel Somló várában
Egy menyekző volt tartandó
Nagy fényben és pompában.
Férjét vesztvén Zápolyában,
Somlóvárnak birtokában
Kemen Kata vala rég,
Egy tisztes nő, agg vénség

Kemen Lenka, vérrokonja
És fogadott leánya,
Majdnem egész magyar nemes
Ifjúságnak bálványa,

Lakott vele évek olta ;
   Egy bájteljes , elmés szűz:
De ki a hős úrfiakkal
   Eddig éles tréfát űz.
Számtalan volt, ki megkérte ;
Soknak magát eligérte ;
   De ha gyürüt váltottak,
   Meg-meg csak elállottak.

A szép Lenka pompás termet
   És tündöklő lélek volt,
Kinek első tekintettel
   Fiatal s vén meghódolt.
Ajka bájos hangjainak
   Parancsolók kegyei;
Szeme lelkes sugárinak
   Szívgyúlasztók tüzei,
Bár száz színü változtában,
Jónak, szépnek alakjában
   Tündérkedvén valója,
   Hódolás lön adója.

A sok közül, kik kezére
   Vágytak a szép Lenkának,
Bár szándékát nem jelenté
   Még a szűznek magának,

Eseghváry Ferencz vala:
   Egy bakonyi nemes hős,
Házéletben szelíd és jó,
   Harcban kemény és erős.
S úgy látszott, hogy a szüznek is,
Titkolá bár azt a hamis,
   E hősön függ figyelme,
   Kívánatja s érzelme.

Eseghváry, Kinizsinek
   Apródja hat év előtt,
Jeles bajnok s birtokos volt;
   Mátyás is kedvelte őt.
Termetében az ifjuság
   Sürü virágbokrai,
S az erőnek, vitézségnek
   Tettre feszült izmai,
Szép ész s elme beszédiben,
Érzékeny szív tetteiben:
   Nőkre könnyen hathatók,
   S keblet hamar gyújthatók.

Eseghváry érdemének
   Szerte becsben állását,
S lelki, testi kelleminek
   Nőkeblekre hatását

Szép Lenka is mélyen érzé.
De egy ollyan férfinak,
Ki adóul látszott venni
Egy nő szívlángainak
Érte s hozzá lobbanását,
Megvallani hódolását,
Ámbár titkon meghódolt,
A szép Lenka büszke volt.

Eseghváry szép Lenkával
Illy helyzetben áll vala,
Midőn egykor, a szép szűzzel
Megtelvén bal oldala,
Így szól hozzá: „Büszke leány!
Tovább ne is titkold már,
Hogy szeretsz te. — Viseleted
Minden kétséget kizár,
Hogy én vagyok választottad;
S bár nyelveddel nem hangzottad,
Szemed nyilván kimondja,
Mi keblednek fő gondja.

Azért bátran csak mondjunk le
A szokott szertartásról,
Megkérésről, kézfogásról,
És jegygyürű-váltásról.

Legyünk egyek! csak egy pap kell,
Ki fogadván esküinket,
Öszvekösse kezeinket,
És megáldjon bennünket.
Légy asszonya Eseghvárnak,
Hová öröm-sejtve várnak
Érzelmim, a lángolók,
S jobbágyim, a hódolók."

„Csalatkozunk mink egymásban,
(Felel Lenka élesen,
Agya, keble zavarodva,
S szeme égvén nedvesen)
Nem mind arany, a mi fénylik,
S minden fénykő nem gyémánt.
A szivárvány sem derű még;
Balgatag, ki hóban szánt.
Te se tartsd hát szerelemnek,
Hanem nyájas érzelemnek,
A mit bennem láthatál,
S miket talán hallhatál.

Csalatkozol, ha gondolod,
Hogy téged a többinél,
Kik megkértek, jobbnak hiszlek
S tartlak valamennyinél.

Csak kevélyebb s vakmerőbb vagy:
Büszke tetted, szavaid,
Ennek váltig bizonysági.
S tán nincsenek okaid,
Akár bajnok tetteidet,
Akár honi érdemidet
Cégérül felaggatnod,
S másokét nem méltatnod.

Egykor egy felfúvalkodott,
Pajkos legény gyónni járt:
„Vétkem az (mond a barátnak,
Kitől bűnfeloldást várt)
Hogy magamról sokat tartok —“
„Maga magát oldozza
(Szól a barát) e bűn, zsoldját
Már magával hordozza:
Mert más annál kevesebbet
Tart felőled. S rendesebbet
Az igazság nem tehet,
Mint, ha nyomban vért vehet.“

Nehezteled, veszem észre,
A most tőlem hallottat?
De úgy vegyed ezt, mint mástól,
S tán többtől is mondottat.

Én csak viszhang vagyok ebben."
  Eseghváry ámúlva
Hallgatá ezt; lélekzete
  Torkába volt szorúlva.
Végre dühös tekintettel
És vonagló öklözettel
  Kiáltá: „Jaj a gaznak,
  Ki ezt mondá igaznak.

Bár ki legyen a gaz fattyú,
  Ki felőlem így beszélt,
Gaz vérével fojtom én el
  A keblet maró szeszélyt."
Lenka hallgat. Öröm s bánat
  Vetélkedik keblében:
Öröm, hogy egy büszke férfit
  Szállítva lát becsében,
Bánat, hahogy megsértette,
S örökre tán elveszthette,
  Ki száz másnál többet ért,
  S kit szíve leginkább kért.

S a bánat lön diadalmas:
  Mert borzada keblében,
Látván s hallván Eseghváryt
  Ezt zúgni bús mérgében:

„Egyik ollyan, mint a másik:
Kigyófaj az egész nem;
Természete ki nem vásik.
Lehetlen már szeretnem.“
S bús haragos tekintettel,
Keserű, mély érezettel,
Nem is nézve Lenkára,
Ülni paripájára.

E szóváltás Somló púpján,
Egy tölgynek zöld boltjában,
Margit napján estve történt,
Lenka külön váltában
A sétáló vendégektől,
Kik a szokott bucsúra
Somlóvárba sereglének
Különbféle alkura:
Ez vön bort s jó egészséget,
Egy másik vön feleséget,
Édenalma-falatot,
S örök bút és bánatot.

Azonban megtörtént az is,
Bár illy boldog lelemény
Mint égen egy nagy üstökös
Igen ritka tünemény,

Hogy Somlóról hozván le az
Vagy ez párját éltének,
Azt vélték volt, hogy mennyekből
Csillagokat szedének;
S hogy a kígyó ingerltéből,
A tiltott fa gyümölcséből
Minekelőtt ehetett,
Éva illyen lehetett.

Ettől fogva Eseghváry
Somlót s Lenkát kerülte.
Boszúsága, nem annyira
Szerelmének fensülte,
Mint az, hogy mit életvészszel
S áldozattal keresett,
Bajnok tette, híre, neve,
Gúnynak, csúfnak tárgya lett;
S boszút forralt elméjében,
Hogy a gázlót érdemében
Gyalázattal büntesse,
S becsületét menthesse.

Lenka eddig könnyen veve
Minden dolgot, esetet,
Nem képzelvén a jelennél
Roszabb élethelyzetet.

De most mélyen érdeklé őt
Ez utolsó történet,
Mert sejté, hogy ez fejére
Talán életkockát vet.
S hogy gyengülni látta nénjét,
Földig verte büszke kényét
A gond: mi lesz belőle,
Ha ő kihal mellőle?

S midőn Annanap estvéjén
A lankadt agg imígy szól:
„Lenka! már több idő olta
Nem érzem én magam jól.
Azt gondolom, a halál int;
Elfogadom intését;
Nem úgy, mint te, agg nénédnek
Kacajjal vett feddését.
Tulajdonítsd már magadnak,
Ha kérőid elmaradnak,
S te dacodnak díjában,
Megvénülsz a pártában.

A többivel nem gondoltam;
Eseghváryt sajnálom.
S hogy te őtet megvethetted,
Észhiánynak találom.

Ha behunyom szemeimet,
Néked ki nem véthetend?
Azt most el sem gondolhatod,
Sorsod mire vezetend.
Az elsőt hát, ki jövendő,
És tégedet megkérendő,
Csak fogadd el férjednek,
Oltalmára éltednek."

Akkor setét lön Lenkának
Agyában és keblében;
A büszke kény meglappana
Gondja nehéz ködében.
Iszonyodva látá magát
Veszélyeknek kitéve,
Mellyek ellen árva szűznek
Csak házasság a réve.
S eltökélé hozzá menni,
Bár ki jövend őt elvenni;
Hogy kontyra szert tehessen,
És asszonynyá lehessen.

Mint sohajtá: „Vajha lenne
Bárki elég hatalmas,
Eseghváryt megkérlelni,
S ez iránta irgalmas!"

Ment is követ próbát tenni
Több ízben; de hasztalan:
Eseghváry hajthatlan volt,
S ezt szórta minduntalan:
„A természet ki nem vásik;
Egyik ollyan, mint a másik.
Kígyófaj az egész nem.
Lehetetlen szeretnem."

Mind e mellett Eseghváry
A kellemes ingerlőt,
Lenkát, még sem felejthette,
Bár gyűlölni vélte őt.
Azért lóra ült, s hetekig
Kalandozván tétova,
Minden viszont kötelező
Látogatást lerova.
Nagyvázsonyban Kinizsinél,
S Döbröntén utóbb Himfynél
Borzad, midőn olly hírt vesz,
Hogy Somlón — menyekző lesz.

MÁSODIK ÉNEK.

A somlai menyekzőnek
    Határnapja felkele;
Vendel napja, s vasárnap volt,
    S a szüretnek már fele.
Ezt előző éjben Somló
    Égő Aethnát mutatá;
A hegytetőt lángban füstben
    Öt vármegye láthatá:
Soprony, Győr, Vas, Veszprém, Zala
Körben látja, s mondja vala:
    Somló veszti Lenkáját,
    Lenka veszti pártáját.

Minden nemes, ki lakott s birt
    Somló egész körében,
És minden pór, ki Somlóvárt
    Szolgálta úrbérében,

Megjelent ott. És miolta,
Évezredek folytában,
Somló hegygyé domborodott
A végtelen rónában,
S tüzét gyomra kiokádta,
A nap soha még nem látta
Ott annyi nép tömegét,
Urak s hölgyek seregét.

A várban, hol Kemen Kata.
Bár épen még lelkében,
Selyemleples ágyban fekvék,
Erőfogytan testében,
S mégis tüzes kormányt vive,
Csak az agg nők szállának,
S néhány kedves barátnéja
A menyasszony Lenkának.
A megrokkant testomlékok,
Mint annyi agg várromlékok,
Noha közben nyögének,
Vígan kerepelének.

Többi vendég, urak s hölgyek,
Sok szép deszkasátorban,
A hegytetőn külön válva,
Mint egy pezsgő táborban,

Tanyáztanak csapatonként.
A pórok nagy kerekben,
Ökörsütő tüzek körül,
Leveles galyszínekben.
Somlónak az emberzajtól,
És muzsikahang-zsivajtól
Messze hatott dongása,
Mint fergeteg zúgása.

Jelen voltak Osthfy, Balogh,
Csaby, Kemény, Henyey,
Kanizsay, Rumy, Csányi,
Gyulafy, Both, Görbey;
Marcaltövy, Csúzy, Csóron,
Thury, Pethő, Hagymásy,
Bánfy, Török és Mérey,
Sennyey és Andrásy,
S mások többen, több megyéből.
Pál remete szerzetéből,
A prior is, mint rokon,
Régen áll a hegyfokon.

A fő személy hibázott csak:
A vőlegény késett még,
Bár Somlóhoz közel lakván,
Ott lehetett volna rég.

Hosszútóthy András volt ez.
   Őt, hogy Tamás püspököt
Szóval, tettel sérti vala,
   A pápa, ki old és köt,
Átkaival lesújtotta,
S aklából kitaszította,
   Veszni testben, lélekben,
   Részvétlen szentségekben.

Az átok őt kitörölvén
   A jó hívek számából,
A csehekhez bújdosott el,
   Kiknek eredt fajából.
Ott Hussz János követői
   Közt sokáig rejtezett,
Míg végre nagy ügygyel bajjal
   Átkából kivetkezett.
S hogy ne veszszen üdvessége,
Két faluja vesztesége
   Lön vétkének birsága,
   És átkának váltsága.

Férfiszépség jelelte ki
   Hosszútóthy termetét,
Harcokban is több szem látta
   Bajnok cselekedetét.

Sok jó, több rosz erkölcscsel birt :
Eszes volt ő és elmés;
De garázda, gonosz, ravasz,
És nyelve két élű kés.
Más érdeme gyalázója,
Jónak, szépnek gúnyolója;
Poklot rejtett keblében,
Sátán fészkelt szívében.

Szép Lenkának birtokára
Esvén nősző vágyai
És sejtvén, hogy Eseghváry
Nemesb tulajdonai
Lenkát inkább érdeklenék,
Ki ezt nem is titkolá :
Ő volt az, ki Eseghváryt
Rút szavakkal mocskolá.
S látván szava foganatját,
Kijelenté kívánatját,
Lenkát újra megkérte,
S célját most már elérte.

S ő volt most már, kinek Lenka,
Hogy nénje megfeddette,
Kétkedvén, hogy jobb jöhetne,
Magát oda vetette,

Egyedül csak azon okból,
   Hogy letegye pártáját,
Minekelőtt nénje már már
   Végzi földi pályáját :
Vélvén, a konty bátorságban
Vergődik el a világban,
   S több joga, több védelme,
   Szabadsága s élelme.

„Érett szűznek (így szól egy dal,
   Mellyben keblét kitárta
Egy agg szűz) hajh! melly bajt és bút,
   S gondot okoz a párta!
Mikor hull az arc rózsája,
   S várni már több mint elég,
Midőn a fog már ingadoz,
   S a főt párta nyomja még!
A párta, hajh! becsét veszti,
S csak a kacajt s gúnyt éleszti,
   Megszűnt vonszó ereje,
   Mihelyt eljárt ideje."

Lenkának, mint tüzes kerék,
   Forgott e dal agyában;
S hogy férhezmegy akárkihez,
   Eltökélé magában.

Így történt, hogy az alkalmat
Lenka most megragadá,
S a nem kedvelt Hosszútóthyt
Férjének elfogadá.
S most a nép, melly majd már bódúlt,
A nyugoti fokra tódúlt,
Lovag népet látván ott,
Melly Somlónak vágtatott.

A vőlegény s kísérői,
Villogva és ragyogva,
S a nehéz cseh fajta lovak
Nagy robajjal dobogva,
Somlóra felkanyarodva
Érkezének végtére
A kitörni vágyó öröm
S vígalomnak helyére.
S paripákról alig szállnak,
A lovak még kalapálnak,
Az üdvezlés zajog még,
S a menyasszony arcban ég:

Midőn ime kelet felől,
Nem nyargalva jártában,
Egy más, nagyobb lovag csapat
Termett Somló aljában,

Észrevétlen mindenkitől,
  Mint egy titkos ellenfél,
S a várba feltekeredve,
  Jelent meg a többinél.
Meglepő volt e jelenet.
Bús és boszús szemeket vet
  Mind, a ki most érkezett,
  S mintegy harcra mérkezett.

Hogy fel volt ez fegyverkezve,
  Senki meg nem ütközött,
Mikor könnyen vita támadt
  A magyar s magyar között,
Kinizsi-Pál, az ősz bajnok,
  Volt ez urak vezére,
Kit ezen kis hős társaság
  Biróságra megkére.
Eseghváry, Lőrenthey,
Fiáth, Himfy, és Sitkey,
  S ezek mellett sok más még
  A jött, de nem várt vendég.

Kinizsi az asszonyokhoz
  Megy a várba egyedül,
S előadván miért jöttét,
  Minden nő ott elhal hül.

Megborzadt a vőlegény is,
S meg-megakadt szavában,
Ki Lenkával beszélgetett
A várablak boltjában.
Kettő volt, ki magával birt,
Csak úgy venni a gonosz hírt,
Mintha jönne fergeteg:
A menyasszony, s a beteg.

Ez alatt az urak s pórok
Egy csoportba gyülének,
S körülvevék mind azokat,
Kik ujonnan jövének.
S ismerős az ismerőssel,
És rokon a rokonnal
Barátkozván, kérdezkedvén,
Kezet fogtak azonnal.
„Nemes hősök! ezen uri
Vígalomra (kérdé Thury)
Felkötni fegyverteket,
Mi készthetett tikteket?"

De válaszra nem volt idő:
Közbejött, ki szavával
Harcra harcot némíta már,
S onta porba karjával:

Kinizsi Pál a harcverő,
    S nevével is rettentő,
És a magyart békében is
    Harcjátékra serkentő;
Vele vonván Hosszútóthyt,
A minden bajt okozót itt
    Rágalmazó nyelvével
    S pajkos viseletével.

„Nemes urak! (mond Kinizsi)
    Többet látok köztetek,
Kik hadvezérlésem alatt
    Velem vitézkedtetek,
Méltók mind a dicséretre!
    Úgy szólok most hozzátok,
Mint vezértek vérharcokban,
    S mint békében bíráto
Hely s idő nem illendő bár,
De az óra mindjárt lejár,
    Mellyen túl a győzelem
    Már csak fél sorskegyelem.

A jó hír s név, a becsület
    Nemzet és király előtt,
Életünknek legfőbb kincse;
    Ki nyilával erre lőtt,

S becsében és hitelében
   Csorbát, mocskot ejthetett:
Az, mint rabló és orgyilkos
   Halálos bűnt követett.
De szóljon., ki meg van sértve;
Az ügy akkor lesz megértve.
   Szólj sértett, szólj sértő rész!
   S itéljen itt szív és ész.“

S Eseghváry imígy szóla,
   Mellyét ütvén kezével:
„Én vagyok, kit Hosszútóthy
   Mérges, mokány nyelvével
Hazám előtt legyalázott;
   Hírem s nevem sértette,
Talán mivel Kemen Lenka
   Kezét tőlem féltette.
Hivatkozom mátkájára,
Ki a cudar rágalmára
   Vetette meg kezemet,
   Sértve ő is nevemet.

Hogy mind itthon, mind táborban
   Engem erkölcs vezetett,
S mint bajnok, s mint jó hazafi,
   Mikor kellett s lehetett,

Tisztem híven teljesítém,
Nagy s dicső hadvezérem!
És ti, lelkes bajtársaim!
Bizonyságtok kikérem. —“
S öszhangozva kiáltozák:
(A várfalak viszhangozák)
„Mindig jeles volt nemed,
S jeles önnön érdemed!“

„Gazembernek vallom tehát,
Ki gyalázta nevemet;
(Mondá büszkén Eseghváry)
S úgy segéljen engemet
A nagy isten, mint hazudtál,
Hírem rágalmazója,
S mint véremmel vágyok lenni
Sérelmem megváltója.
Nagy igazam volna nékem,
Embertelen ellenségem
Úgy nézni, mint veszettet,
S törvényen túl vetettet.

De meghagylak emberszámban;
És, vitézek módjára,
Viadalra kényszerítlek,
Élet-halál kockára.“

„Kihallgattam fecsegésed.
Se nem bánom szavamat,
(Mond kevélyen Hosszútóthy)
Se nem mentem magamat.
S bár nem tudom, mit mondottam,
Mert fontosnak nem tartottam,
Mégis mondott legyen hát;
S ne papolj, mint egy barát.

Tudom, mi sért! S csak valld meg itt:
Tégedet a kosár sért?
Lenkával vess ezért számot,
Ki reád illy szégyent mért.“
A pörpatvart nyelvvel, szemmel
Kifecsegni, kirívni,
Banyaszokás. Férfinak ezt
Karddal illik kivívni.
S megragadván egy egy vértet,
Kardját rántá sértő, sértett;
S öszvecsapván mérgesen,
Soká vívtak kétesen.

Hosszútóthy magasb termet,
Eseghváry izmosabb.
Az ezt itt ott megszurdalta,
Ez vágásban súlyosabb.

A nagy test most lankad immár
Többször ütött karjában.
Eseghváry jobban győzi,
És szaporább vágtában.
Az most hosszan nyúlt kezével,
Öszvecsikart erejével
Vágna ennek fejébe;
De — ütközik vértébe.

Eseghváry a megzökkent
Kar késését használta,
S Hosszútóthyt arcba vágván,
Keresztben úgy találta,
Hogy mellyére hasadt álla
Nyelvét, fogát hullatá,
S a nagy testből szakadó vér
Somló földét áztatá.
Mint egy villám-sújtott fenyő,
Fekvék ott most vérében ő,
Kit rágalmi nyelvének
Szégyensírba dönténék.

Mint cikázva futó villám
Egy még néma fellegben,
Mély borzalom zúdult végig
A kört álló seregben.

Mozgás, zúgás, zsivaj támadt,
Forgó szélhez hasonló;
S egy ősz magyar szakálljából
Dörögve jött imilly szó:
„Törvény szerzé a viadalt.
Az igazság nyert diadalt.
Istené a dicsőség,
Kinek hódol föld és ég.“

„Az igazság diadala
Véres nyomát hagyja itt;
(Mond Kinizsi) lássa, tudja,
Ki bűnboszút még nem hitt.
Menjünk innen hivatlanok,
Kik menyekzőt rontottunk.
Adjon hálát a menyasszony,
Hogy rosz csomót oldottunk.
Kötve lenni olly férfihoz,
Ki házába csak átkot hoz,
Életölő únalom,
Keserűség, s fájdalom.“

S midőn lóra ülni készek,
Thury mondá szeszélylyel:
„Eseghváry! a csomót itt,
Mellyet életveszélylyel

Vágtál ketté, hátha most azt
Te kötnéd meg Lenkával,
Hadd folytatnánk vígalmunkat
Szíved boldogságával?"
„Én megtartom a kosarat.
Fogja csak meg a madarat,
Ki néki jobb lépet vet."
Ez volt rá a felelet.

Legott lóra ült az egész,
Komoly, de nem szomorú,
Tettével megelégedő,
Jeles kis hőskoszorú;
S midőn az ott maradókkal
Kezet fog az ősz vezér,
A megzavart vígalomért
Újra bocsánatot kér.
Hogy ezek leereszkednek,
A maradók töprenkednek:
A vendég itt mit tegyen,
Ha menyekző ne legyen?

De tett arról az agg beteg:
A történet hírére
Meg nem rettent, rendelést tön:
A halott ő helyére

Szállíttassék. S a vígalom,
   Ha nem lesz is menyekző,
Folytattassék: mert utolsó
   Vendel napját ülli ő.
Az agg nők, a történetet,
Mint iszonyú rút esetet,
   Tették, vették, őrlötték,
   S Lenkát — máshoz kötötték.

Szép Lenkának megsúgatván
   Eseghváry szavai,
Örök búnak lettek ezek
   Kebelében magvai.
A várszeglet ablakából
   Nézvén ő a távozót,
Egy éles fül hallá (mondják)
   Az így mormolt néhány szót:
„Várj ármányos! távozhatsz bár,
Te lészsz, hiszem, az a madár,
   Kit megragad az a lép,
   Melly vasat mint tollat tép."

Onnan menvén más ablakba,
   Hogy őt tovább láthassa,
S kebelének bús haragját
   Sohajtva kifúhassa,

Egy utána loppant szem s fül
Látta, mondják, s hallotta,
Hogy szép Lenka fenyegetve,
Nedves szemmel mondotta:
„Nincs még vége! annak árát,
Minek érzem szégyenkárát,
A férfinép csúfjára,
Megadod nem sokára!"

ESEGHVÁR.

(A SOMLAI VÉRSZÜRETNEK FOLYTATÁSA.)

NÉGY ÉNEKBEN.

ELSŐ ÉNEK.

„Egyik ollyan, mint a másik,
Csak maradjon magának
Romlott, veszett ivadéka
Az ős-oldalbordának!“
Imígy morog Eseghváry
Fel-felforró mérgében,
Valamikor, noha gyakran,
Lenka forog eszében.
S hogy, levervén szeretőjét,
Szétszaggatá menyekzőjét,
Néki édes élelem,
S nyugtató hősérzelem.

„Ha ki jó, csak szükségből jó,
Csak mivel nincs alkalma;
Ha ki rosz, nem ismer határt:
Gyülölséget forral ma

Az iránt, kit csak tegnap még
   Élte boldogságának
Nézett s tartott s feláldozza
   Szeszélyének, dacának."
Így folytatja. Gondolati,
Gerjedelmi s kivánati,
   Értelmének dacára,
   Célozván csak Lenkára.

„Ha van esze: csak negédet
   Terem agya veleje.
Ha nincs esze: hát kebele
   Olly érzetek kútfeje,
Mellyek sovár érzékeket
   Könnyen ingerelhetők;
De nemesebb szívet, lelket
   Ki nem elégíthetők.
Maradjanak hát magoknak;
Vagy olly nősző bolondoknak,
   Kiknek kedves a rablánc,
   S a becstelen medvetánc."

S öklét sújtva tökéli el,
   Hogy nőtelen él és hal
Inkább, mintsem kedvét töltse
   Szégyen s gyalázatjával.

„Veszszen inkább nemzetségem,
(Úgymond) mintsem keblemet
Holtig a bú férge rágja,
És emészsze éltemet.
Ha megtetszik itt vagy ott egy,
Életöröm-szüretig megy
Nőket dúló játékom.
Oltárhoz nincs szándékom.“

A somlai szüret olta,
Hol éltének fonala
Olly könnyen volt szakadható,
A hősnek bal oldala
Így háborg a nőnem ellen,
S hányja zúgó szidalmit,
Semmikép sem feledhetvén
Sértett szíve borzalmit.
Ám, de sok is volt játéknak,
A mit Lenka csúf szándéknak
Mívelt nyilvánságával
Eseghvár hős urával.

Mint Somlóról az országút,
Hegyet völgyet vágtában,
Veszprémbe megy, a rengeteg,
Setét Bakony hosszában,

Szent-Gálon túl, két magasb hegy
Teknőjénck oldalán,
Hajdan őzek, szarvasoknak
Folyton pezsgő vonalán,
Ott, két patak közé szorúlt,
S gömbölyüen feldomborúlt
Halmon épült Eseghvár,
Most — egy csonka torony már.

Ott állott komor magánynak
Borzasztó vad csendében;
De hol most sváb hang csikorog
A romlék nyilt körében,
Akkor a szél fuvalmában
Magas erdő suhogott;
S a várvölgyben, malmot hajtva,
A patakvíz zuhogott.
Az út mellett, gyöngycégérrel,
Egy csárda volt, bor s kenyérrel
Útasokat tápláló,
S nyugvóhelyül szolgáló.

Az útas, ki fúladozva
Hordván súlyos málháját,
A vadonnak borzalmi közt
Járta eddig pályáját,

Vidúlt, midőn a fák felett
Megpillantá Eseghvárt,
S lélekzete, mellyet eddig
A félelem fojtva zárt,
Szabadabb lön kebelében,
Midőn a vár közelében
Malmot halla robogni,
S embert marhát zajogni.

Beljebb füstös pásztorkunyhók,
S bundás, szarvas juhnyájok,
S a ménesnek és gulyának
Álla sorban tanyájok.
Ez volt képe Eseghvárnak
Mátyás dicső korában,
Hogy azt Ferenc birtá s lakta
Ősinek hős sorában.
Mint változott hely és idő!
Most e halmon sváb poronty nő;
A völgy lapát- s villagyár,
Hegy völgy magyart nem ért már.

Ott lakik s él Eseghváry
Rideg, komor életet;
És nézi a hosszú völgyben
Napnyugotot s keletet:

Mert mind dél, mind éjszak felől
   Ég föld zárva szemének,
Magas, erdős hegyek állván
   Előtte látkörének.
Csak az onnan őszidőben,
Kerengve a levegőben
   Jövő kányák sergei,
   Még túl világ jelei.

A somlai történetnek
   Minden szomszéd megyében
Nagy volt híre ; s tüzet gyújtott
   Sok szép szűznek keblében.
Kik hősét még nem ismerték,
   Látni vágytak a dicsőt,
Ki olly büszkén alázott le
   Egy negédes, kevély nőt.
Kik ismerék, magasztalák;
S kik néha tán tapasztalák
   Szeme, szava figyelmét:
   Forrón vívták védelmét.

Ezek közül Devecserben
   Csóronnak két leánya,
Eseghváryt megfoghatni,
   Legingerlőbb tőrt hánya.

Mind hiába! a haragost
Nem ingerli mézes pép,
Melly nőkebel keveréke,
S nem ragadja titkos lép.
S ámbár innen onnan a hír,
Melly csábító erővel bír,
Keblét, agyát tüzeli,
Ez csak gőgjét neveli.

„Énáltalam (úgymond) soha
Konty nem váland pártából,
Legyen ez bár szőve fonva
Körmöc arany szálából.
Fogadom, hogy esküt soha
Nő tőlem nem fogadand,
És sem érték, sem báj s kellem
Észt tőlem nem ragadand!
Nem leszek én a buta ponty,
Kit megfogjon párta vagy konty
Akár arany horgával,
Akár keble bájával.“

S az akkori békességben,
Kerülvén úrlakokat,
Hol a mende-monda tesz-vesz
Történt s költött dolgokat,

Lovag, gyalog a Bakonynak
Rengetegét kutatva,
S cselédivel, kutyáival
A vadakat zaklatva
Tölti rideg életének,
S komor nőtelenségének
Unatkozva napjait,
Fojtva keble vágyait.

Csak Kinizsit látogatja
Néha pompás várában,
Ki fiának fogadta őt
Utolsó vérharcában.
S Döbröntére jár még néha
A már házas Himfyhez,
Kit barátság s vérség is köt
Keble érzelmeihez;
S ki múlt nyárban a Bitvának
Árvészéből vont magának
Egy bakonyi tündér nőt,
Csak kunyhóból eredőt.

Himfy házi boldogsága
A bakonyi Flórával,
Kit még meg nem vesztegetett
A világ rosz példával,

Ezerféle gondolatot
   Villant setét agyában;
S egyszer szinte borzadva bár
   Azt gondolja magában:
Volna csak még egy illy tündér,
Illy szív s lélek, illy test és vér
   A Bakony mord gyomrában!
   Asszony lenne házában.

Ott tudja meg: szüret olta
   Mint bomla meg Somlóvár.
Kemen Katát a várkripta,
   Lenkát Buda birja már.
És a várban a vén várnagy
   Sáfárkodik kényére,
Míg az egy új birtokosnak
   Szálland uri kezére.
„Nyugodjék (mond) szent békében,
Ki jó s igaz volt éltében!
   Legyen parázs az ágya,
   Ki szivet ölni vágya!“

Únalmában gyakran gerjed
   A szilaj vágy keblében:
Vajha Mátyás harcra kelne
   Harcháborús tüzében!

De alázva lévén sorban
 A fejdelmek negédi,
Mély békében lengyel s' török,
 Cseh és német szomszédi.
S Mátyás király nyájaskodva,
S mindig dicsőt munkálkodva,
 Diadalmin nyugtában
 Ül Visegrád várában.

Kormánygondtól menekhetés,
 És mulatság kedvéért,
De akkor is , mint mindenkor,
 Élvén halván népéért,
Szeretett ő csapongani
 Országában tétova;
S mint vizsgáló barát s biró
 Sok csint s vétket megrova.
Gyakran jára Palotára,
Ő tulajdon jószágára,
 És vadászott körében,
 A Bakony vad belében.

Kikiritó, mellynek vize
 Most már mind lecsapolva,
És síkjában széna terem,
 S kő gátja szétrabolva,

Hajdan nagy tó, s nádas berek,
Hol mint sürü fellegek,
Koválygának a vad réce,
Lud és sárcsaseregek,
Volt Mátyásnak kedvelt helye,
Hol Kinizsi, s több ur vele,
Tizedlé a magas sast,
Vidrát, rókát és farkast.

Ott történt, hogy ősz Kinizsi
Egy nagy farkast elejtvén,
Imígy szólott, a víg királyt
Közelében ott sejtvén:
„Volnál inkább egy nyakas bég,
Képe pogány agyarnak,
Pályád vége többet érne
A tollfosztó magyarnak.
Nem szeretem azt bántani,
S életétől megfosztani,
Mi nem sértett engemet,
S nem szomjúzta véremet."

„Hejh, Pál bátyám! (mond a király,
Hallván s értvén ezt a gúnyt)
Te haragszol? S ki az oka,
Hogy vérharcunk mind elhúnyt?

Hogy lud s récetollat fosztunk,
S nem gyémántos kontyokat?
Hogy Kikirit zaklatjuk itt
S nem a török sáncokat?
De ha neved előtt fut már
A török, nem leszek agár,
Ki őt mindig kergessem,
S népem javát megvessem.

Népem java szent irányom,
Midőn biztos békében
Hol itt, hol ott fordulván meg,
Törvényt teszek ügyében.
Szeretek én múlatságot
Öszvekötni haszonnal:
Ez fűszere életünknek,
Mellynek sorsa jó és bal."
A dicséret felvidítá,
S a bölcs szózat meghódítá
A harcdúló oroszlánt,
Bár szeme harc-szikrát hányt.

Egykor előfordúlván ott
A somlai viadal,
Örült Mátyás, hogy cudarnak
Nem jutott a diadal.

„Kemen Lenka! (mond a király)
Jól ismerem mind nemét,
Mind magát is személyesen,
Mind negédes szellemét.
Valahol van, legtöbb esze;
De annak olly éles szesze,
Hogy, ha nem győz más bája,
Fején agg meg pártája."

Hogy meghallja Eseghváry
A király e szavait,
Mellyek szinte igazolják
Haragjának okait,
Még büszkébb lesz. Vígasztalja
A királyi vélemény,
Mellyet tudni, kebelének
Édes, boszús elemény.
S most még nagyobb bizalommal,
És pattogóbb szidalommal
Teszi fel azt fejébe,
Hogy nőt nem vesz ölébe.

De mind ezen szidalmak közt
(Mindenható természet!
Kit soha meg nem tagadhat,
Mit tenyészet s enyészet

Alávetett, vér s test által
 Az örök, szent, bölcs törvény,
Te, az ellenszegülőt is
 Elragadó mély örvény !)
Egy, neméből kiváló, szép,
És kivételt érdemlő kép
 Leng a hősnek agyában,
 S él bakonyi Flórában.

S ez nem irígy gerjedelem
 Szüleménye keblében,
Hanem azon boldogságnak
 Hiedelme fejében,
Mellyet adhat egy ártatlan
 És romlatlan leányszív,
Melly nem világ- és szokásként
 Érző, verő s forgó mív.
A vad Bakony szép magzatja,
Csak annyira kívánatja,
 Hogy ohajtva szeretné,
 Ha egy mássát lelhetné!

Így foly néki a zordon tél,
 Komoran a komornak,
Kit hely s idő borzadalmi
 Még mélyebben sodornak

A boszúság és únalom
Senyves kötelékibe,
Beszorítva lévén folyvást
Vára mennyezetibe.
Míg hetek és havak múlván,
S a levegő meglangyúlván,
A hó sírva bucsút vesz,
S a természet fejledez.

Gergely napján egy idegen
Keresi meg Eseghvárt,
Hol csak nem rég temeték el
Barnabást, a vén molnárt,
Kit még az ur öreg atyja
Szállított a malomba,
S ki már hatvanhárom évig
Őrlött ott egy húzomba'.
A közel már száz éves agg,
Bár ép benne még minden tag,
Leült egy vén törzsökre;
S ott alutt el örökre.

„Ki vagy? honnan? hová útad?"
Kérdi komorhidegen
Eseghváry a jobb ruhást;
S így felel az idegen:

„Én dunai molnár valék;
De a nagy jégtorlat ok
Már harmadszor zúztak őszve.
Most más sorsot forgatok.
A szárazon keresek mást,
Jobb szerencsét, bátrabb szállást,
Folytathatni éltemet,
S molnár mesterségemet.

Leltem már több üres malmot
Nagyobb, kisebb vizeken;
De sehol sem tetszett nékem
A már bejárt helyeken.
Nemes vagyok; de sors-csapás
Által levert nemzedék:
Ősim tettit a szerencse,
Haza s király feledék.
Mégis birok olly értékkel,
Hogy értelmes mesterséggel
Magam is megélhetek,
S másokat is éltetek.

Megúntam a városi zajt,
Hol a kevert lakosok
Egymást csalják, húzzák, vonják,
Buták úgy, mint okosok.

Több okból is kívánkoznám
Csendes, békes magányban
Telepedni, egy malomban,
Bármelly kisded silányban:
Hol sem nagy víz veszélyiben,
Sem csábulás leseiben
Nem forogván életem,
Jobb volna tán helyzetem.

Vitéz uram! várad alatt
Egy gazdátlan malmod áll.
Hahogy ebbe, mint itt értém,
Molnárt még nem fogadál;
Ha tetszenék emberségem,
Én malmodba szállanék,
S tizedbérbe, miként szokás,
Molnárnak beállanék;
S tehetségem erejével,
S mesterségem értelmével
Lennék szolgálatodra,
És, igérem, hasznodra.“

„Neved?“ kérdi Eseghváry,
Örülvén, hogy vaktába',
Mintha égből pottyant volna,
Molnár terem malmába.

„Borda Mihály“ felel amaz.
Szavát vágván itt nyomba,
Így szól az úr : „Jól van, Mihály!
Befogadlak malmomba.
S ha ott olly jól fogsz őrleni,
Mint itt tudál beszéleni,
Hát csak győzd te munkával,
A Bakony meggyőz fával.

Egyességünk meg van kötve.
Belé iktat várnagyom.
Az átadást, intézkedést
S elrendelést ráhagyom.
Siess innen; s onnan vissza:
Mert, ha megjön a vizár,
Megeshetik, hogy gond nélkül
Malmom s lakod roszul jár.
Én házamtól bucsút veszek.
S addig, míg én oda leszek,
Hajts te végre minden jót,
Szavaidat igazlót.“

MÁSODIK ÉNEK.

Felváltván a komor telet
A tavasz szép viránya,
Eseghváryt nem tarthatja
Tovább megúnt magánya.
Midőn látja fakadozni
A fák s bokrok rügyeit,
S hallja szerte zengedezni
A tollas nép hímjeit:
Ő is kivágy a világba,
Az emberi társaságba.
De hová? bár mint hányja,
Nincs keblének iránya.

„Vendel! (kiált lovászának)
Holnap útnak indulunk;
Messze, honnan ide vissza
Tán sokára fordulunk.

Ugy megyünk, mint háborúba,
De csak kevés emberrel:
Iván és te; — csak öt lóval;
És csak békefegyverrel.
Nekem nyergeld Jancsárt és Sast;
Ivánnak add sárga Szarvast;
Magad ülhetsz Vércsére;
S a málha jön Medvére."

„Nem is bánom én, ha megyünk.
(Így szól Vendel, s mosolyog)
Itt az ember únalmában
Csak ásítva támolyog.
A karmazsin nyereg szerszám?
A párduc, és társai?"
„Nem kellenek. (Dörmög az úr,
S elakadnak szavai.)
Nem megyünk sem menyekzőbe,
Sem nézőbe, sem kérőbe,
Hol a fénynek űzése
Néha célnak érése."

„Harckardunkat még se hagyjuk:
Mert hátha csak latroknak
Esünk rabló csapatikba,
Mivel vétünk azoknak?

Mert (mond Vendel) elszaladás
   Szándékunk csak nem lehet?
Másképen is, málhás Medve
   Futva messze nem mehet.
Somlón is ki vélheté azt,
Hogy ott kard menyekzőt szakaszt?“
   „Hallgass erről! mond az úr,
   Kit emléke most is szúr.

Hadi szerből csak a harckard;
   Más semmi nem jön velünk.
Elég lesz, ha kényszerítve
   Bárki ellen kikelünk.“
„Bízd rám, uram! s ne neheztelj:
   Hisz az ember szóból ért.
Az útban is, tudom, nekem
   Kell felelnem mindenért.
De háború s békefegyver
Ellenkező két szeget ver
   Szegény szolga fejébe;
   Hogy megbódúl eszébe.“

Töprenkedve indúl Vendel;
   De nyomban meg visszatér.
„Uram! (úgymond) bocsánatot!
   Eszem több világot kér.

Mennél tovább rágom szavad,
Annál nagyobb kétségem,
Hogy kedvedre viselhessem
Szolga-kötelességem.
Jobb most itthon kérdést tennem,
Mint majd útban észre vennem:
Ez, az kellett volna még;
Erre, arra nincs szükség."

„Nem csuda, hogy, a mit mondék,
Értelmedet késérti:
Sokszor van úgy, hogy az ember
Maga magát sem érti.
Halljad hát! (mond Eseghváry)
Az én útam messze jár:
Tán Erdélybe, és tétova,
Hol szívesen lát egy vár.
Látni járok barátimat,
S lelkesb bajnoktársaimat,
Dunán s Tiszán innen s túl;
S hol Tátra az égbe nyúl.

Hogy háborút említettem,
Azzal mást nem értettem,
Mint több bútort, s hosszabb időt.
Aggj hát erre helyettem.

Fény és pompa nőket illet:
  Semmi dolgom ezekkel.
A harckardnak dolga lehet
  A kóborló csehekkel.
Most hát tudod szándékomat.
S bár itt hagyom is házomat:
  Úgy intézd, hogy kivüle,
  Ne legyünk majd nélküle."

„Most hát tudom, mint az időt
  A jó kalendáriom.
De hát imént képben szólál,
  Mint az évangyéliom.
Ma éjfélig készen minden.
  Holnap reggel mehetünk.
Csak banyával ne álmodjak!
  Mert bukfencet vethetünk."
Így szól Vendel. És hozzá lát,
Elkészítni urát, magát,
  S dúdolva bús nótáját,
  Tömi Medve málháját.

Szent Benedek napján reggel
  Felül paripájára,
S útnak ered Eseghváry,
  Keresztvetve magára.

A várból lekanyarodót
  Bakony hamar elnyeli.
Eseghvártól megválását
  Csak Iván nem kedveli.
Útja éjszak felé megyen,
Hogy Döbröntén bucsút vegyen
  Himfytől és nőjétől,
  S kehle minden sérvétől.

Döbrönténél kifeselvén
  'Bakony rengetegéből,
S az ott álló, s őt oldalló
  Somló tekintetéből
Boszúszikra lövelvén rá,
  Siet róna Pápára.
Ott meg sem áll. S Marcaltőt is,
  Hol nénje rá rég vára,
Elkerülvén, Pokra mégyen,
Vélvén, nem ismerni szégyen
  Pokynak szép leányát,
  Kit Mátyás olly gyakran lát.

De sem Pokvár maga s köre,
  Sem ura és magzatja
Nem tetszvén jobb érzelmének,
  Ámbár azt nem vallhatja,

Hogy előző barátsággal
  Nem látnák a vendéget,
Bár nem király, oda hagyja
  A nagy gyanús szépséget:
Mert, hogy rútat nem szépíthet,
Sem vétket nem szentesíthet
  Egy királynak fensége:
  Ez hitének szentsége.

Onnan elmegy Szent-Mártonba,
  Pannonia halmára;
Hol István, a szent s bölcs király
  Nemzetének javára
Olly örök várt alapított,
  Melly századok gúnyára,
Irígységnek szégyenére,
  Korszellemnek dacára,
Az értelem világának,
És tudomány fáklyájának
  Hinti szerte sugárit,
  És terjeszti határit.

Több napokat töltvén itten
  Bölcsek társaságában,
Kik méhekként gyüjtögetik
  Könyvek forgatásában

A tudomány virágait,
A hős elmegy Tatába,
A természet szépséginek
Halomra gyült tárába:
Hol négy elem vetekedve,
És tetszeni törekedve,
Szívre bájos hatással
Társalkodik egymással.

Tatából mégy Esztergomba.
Tisztelet szent érzete
Tölti keblét, hogy fellobban
Dicső emlékezete
A sok lelkes nagy érseknek,
Kik hajdan ott laktanak,
S a nemzetnek és egyháznak
Szentségére aggtanak.
„Ugron! Ilmur! Széchy! Vitéz!
Kihalt (úgymond) a szív és ész,
Melly bennetek csillagzott!
Bíbortok elhólyagzott!“

Azt, kit Mátyás választ vala
Királyi önkényében,
És ott ül most, érdem nélkül,
Nagy elődök székében,

A jövevényt nem becsülvén,
Sőt nemzete sérelmét
Érezvén a kóbor papban,
Ki megbájlá fejdelmét,
Útját oda irányozza,
Hová kelet, nyugot hozza
Hódolatit Mátyásnak,
A lelkes óriásnak.

Visegrád az, azon korban
Legpompásabb királyvár,
Mikor békét, harcot a föld
A magyar Dunától vár;
Hol a lelkes királyi hős
Leleményes elmével
Egy tömegbe varázsolva
Élteti nagy lelkével,
A mi szépet, nagyot és jót,
Szemet, szívet, észt bájolót
A természet teremt s bír,
És széthorda már a hír.

Hajh! mit lát itt Eseghváry!
Mindent, a mit emberész
Kigondolhat s végre vihet
Jó kézmíves, nagy müvész;

Mindent, miket fejedelmi
Tehetség és hatalom
Létre hozhat, s díszesíthet
Munkálkodó szorgalom;
Mindent, a mi e világban
Hányva, szórva több országban,
Mit az ember alig hitt,
Öszvegyűjtve lát ő itt.

Nagy volt híre Visegrádnak,
Hogy Velence viharát
Győzvén Lajos, a nagy király,
Ott tartotta udvarát;
S őt a tenger s föld urának
Tartván már a nemzetek,
Udvarába seregiének
Az üdvezlő követek,
Vagy haragját engesztelni,
Vagy a nagyot megtisztelni,
Mind kegyének hódolók,
S hatalmának bókolók.

Magasabbra emelt téged
Mátyás lelke, Visegrád!
A föld minden fejedelme
Irígy szemmel néz most rád.

Mert bár erő és hatalom
   Rád csillagfényt önthetett,
Csak Mátyásnak lelke lehelt
   Anyagodba életet.
A tudomány gyöngyeinek,
Nagy elmék nagy míveinek
   Vagy te most olly kincstára,
   Melly homályt von Rómára.

Miként hajdan Jeruzsálem
   Vala zarándokoknak
Pezsgő útja és oltára
   Buzgó áldozatoknak:
Úgy Visegrád fő tárgya most
   Az emberész- s léleknek:
Oda folynak tudósaik
   Minden mívelt népeknek,
A nagy hírnek nagy tartalmát,
A nagy lélek diadalmát
   A föld porán vizsgálni,
   S valóságát csudálni.

Onnan, Budát jobbra hagyván,
   Bajnoktársát Balassát
Látogatni megy Gyarmatra,
   Ki levágván egy basát,

Jancsároknak kerül vala
   Boszús, gyilkos kezökbe,
Ha legottan Eseghváry
   Mentve nem sújt közökbe.
Zavarodva lép a vendég
A várba, melly félig új még:
   Mert, mi most is sérti őt,
   Azt talál ott: menyekzőt.

Megszöknie? késő: nehogy
   Az egybegyűlt társaság
Őt bakonyi vadnak tartsa,
   Melly vagy fut vagy ťámad s rág.
S borzasztja bár a gondolat:
   Ha tán Lenkát ott lelné?
Marad, vélvén, a világ őt
   Majd gyávának hírlelné.
Örömzajjal fogadják őt,
A jó nevet s hírt viselőt,
   A vár ura s magzati,
   A jeles nem fajzati.

A menyasszony, Balassának
   Szép leánya, Mária;
A vőlegény, Forgács Miklós,
   Hős apának hős fia.

Budáról sok bár a vendég,
Kemen Lenka nincsen ott:
A hír szerint kikeletkor
Ő Erdélybe útazott,
Szívét, kezét eladandó.
De ki légyen a halandó,
Ki a szépet megnyeri?
A hír még nem ismeri.

Ellenkező két érdek ez
Eseghváry keblének:
Örvend innen messze röptén
Kemen Lenka gőgjének;
De bánja, hogy negédének
Éles, metsző szelleme
Olly sorvasztó, hogy mellette
Nem díszlik más kelleme.
De bánatján diadalom
A ragadó köz vígalom:
„Nincs tökély föld porában!“
Imígy sohajt magában.

Több napot tölt Eseghváry
Balassáknak várában,
Hol az öröm és vígalom
Minden ujdon órában

Új éleményt s táplálékot
Kap a nemes lélektől,
Melly Balassák tulajdona
Már árpádi évektől.
De szándéka itt megakad,
S minden kedve félbe szakad,
Útját venni Erdélybe,
Hol juthatna veszélybe.

Veszélynek ő Lenkát érzi,
Kivel e nap s hold alatt
Találkozni keblének most
Még borzasztó vállalat.
S a vendégek oszlásával
A hős onnan Gácsra megy,
Forgácsokkal barátkozni,
Kikkel régen édes egy
Bajnok szívben és lélekben,
Érzelmekben és tettekben
Nemzetének javára,
S magas boldogságára.

Gácsról a kék, erdős Mátra
Most útjának iránya.
Barátitól megválása
Szent-György napnak koránya.

A hőst Mátra vadoninak
  Érdekli szép cseréje,
Ivánt s Vendelt a palóc nyelv
  Teli szája s gégéje.
S Mátrának vagy béleiben,
Vagy mosolygó környeiben
  Keresi meg falvait,
  S lepi meg harctársait.

Itten magyar szokás szerint
  Késérik hős társai
Helyről helyre, egyik máshoz,
  Bakonyit a mátrai.
Itt négy hétig kalandozván,
  Végre megszáll Egerben.
Iván s Vendel nem sínylik itt
  A vörös bortengerben
Sem Somlónak arany levét,
Sem Bakonynak téli hevét
  Mátra déli körében,
  S palóc hölgyek szemében.

Nem úgy az úr: kebelének
  Most még nagyobb hiánya,
Holott ennek derűt nyerni
  Volt útjának iránya.

Vidék s tárgyak cseréjében
Vélé ezt fellelhetni,
S a barátság emlékivel
Keblét, agyát tölthetni.
De más a szív természete:
Mert ármányos őr-érzete
Fenékre mást nem ereszt,
Mint nő kebel- s elme-szeszt.

S pünkösd után Eseghváry
Cselédit így szólítja:
„Legények! most haza felé!
Míg sárrá nem lágyítja
Vizes Medárd a föld porát;
S mielőtt a tüzes nyár
Süt, főz itt a rónaságban.
A csavargás elég már.
Nem roszabb önbirtokomban,
Erdős, hegyes Bakonyomban
Az élet, bár magányos;
Itt is, ott is hiányos."

Nem akarva is kémle ő
Ismerteknél méltóbb nőt;
De valahány, mind annyiban
Lelt ő visszarezzentőt.

Norbert napján visszaindúl,
Útját vévén Budának,
A kerültnek, míg benlaktát
Gyaníthatá Lenkának.
S ott jön Kúnság dús térében,
Lengő búzák tengerében,
Melly lovát majd elnyeli.
Hálákkal szív szem teli.

Budán, nem is kérdve, hallja
Lenkának eltünését;
S ez most már csak úgy rezgeti
Kebelének érzését,
Mint egy régi ismerősnek
Nem remélett halála:
Szív s elme nem háborodik,
S nem borzad fel hajszála.
De még sem olly érdektelen,
Hogy ámbár csak önkénytelen
Bár milly büszkén bírálja,
Lenkát még se sajnálja.

Budán érti Eseghváry,
Hogy, miután Somlóvár
Királykézre jutott ismét,
Az másnak van adva már;

S hogy Kinizsi tulajdona
　Azon nagy érdekü hely,
Mellyből sok bút, sok örömet
　Szítt számtalan férfimely.
S Nagy-Vázsonynak irányozva
Útja végét, ábrándozva,
　Egy fergeteg zajába
　Száll Kinizsi várába.

HARMADIK ÉNEK.

Iván napján, egy kellemes,
Nyári szép nap nyugtában
Vágtat, s terem Eseghváry
Régen hagyott várában.
Mi őt bántá, mit ő kerűlt,
Mikor innen távozott,
Türhetvén most, azt gondolja:
Hogy ő, vagy hely változott:
Mert olly édes nyugalomban,
Szívbékében és álomban
Része régen nem volt már,
S ez néki szép reményt tár.

De, hajh! ezt csak a gazdának
Foglalatosságai,
És a díszlő gazdaságnak
Jövendő szép hasznai

Okozhatják halandóban,
Ki az élet gondjait,
A vak sorsnak vas igáját,
Szóval : Éden átkait
Magáról le nem rázhatja ;
S ámbár lelkét boszonthatja,
Fő szüksége a kenyér,
Mitől ver az életér.

S úgy van itt is: Eseghváry
Megszemlélvén gulyáját,
Ménesét és nevendékit,
S nagy számra nőtt juhnyáját:
Elégűltnek érzi magát
Gazda szerencséjével,
Cselédinek szorgalmával,
S birtokának becsével.
De csalódik, ha gondolja,
Hogy a hiányt kipótolja
Szép birtoka s értéke:
Más a szív becsmértéke.

S megint úgy van : Eseghváry,
Napok, hetek folytában,
Mihelyt már nem újság néki,
A mit talált házában ;

Visszaesik az előbbi
  Únalom ónölébe,
És a rideg, komor magány
  Érdektelen senyvébe.
Az eleven természetben,
Állat- s növénytenyészetben
  Fel-felforró érzelme
  Most néki új gyötrelme.

Margit napja forró meleg:
  Fák, növények lankadnak;
S a légy-csipte lovak, tulkok
  Őrülve szétszaladnak.
Éjszak felől régen áll már
  Egy rémítő fergeteg;
Somhegy felett morog, villog
  Setétül a rengeteg,
Melly felleggel van borítva.
A nap heve leszorítva
  A Bakonynak mélyébe,
  Eseghvár szép völgyébe.

A felleg most lengővé lesz,
  Válván villámterhétől,
S dörögve a Dunára megy,
  Hajtva nyugot szelétől.

S minden, a mi lankadt, hervadt
A nap forró hevében,
Most feléled, vídúl s mozdúl
Az est szelíd hüvében,
Mellyet a hold világlása,
A csillagok szikrázása
S a felhőtlen tiszta ég
Bájosabbá tesznek még.

A vár urát is kicsalja
Falaiból a szép est;
S midőn véli, hogy nyugszik már
Minden munkafáradt test:
Ki s leballag a patakhoz,
Melly az éjnek csendében
Zajosabban csörög, s csillog
A hold ezüst fényében;
És késéri ábrándozva,
Történtekről álmodozva,
A folytában suhogót,
S kanyariban zuhogót.

Oda jutván, hol a folyam
Bokrok közé rejtezik,
S egy ott álló százados tölgy
Lombjai elfedezik:

Megáll; s visszaszándékozik,
Midőn fülét meghatja
A gyakorta locsogatott
Víznek közel zajlatja.
Tudni vágy, illy titkos kéjjel,
Mi fördik itt késő éjjel?
Némán fülel s hallgatja,
Kémlel, de nem láthatja.

S a bokrok közt halkkal, csenddel
Lappangva és orozva,
Visszafojtott lélekzettel
Egy hézagot nyomozva,
Hogy szemének nyilást leljen,
S mikor víz nem locsódik,
Meg-megállva, lelapúlva
A partszélig húzódik.
Ott egy bokor ketté válván,
És nyilása kiszolgálván,
Hajh! mi ötlik szemébe!
Elfúl lélekzetébe'.

Egy tündér nőalak, millyent
A költői képzelem
Akkor teremt, ha segéde
A lángoló érzelem,

Fördik a tölgy árnyékában
  Félmezítlen tetemmel,
Derekában átövedzve
  Gyenge ruhaszellemmel;
Vállig vízben legugtában,
Derékig fel-felálltában,
  Kendő kötve fejére,
  Fördik kénye kedvére.

Nyaka, válla fehér hófény,
  (Két szem ott vakúl bele!)
Teli karja mozgásiban
  Úgy reng s remeg kebele,
Mint szellő lágy fuvalmában
  Ezüst habok hulláma;
Tekintgető szemeinek
  Ég pillogó csilláma.
A teremtés hajnalában,
Mikor Éden patakjában
  Éva fördött, illyen volt,
  Míg ő almát nem kóstolt.

Most a tündér, nyakig bukván,
  Mintha nézőt sejtene,
S takaratlan titkaiban
  Orzást, fogyást érzene;

Fel- s kiszökik a patakból,
  Melly őt nyalni kedvelé,
És eloson sebes-lejtve
  A sürűbe, s fa mellé;
S nedvéből kitörölközve,
És sebesen felöltözve
  Megy parasztnő képében,
  Csak ballagva léptében.

A néző a kiszállásnál,
  Mellytől ő legtöbbet várt,
Vélvén, hogy ez fedendi fel
  Az egész báj- s kellemtárt,
Megcsalatott reményében:
  Mert, mint villámtünemény,
Olly sebesen történt az meg;
  S úgy beborúlt a szemfény,
Talán a vízlocscsanattól,
Vagy dobogó kívánattól,
  Mintha hullna ködhomály,
  Mikor az a partra száll.

Eseghváry tudni égvén,
  Ki legyen a szép fördő;
Utána megy, hogy láthassa,
  Merre, s hová menend ő?

Gondolkodik, kételkedik:
Ez, ezen pór alakban,
Ugyanaz-e, ki ott fördött,
S olly szép volt a patakban?
S mint bámúl most, midőn látja,
Hogy ott, hol a malom gátja,
Ő a bürűn általkel,
S a malomban ott vész el.

A hős onnan haza ballag.
A várnagytól hallá már,
Hogy a malom udvarában
Egy szép barna leány jár,
A molnárnak árva húga,
Testvérnénje gyermeke.
Vitéz apja harcban halt el,
S csak kevés volt teleke.
S hogy a malom most váltig más,
Mint hagyta volt azt Barnabás.
Ez egy kamrát épített,
S udvart, kertet kerített.

Azt is a várnagytól tudja:
Hogy a molnár hugával
Még egy koros asszony lakik,
Ki édes egy Bordával.

És hogy Borka (ez a neve)
Mind olvasni, mind írni
Budán tanúlt. S hogy őnéki
Jó szívvel is kell birni:
Minek számos betegeknél,
Utasoknál, szegényeknél
Jelenségét adta már;
S füvet szedni gyakran jár.

Azt is a várnagytól tudja:
Hogy szép barna Borkának
Durva suhanc nincs kedvére;
Noha többen járának
Ünnepekben már utána:
Akkor magát elzárja.
Híre is van, hogy a molnár
Egy kérőjét most várja.
S hogy ez ollyan ember volna,
Kit senki meg sem gondolna.
De nevét elhallgatja,
Míg szavát nem hallhatja.

Tarkán keverg elméjében
Mind ez Eseghvárynak.
S ez nem más, mint munkálata
Fördő Borka bájinak.

Haza érvén, gonddal telve
  Oda terül ágyába:
„Egyik ollyan, mint a másik!“
  (Ezt gondolja magába'.)
Láttam immár többet szépet,
De kerülöm már a lépet.
  Jó szépből sem válhatik.“
  S befordúl, s nem alhatik.

Nem alhatik: a szép fördő
  Tanyát vervén fejében,
Az érzelem lángtengere
  Forr s hullámzik keblében.
Ezer ötlet zavarg s forog,
  Villan s tünik agyában;
S képzelete már bakonyi
  Flórát sejti Borkában.
Reggel magát gúnykacajjal
Kinevetvén, felkel s zajjal
  Vendelt kiált, s lóra ül,
  És elüget egyedül.

Megnézvén a ménest, gulyát,
  Noha meg nem mondhatná,
Mit lát vala, ha valaki
  Számadásra vonhatná,

Egyenest a malomba megy;
Csikósának kezére
Bízván lovát, hogy ne legyen
Ott senkinek terhére.
Eseghváry, nagy zavarban
Látja Borkát az udvarban,
A buzát hintegetni,
S majorságát etetni.

„Jó reggelt!“ mond a vár ura.
A szemérem lángjával
Tünik Borka, s bátyját s anyját
Szólítja szép hangjával.
Eseghváry, ki először
Most fordúl meg malmában,
Mivel ez még csekély tárgy volt
Eddig gazdaságában:
Meg van lepve: szinte bámúl,
Hogy itt várakozásán túl,
Olly sok szépet, hasznost lát;
S megdicséri molnárját.

„Mihály! (ugymond) te szavadnak
Emberül megfeleltél:
Hamarjában, s okosan itt
Sok szépet s jót miveltél.

Lesz gondom rá, hogy szorgalmad
Jutalmát elvehessed,
S ez általad rakott fáknak
Gyümölcsét megszedhessed.
De mutasd be háznépedet,
Hadd ismerjem vérségedet.
Nénéd, hallom, s leánya,
Özvegy házad kormánya."

„Úgy van, uram! (mond a molnár)
Testvér néném, s leánya;
Szegény árvák! Attól féltem,
Hogy a város ármánya
Cselt vet ártatlanságának:
Mert hát — tetszett a szemnek.
És ez egyik, s tán fő oka
Itt töltendő éltemnek.
Atyjának volt kívánsága.
Ámbár húgom okossága —
Dicsérnem nincs rendében —
Ritka maga nemében."

„Hol vannak hát?" kérdi az úr,
És megyen a kamrába:
De Borkát ott nem találván,
Tovább megy a konyhába.

Ott áll Borka. Tüzet éleszt
Kötényének lebjével;
Vagy tán inkább arclángjával,
És szikrázó szemével.
Eseghváryt ellenkező,
Mult s jelenből fejledező
Két emlék megzavarja.
Borka állját takarja.

A mult hamar elenyészik
Borka bíborlángjában;
S csak a mult éj képe forog
Eseghváry agyában
Előtte áll a szép leány
Csínos polgárruhában;
Előtte az éji tündér
Édent képző bájában,
Egygyé válva és olvadva;
A hős keble feldagadva
Érzelminek forrtában,
Majd esküt tör vaktában.

Egy káprázat, egy gondolat
Kebelének lángjába
Jégcsapot vet, és megszeszszen,
Mint tőszúrás fájtába:

Borkának arcvonásiban
   Lenka tünik eszébe,
Ki egykor olly büszkén döfte
   Jegét égő szívébe,
De a szelíd, szíves és jó,
Mi Borkában olly bájoló,
   S a mult éji tekintet,
   A büszkére fátyolt vet.

S így szól: „Borka! láttál-e te
   Már valaha engemet?"
„Igen! egyszer, (felel Borka)
   Mikor orvosfüvemet
Szedtem ott a hegyoldalban,
   Bátyám keze sebére,
Kinek urunk jobb hasznáért
   Elfolyt akkor sok vére.
Én egy bokor mellé búttam!
Mert, megvallom, haragudtam,
   Hogy meg sem néz bennünket,
   S fel sem veszi ügyünket."

„Békélj velem! (így szól az úr)
   S hogy tettel megmutassam,
Mikép veszem ügyeteket,
   S nyomban szavam állhassam:

Egy szép borjas tehén legyen
Szorgalmatok jutalma:
S az áldomás ó somlai.
S jövendőtök oltalma
Váram legyen, s tehetségem,
S igazlátó emberségem,
Jónak mindig barátja,
Míg álképét nem látja."

„Halljad, Borka! (mond a molnár)
Jó szerencse néked ez,
Hahogy a sors, melly csapodár,
Reményünknek még kedvez.
Mert hát, uram, vasárnapra
Várunk ide kérőket.
Ajándékod, a somlai,
Felvidítja majd őket."
Eseghváry komorodik.
Borka futni rugaszkodik.
A hős őt megállítja,
S fuldokva így szólítja:

„Megállj, Borka! s hát illy hamar
Elhagynád te Eseghvárt,
Hol rád talán a jelennél
Jobb szerencse, jobb sors várt?

S ki az, a ki elragadná
Egy vitéznek árváját,
Ki vérével s halálával
Kötötte le hazáját?
S ollyan-e, hogy szeretheted,
S kitől bízton remélheted
Boldogságát szívednek
És jobb sorsát éltednek?"

Borka félre hajlott arccal
Remeg egész testében,
A hős őtet kéznél fogván
Érzi, s háborg keblében.
„Látom, (mond a molnár) nekem
Kell felelnem helyette:
Egy budai molnármester,
Ki szemét rá vetette.
Egy nőtelen, jó birtokos,
Becsületes, józan s okos,
Háza, malma, marhája,
Most lett maga gazdája."

„Mondd meg, Borka! (kérdi a hős)
Szereted-e őt te is?
Élet-, halálkockát vetsz most,
Mondd meg! de ne légy hamis.

(Borka némán vállat vonít,
Szabadúlni törekszik;
De a szoros kézbilincsből
Semmikép sem menekszik.)
Ha különös indúlattal,
Vagy olthatlan kívánattal
Nem vagy hozzá kötve még,
Halaszd! jobb itt hosszabb vég.

Egy rokonom, ki sorsához
Illő nők közt nem talált
Feleséget; s ha talált is,
Nyomos okból meg elvált,
Feltevé, most az alrendből
Venni társat éltének.
Borka! hátha szeme, vágya
S reményi rád esnének?
Ha már jobban ismernélek,
Néki téged szereznélek,
Ha szegényt is, de nemest,
S kezére tán érdemest?

Ha te, Borka, olly jó volnál,
A millyennek dicsérnek,
Kik, miolta itt vagy, téged
Közelebbről ismérnek.“

„Bizony jó ő , (mond a molnár)
Szemébe kell mondanom;
De halasztást illy esetben
Károsnak kell vallanom.
A szegény nem válogathat,
Kosarat nem osztogathat.
Sorsban jó ha viszonyos.
Jobb a jó, a bizonyos."

„Te szólj, Borka!" kéri a hős,
Borka kezét szorítván.
„De mit szóljak?" felel Borka,
Szava hangját lágyítván,
És gyengéden viszonozván
A hős keze nyomását.
Ez érteni véli Borka
Néma, titkos vallását,
S így szól: „Mihály! én Borkával
Végzem el ezt majd magával.
Vasárnapig négy nap még;
Végvetésnek ez elég."

Mondta; s haza ballag a hős,
Zúgó agygyal, kebellel:
Mert bár okát nem adhatja,
Ő olly égő kedvet lel

Lelki testi valójában
A szép molnár Borkának,
Hogy őt itten megtartani
Legfőbb tárgya gondjának.
A pataknak megy folytában,
S oda jutván, hol habjában
Fördött éjjel a szép lány,
Szeme, keble szikrát hány.

Megáll. Fogva érzi magát
A kívánat lángjában;
S hogy ő Borkát nőül veszi,
E gondolat agyában
Úgy támad, mint földrengéssel
A tengerben egy nagy hegy;
S alapra száll, és helyéből
Semmi felé már nem megy.
„Ez tán jobb lesz a többinél,
S jobb — itt láttam kelleminél?
Ármányos az egész nem;
Molnár Borka talán nem?“

Azon napest homályában
A hős merült elmével
Ballag el a malom felé,
Midőn kémlő szemével

Ím! észre vesz maga felé
   Jönni egy nőalakot.
Egy fa mellé vonja magát,
   S Borkára rá ismer ott.
„Borka! (Így szól. Az megretten.)
Ne félj, Borka! mert mi ketten
   Egymásnak nem véthetünk.
   S bízvást együtt lehetünk.

Szólj most, Borka! mint veszed hát
   Mái ajánlásomat?
Itt van, s most megismérheted
   Rokonom s barátomat.
Válaszsz hát most! előtted áll
   Egy földesúr s egy molnár.
Nyitva áll most nőpályádnak
   Ott egy malom, itt egy vár."
„Sem ezt, sem azt nem ismervén,
Okosan kit válaszszak én?"
   Felel Borka fúldokva,
   Remegve, szívdobogva.

„Én vagyok az, és Eseghvár!"
   Mond a hős, s megöleli
S megcsókolja a remegőt,
   Ki néki ezt feleli:

„Hogyhogy, uram! mit gondoljak?
Mikor nem is esmersz még?
Egy látásra miként lennénk,
Te férj, és én feleség?
Egy földesúr, egy zászlós vár,
S vele fény s dísz kecsegtet bár,
De azt sorsom sérthetvén,
Majd poklomat lelném én.“

„Emberséges ember vagyok;
Rosznak rosz, de jónak jó;
(Mond a hős) s ha jó vagy te is,
Bizonynyal nekem való.
Jó hiredből ismerlek már,
S talán te is engemet?
S ha szerethetsz, molnár helyett
Fogadd nevem s kezemet!
Mondd ki most itt, igen, vagy nem?
Mert, ha igen? azt kell tennem,
Hogy, mire jön a molnár,
Akkor te nőm lehess már.“

A hőst forrón átölelvén,
Borka némán igent int.
„Sorsom, sorsod hozta ezt így,
Légyen is hát e szerint!

(Így szól a hős, s megcsókolja)
De tartsuk ezt titokban,
Míg Sümegről megfordúltam,
S végeztem e dologban.
Holnap estve ide várlak,
S mint nőmet karomba zárlak."
Szót többet nem találnak;
S ajkok, kezek, elválnak.

NEGYEDIK ÉNEK.

Eseghváry nem alhatik.
Éjfél után lóra ül;
S a püspökhez Sümegre megy,
Hegyen völgyön keresztül.
S a házasság szentségébe
Rendszer nélkül léptére
Szabadságot kérvén s nyervén
Még csak más nap delére
Érkezik meg Eseghvárrá;
Hol már reggel olta vár rá
Dárdájával egy rosz hír,
Mellyel esze alig bír.

Mert századok jönnek, mennek,
Míg egy nősző férfival
A sors olly csúf játékot űz,
Mint itt Eseghváryval.

Mintha benne boszúlná meg,
   Csúfjára jó hírének,
Miket férfi Ádám olta
   Vétett Éva neméńek.
És most immár másod ízben:
Fellegvárban ott, itt vízben!
   Előbb sérté magas vár,
   Most mocskolja por és sár.

Eseghváry alig száll le
   Udvarában lováról,
S várnagyának legott e hír
   Pattog boszús ajkáról:
„Uram! bezzeg ördögöknek
   Vala oldalbordája
Borda Mihály, jó molnárunk,
   Hogy némuljon meg szája,
Melly beszélni olly jól tudott,,
Holott talán csak hazudott;
   S mint gyanítám én azt már,
   Talán nem is volt molnár.

Mert az egész mesterséget
   Agg legénye vezette.
Ő csak szájjal, szóval győzte,
   De keze nem értette.

Egykor, míg te oda jártál,
Megbetegült legénye;
S a malom két hétig állott.
Borda Mihály és nénje
Elereszték az őrlőket:
Vagy szép szóval tarták őket,
Míg a legény felélédt.
Mennyi vámunk elszéledt!

A múlt éjjel mind eltüntek.
(Eseghváry megborzad:
Maga érzi csak a szúrást,
Mellyet e hír néki ad).
Eltünt Borda, nénje s húga;
Csak a legény maradott.
De ránk nézve nem veszteség:
Eddig is ez fáradott.
Hogy Budára kell menniök,
S itt tovább nincs mit tenniök.
Legyen övé a malom,
S minden haszon s jutalom.

Ezt mondák, mint ez beszéli.
Két kocsival menének,
Ámbár hattal jöttek ide:
Mert csak ruhát vivének.

Minden egyéb házi bútort
A legénynek hagyának,
Jutalmául, mint ez mondja,
Jó s hív szolgálatjának.
Veszprémig én elfuttattam;
De nyomokba nem juthattam.
Vigye ördög! gondolám:
Van még molnár, jár még vám."

„Úgy van! én is azt gondolom:
Nincs itt semmi veszteség."
Mondja, s bemegy Eseghváry,
S titkolt szégyenében ég.
Maga lévén, a szidalom
Úgy duvad ki szájából,
Mint meggyúladt szalma füstje
Egy rögtön nyilt aknából:
„Erkölcstelen, gyalázatos,
Istentelen, kárhozatos
Ingerei keblünknek,
Ostorai éltünknek!

Száz meg százszor mondom, s igaz:
Pokolfaj az egész nem!
Az elsőtől utolsóig.
Most még, s többé soha sem.

A legszebb, mint a legrútabb,
A mívelttől durváig,
Leggazdagabb, legszegényebb,
Az elméstől butáig,
Valamennyi férges alma,
Könnyű polyva, üres szalma.
Ha bájol is külseje,
Ördög s pokol belseje."

Így háborog, zúg és nyilaz
Az ész annak agyában,
Kinek szíve a szégyennek
Sűl és hamvad lángjában.
Estve késõn belép Vendel
Egy levéllel kezében:
„Egy idegen adta által,
(Úgy mond) erre mentében."
Az úr komor tekintettel
Kapja, s boszús lélekzettel
Felszakasztja. Hűledez:
Mert itt új baj fejledez.

KEMEN LENKA ESEGHVÁRYHOZ.

„Nemes vitéz! vérig sértének
Eddig egymást éltünkben;
De talán, hogy annál inkább
Szövetkezzünk szívünkben.

Kérlek azért: megpillantván
 Eddig gyűlölt nevemet,
Olvasatlan el ne vesd ezt;
 Érts meg előbb engemet.
Tűzpróbákon általesve,
Veszve s megint felkeresve,
 Erősebb a szerelem,
 S így tán örök érzelem.

Szerettelek téged mindig;
 De hajh! büszkeségedet
Nem tűrhetvén, büszkeséggel
 Győztelek én tégedet.
Sértettelek: s hogy ezt nekem
 Soha meg nem bocsátád,
Én még jobban becsültelek:
 Mert több s nagyobb becset ád
Magaérzés egy férfinak,
Mint, ha egy nő dacainak
 Porban mászva hódolgat,
 S gyáván ostort csókolgat.

Hosszútóthy soha férjem
 Nem lesz vala énnekem:
Szívedet felrezzenteni
 Általa volt érdekem.

Ha te, mitől nem féltélek,
   Vesztél volna általa;
Róla oltár előtt is még
   Mindig lemondok vala;
Hogy annyira mentem vele,
Abban néném kedve tele:
   „Sírba szállok, (mondá ő)
   Tor legyen, vagy menyekző.“

Halált néki nem kívántam;
   Csak tenéked diadalt.
De istennek máskép tetszett
   Intézni a viadalt;
Máskép azt is, a mit szívem
   Tőled kívánt s remélett:
Mert vétkemért a büntetés,
   Tőlem pártolásod lett.
Fájt szívem a veszteségbe,
De nem estem még kétségbe:
   Mert egy remény bíztatott,
   Hogy vége még nem lesz ott.

Gondolván, hogy nem személyem
   Gyűlölted meg annyira,
Mint tettemet, melly gúnyszikrát
   Hajgált Eseghváryra;

Melly azonban, visszaesvén
 Ennen vétkes fejemre,
Komor búnak ködét voná
 Tettét bánó keblemre;
Olly próbára vetemedtem,
Mellyel megint tán vétettem;
 De már még sem hagyhattam:
 Égett a föld alattam.

De tovább mit fejtegessem?
 Mit kínozzam magamat?
Győztem! győztem! Ámde, vitéz,
 Balra ne értsd szavamat.
Győztem: mivel szerencsémre
 A próba jól sikerült,
És tettemnek útálata
 Személyemre nem került.
S mégis tiéd a diadal:
Mert, hajh! mikor illyeket vall
 Egy leánynak ajaka,
 Már igába dűlt nyaka.

Győztél: mert te gyűlölt Lenkát
 Úgy taszítád magadtól,
Hogy félt ő már érintetni
 Szemedtől és szavadtól.

Győztem: mivel más alakban
   Megszeretvén személyem,
Szived, kezed nékem adtad.
   Győzelem ez, úgy vélem.
Így mindketten győztünk tehát.
De ha eszed ebben mást lát
   Mint két szívnek érzelmét:
   Hát sajnálom értelmét.

Mert tudd meg hát, s láss világot:
   Egy vagyok két alakban;
Egy test s lélek; egy szív és ész,
   Más-más hanggal ajakban.
Kemen Lenka, molnár Borka,
   Csak hajban és ruhában
Két jelenet; de mindig egy
   Keble titkos lángjában.
A mellyik hát tetszik néked,
Az legyen most feleséged.
   Lenkát egykor szeretted;
   S Borkát el is jegyzetted.

Válaszsz tehát, Eseghváry!
   Óh! de maradj Lenkánál!
Illőbb hozzád, és nem roszabb,
   Sőt jobb s díszesb Borkánál.

De, ha Lenka kebelednek
Vonszalmát úgy vesztette,
Hogy nem kell már : ám legyen hát
Molnár Borka helyette.
Lenkát én megtagadhatom,
Ha vétkét így megválthatom.
Lenka, Borka, egy nekem:
Szíved minden érdekem.

Ha sem Lenka, sem Borka már
Nem tud élni s díszleni
Kebeledben — mert dolgunknak
Most már ki kell fejleni;
Ha szerelmed Borka iránt
Szeszélyednek kéjében
Csak úgy termett, mint egy gomba
Meleg eső nedvében:
Akkor magát megtagadván,
S néked önkényt visszaadván
Adott szavad s kezedet,
Felment Borka tégedet.

Hogy malmodból elillantam
Bátyámmal és anyámmal;
De kivallom titkomat már:
Rokonommal s dajkámmal;

Azért történt, hogy időt nyerj,
Szándékod megitélni,
S meggondolva tudja magát
Szíved, eszed tökélni.
Mert, ha Borka csak múlólag,
Érzékidet lázasztólag,
Nyerheté meg kedvedet,
Hozzá ne kösd létedet.

Mindent tudsz most; csak ezt nem még:
Én sérvével nememnek
Mindent tevék, hogy emlékét
Eltöröljem vétkemnek.
Ha nem használt: Lenka, Borka
Örök bucsút vesz tőled;
Mert van kérőm, bár nem molnár,
Ki elragad előled.
Tulajdonítsd csak magadnak,
Ha érzetim megszakadnak,
S látkörödből eltüntem,
S néked élni megszüntem.

Itt vagyok most megint Somlón,
Itt Benigna nénémnél;
Itt, hol minden pillanatra
Felőled egy emlék kél.

E vár, itt ég és föld között,
Most Kinizsi birtoka.
Keblemnek itt zajlani, hajh!
Mindig száz meg száz oka.
Holnap várjuk a harcverőt.
Szeretem én s tisztelem őt.
Megismervén szívemet,
Szeret ő is engemet.

Jövő Vendel napja Somlón
Megint zajos ünnep lesz:
Kinizsi beiktatása;
Mihez néném mást is tesz.
Hajh! fejemre kockavetés
Történik tán megint ott,
Ott, hol szívem taval immár
Majd pokolra kárhozott!
S ha többé már nem látnálak,
Bár, mint Borka várhatnálak,
Ott, hol malmod vize jár,
Bucsúnk hiszen véve már."

E levélnek olvastára
Testében és lelkében
Felzendűlvén Eseghváry,
Majd megbódúl eszében.

Keble volkánkatlanná vált,
Mellyben ellen elemek,
Jó s rosz, édes és keserű,
Rútalmak és kellemek,
Öröm s harag, kéj és boszú,
Kétség s remény, kívánat s bú
Egymást győzve küzdenek,
Hogy szándékká főljenek.

Száz gondolat, inger s érzet
Őt Lenkához hódítja;
De szint annyi támad nyomban,
Melly őt visszataszítja.
Az eszének gyűlöletest
Szíve ki nem vethette,
S Borkában is, most érzi még,
Ő csak Lenkát szerette.
„De azért mi kezeskedik,
Hogy többé nem ingerkedik
Negédének szeszélye,
E hitvesek veszélye?"

Így zavarg s forr kebelében
Az érzelmek hulláma;
S agyából így csattog közbe
Az észszikrák villáma.

Űzvén, hajtván a nyugtalant
A levélnek tartalma,
Az álomnak, bár kívánja,
Nem nyomja el hatalma.
S az éj közép órájában,
A most kelt hold világában
Leandalg a patakhoz,
Vélvén, ez majd álmat hoz.

S nem csalódik: mert a patak
Álmat hoz a kábának!
De, hajh! a már csak pillogó
Kis mennyei szikrának;
Ész neve, melly világának
Messzeható fényében
Mindent látott s kivett eddig
Maga valószínében.
Ez, mindinkább húnyni kezd már,
A mint halad, s közelebb jár
A helyhez az andalgó,
Mellyről többször volt már szó.

S ott most elhunyt már egészen.
Eseghváry agyában
Setétség lön, ott, hol nem rég,
A lombos tölgy boltjában,

Borka fördött a pataknak
　Irígy, boldog vizében,
S a szép fördőt loppal néző
　Majd megvakult szemében;
És az elnyelt kellemekkel,
S ezektől gyult érzelmekkel
　Úgy tömve lön kebele,
　Hogy püspökhez ment vele.

Ott a szándék és tökélet
　Gyökeret ver keblében.
S haza indul, az észnek más
　Villámival fejében.
„Ha én (úgymond) póralakban
　Lenkát már megszeretém,
Úgy, hogy kétes kockára is
　Nyomban nőmnek kérhetém:
Ezen levél irójának,
Hozzám illőbb, szép Lenkának
　Nem méltóbb-e hódolnom?
　S őt éltemhez csatolnom?

Sértett engem; sértém én is:
　A szerelem sérvei
Fájnak ugyan; de néha csak
　Fölöslegnek jelei.

A sors maga látszik Lenkát
Kényszerítni ölembe :
Mit harcolják hát ellene,
Ha fogva ül keblembe'?"
S gondjaitól könnyebbedve,
Most gyorsabban lépegetve,
Lankadtan dűl ágyába,
S Borkát látja álmába'.

Reggel korán Vendelt kiált:
„Megyünk (úgymond) Somlóra.
Mindjárt megyünk!" Szem-meredve
Bámul Vendel e szóra.
„Hogyan? (kérdi) harcolni-e,
Mint taval, vagy vígadni?"
„Harcolni? nem! majd meglássuk,
Az idő mit fog adni.
(Felel az úr). Mint szép Somló,
Csínos legyen ember és ló.
Nyeregszerszám karmazsin;
A csótár zöld reményszín."

„Értem! (úgymond Vendel s mosolyg.)
Hejh! volna csak szüret már!
Mert vér helyett taval is ott
Inkább bor folyt volna bár!"

S indul a hős; s megy majd halkkal,
Majd meg sebes ügetést.
Somlót kémli szemeivel;
De Bakony nem nyit még rést.
S magát, lovát nyúgosztalni
S bús Vendelt megvígasztalni
A dél sütő lángjában,
Megszáll ott egy csárdában.

Nem késik itt; mert szünetlen
A gondolat nyilalja:
„Ha más siet? s Lenka kétes?
Ha más őt elfoglalja?"
S tovább indul; s gyorsan léptet.
S ím! Somló most pompával
Emelkedik a rónában
Púpjával és várával.
Most a lovag lassabban jár,
Mert gondolat- s érzelemár
Töltvén agyát, kebelét,
Főzi Lenka levelét.

Somló vetvén a sorskockát
Jövendője számára,
Mindig jobban jobban borzad,
Mennél közelb határa.

De átlépvén a hegy övét,
Büszkén dagad érzelme,
Feltünvén a mult évben itt
Ellenén nyert győzelme;
S a diadal, melly zsebében
Írva Lenka levelében,
Bíztosítván reményét,
Nem félti már szemfényét.

Szeme fénye a jó hír s név,
Mit szép Lenka sérte bár,
Meg van bánva, s megbocsátva.
S ím! előtte már a vár.
Kegyeskedve fogadja őt
Benigna, és sajnálja,
Hogy Lenka már egész estve
Somló púpját bujkálja.
„Ez (úgy véli) a tetőpont,
Hol régen rabkötelet font
A sors az ő szívének,
S pályát rendelt éltének.“

Eseghváry, mihelyt magát
Díszszel félre vonhatja,
Lenkát siet felkeresni:
Mert már alig várhatja,

Tudni sorsa határzatát.
 Súgalmára szívének
A tölgy felé tart, melly taval
 Tanúja volt sérvének.
Lenka ott a fa tövében,
Testesült bú helyzetében
 Ül, s néz le a világra,
 E bú s öröm-dúlságra.

„Lenka!" szólal Eseghváry;
 S a szó elfúl torkában.
Ijedt Lenka megrázkodik,
 S elhalványúl arcában.
„Isten hozott, Eseghváry!
 (Rebeg Lenka) vártalak.
Csak itt ne találtál volna,
 Itt, hol megbántottalak.
Le van róva gyötrelmemmel,
S megváltva jobb érzelmemmel,
 Melly bünhödött s áldozott;
 Mivel néked tartozott.

Ha hát meg van engesztelve
 Itt vett sérved boszúja;
Itt bocsáss meg! E fa légyen
 Szívbékénknek tanúja.

Válaszolván levelemre
   Azzal, hogy megkeresél,
Szívem hozzád bízalommal
   Szólani most már nem fél."
„Jöj szívemre, rég szerettem!
(Felel a hős) mint sínlettem
   Tőled itt vett sérvemet,
   Úgy boldogíts engemet!"

S általfogván a szép hölgyet
   Erős, izmos karjával,
Csókok között esküvel köt
   Egyességet Lenkával.
Félhúnyt szemmel nézi mind ezt
   A felhőben nyugvó nap.
S ím! egy sólyom ott egy foglyot
   Suhítva a földre csap.
Lenka oda fut s felveszi;
A félholtat meg leteszi;
   S hogy ápolja kegyesen,
   Ez, ím! elfut sebesen.

Eseghváry kéznél fogva
   Lenkát visszavezetvén,
Így szól: „Lenka! hogy Borkában
   Meg nem ismertelek én,

Azt még most sem foghatom meg."
„Festett hajam volt oka,
És Borkának Lenkáénál
Sokkal kisebb homloka;
(Felel ez) óh! és minden más:
Hang, mód- s ruhaváltoztatás.
Úgy fájt nékem e színlés,
Mint egy döfni tartott kés."

Míg Lenkával Eseghváry
Örök szövetséget köt,
Megérkezik Kinizsi Pál,
A veszprémi püspököt
Hozván vele, kit Sümegről
Veszprémbe vett útjában
Talált, s megkért: töltse véle
Az éjt Somló várában.
Megértvén a történetet,
Mellyet alig képzelhetett,
Az ősz harcos megörül,
S ajka már gúnyt köszörül.

„Fogjátok meg (mond) a bajjal
Megkaphatott üstököt!
Isten is tán azért hozott
Közünkbe egy püspököt."

S más nap reggel az esküvés
Margit kápolnájában
Megtörténvén, Eseghváry
Nőjét tartja Lenkában.
S az történt itt, s olly hirtelen,
Mit megfogni majd képtelen
A menyasszony s vőlegény.
Emberélet csak sorskény.

Ebéd felett tovább űzi
A vár ura tréfáját,
Mondván: „püspök! vedd csak elő
A főpásztor pálcáját.
Öcsém ellen vádat teszek:
Ő két feleséget vőn;
És így nem csak eretnekké,
Hanem törökké is lőn;
Kettő az ő felesége:
Kettő élte édessége.
Ezt itt hívják Lenkának;
A másikat Borkának.“

„Nevet vehet, mennyi tetszik,
Csak a személy legyen egy.
(Mond a püspök) sok személy is
Néha egyre alig megy.

Gondolom, a többi nevet
Igen könnyen feledi;
De tudom, hogy Kemen Lenkát
Királynak sem engedi."
„Nem én. (Kiált Eseghváry)
Zárva vannak itt határi
A királyi felségnek,
S az engedelmességnek."

„Halljad öcsém! (mond Kinizsi)
Mikor hozzám ugratott
Az óriás, hatalmas bég,
S majd hátomba szúrhatott:
Te valál, ki földre szeléd
Keze fejét s dárdáját,
S éltét mentvén vezérednek,
Megérdemléd háláját.
Ezt leróni rég szándékom:
Torna legyen ajándékom
Ezen dicső tettedért,
Melly száz illyen falvat ért.

Mint részed volt veszélyiben
Akkori vérharcomnak,
Legyen részed jutalmában
Néked hív harctársomnak.

S annak, kit te nőül vevél,
  Boszújára Lenkának,
Torna vizén építs malmot
  A szép molnár Borkának.
S hozzá itt egy szőllőt adok:
Legyetek benn olly szabadok,
  Mintha volna udvartok,
  Mellyhez közt már nem tartok.

Legyen boldog szövetségtek!
  Ezt mi mind úgy ohajtjuk,
Mint Somlónak arany levét
  Áldomásúl felhajtjuk.
De, ha megint harcba szólít
  Hazánknak szent védelme,
Remélem, hogy honn nem fogand
  Téged hölgyed szerelme.
Adja isten! házasságtok
Zavaratlan boldogságtok
  Legyen késő halálig,
  Hulló, végső hajszálig."

„Amen! (Így szól János püspök)
  Istentől függ föld és ég,
Úgy nemzetek és országok,
  Mint egyes ház s nemzetség.

Áldj meg minket, magyaroknak
   Hatalmas nagy istene!
Oltalmában ne véthessen
   A magyarnak ellene
Sem kelet, sem nyugot mérge,
Sem árulás belső férge!
   Sem irígység ingere,
   Sem az önkény fegyvere!

MIC BÁN.

(HÁROM ÉNEKBEN.)

ELSŐ ÉNEK.

Egy nagy regét beszélek el,
Nem költői hév kényből,
Sem könyvből, sem kéziratból;
Hanem asszonykötényből.
Ecsedvárban volt e kötény;
Megfordult sok kezekben;
S vásznában e rege lehelt
Hímmel varrott képekben:

Az időben, mikor András,
Ama jeruzsálemi,
Kinek úgy, mint nép fejének,
Tudjuk, millyek érdemi,
Szent Istvánnak és Lászlónak
Ült királyi székében;
S egész világ a keresztért
Harcolt jámbor dühében;

Mikor a volt az időnek
  Uralkodó szelleme,
(Róma míve!) s az embernek
  Földi s égi érdeme:
A szent földet, vagy mint bajnok,
  Pogányvérrel itatni,
Vagy legalább mint zarándok
  Azt fel s alá vizslatni:

Akkor egy nagy nemű spanyol,
  Ugyan oda jártában,
Magyar földre vetemedvén,
  Itt kipihent útjában.
Megismervén András király
  A vitézt, megszerette,
Marasztotta, s megtartotta
  Udvarában mellette.

Mert a spanyol egy magyar szűz
  Kelleminek foglya lett,
Kivel utóbb szerencsésen
  Házasságra is lépett.
A hazának szolgálván ő
  Karjával és eszével,
András néki sok jószágot
  Ada gyáva kegyével.

Első István olta élt már
  Hazánk azon sérelme,
Hogy külföldit pártolt inkább
  Koronánk dús kegyelme,
Mint hazafit; volt légyen bár
  Ez érdemek kútfeje;
S volt légyen bár amaz népe
  S országának sepreje.

Ennek oka természetes:
  A hazafi szorosan
Követeli szent jusait:
  Az idegen hasznosan
Szolgál s bókol az önkénynek,
  Mert ez díszlőbb kereset.
A nemzet őnéki semmi.
  De itt nem volt ez eset:

Mert a spanyol egyike volt
  Legnemesebb hősinknek,
Kik valaha szaporíták
  Számát lelkes ősinknek.
Déli lánggal égő szívet
  S lelket hozván magával,
Szerencsésen vegyült öszve
  Árpád népe fajával.

A spanyol hős hosszú neve
Itt egy szóba vonaték,
S a magyarok által rendre
Csak Mic bánnak hivaték.
Hét tél, hét nyár áldás nélkül
Jött ment házas éltében,
És gyermek nem fogamtaték
Mic bán nője méhében.

Egykor egy szép nap nyugtakor
Ez a vár előtt ülve
Férjét várta, szemeivel
A távolba merülve.
Férje Budán Bánk nádornál
Járt tanácsot tartani,
Mint kelljen mély inségéből
A hazát kirántani.

S ím! egy szép hölgy, hajh! de szegény,
Félig fedett testével,
A nagy asszony előtt terem,
Hármas áldás terhével:
Emlőn csüggő két csecsemőt
Tartott a két karjában;
A harmadik hátán lóggott,
Oda kötött rongyában.

„Szánd meg (úgymond) nagy asszonyom,
Anyját három magzatnak!
Két emlőm nem győzhet hármat;
Adj tejet a lankadtnak!
Egy terhemnek gyümölcsei.
Istennek illy áldása
Egy olly szegény nőnek, mint én,
Lelki testi romlása.“

„Takarodj el (mond Mic bánné)
Gyalázatos fajtalan!
Csak a ringyók illy szaporák,
Kiknek férjök számtalan.
Becsületes nőnek méhe
Egyet fogad, egyet szül.
Paráznára száll illy átok,
Ki sok bűnben részesül.

„Tudod isten! (mond a szegény)
Hogy egy férjet ismervén,
A szitokra, mellyet rám hány,
Érdemes nem vagyok én!
Tudod isten! szent nevedet
Még akkor is áldottam,
Hogy a hármas gyermek anyját
Átkozottnak tartottam.

Verd meg isten, két annyival,
Ha gyalázat egy nőnek
Egynél többet szülni, s lenni
Egynél többet termőnek!"
Mondta; s eltünt; hogy Micbánné
Haragjának lángjába'
Nem is látta, merre s miként?
Föld nyelte-e gyomrába?

Rettenetes teljesedés!
Még azon nap éjében
A nagy átok testté leve
A nagy asszony méhében:
Mert férje most megérkezvén,
Egy vőlegény hevével
Ölelé meg rideg nőjét,
És mint anyát hagyá el.

Elhagyá, mert távozása
A hősnek és polgárnak
Szükséges volt. Nyomban tehát
Válni kellett a párnak.
Követségbe küldetett ő
A pápához Rómába,
Tanácskozni a szent földnek
Roszúl végzett dolgába'

Kilenc ízben újúlt s tellett
A hold, míg ez oda járt.
Nője otthon már óránként
Terhétől feloldást várt.
Iszonyító tekintet volt
Nagy dagálya terhének;
Hét anyáét öszvevéve
Többet alig tennének.

S minthogy egynél több életet
Sejtett nehéz terhében,
Az egykori szegény asszony
Forgott mindig eszében.
Törödelmek s kínok között
Szánta bánta szitkait,
Mellyekkel ő kárhoztatta
A természet titkait.

Eljött végre a nagy terhtől
Szabadúlás órája;
Hajh! s a mondott s betelt átok
Szövetkezett hozzája!
Az igazság, ha késik is,
Rá üt a mért időre.
S csudálatos, millyen jelek
Hirdeték ezt előre:

Akkor éjjel a vár felett
    Egy koszorú formába
Hét nagy csillag kerekedett,
    S fénylett a menny boltjába',
S éjszak felől egy fellegből
    Hét dörrenet robogott;
S a bagoly a vár tornyában
    Nyomban hétszer huhogott.

Mic bánnénál egy segéd volt
    Csak vén meghitt dajkája;
Tiltva volt több cselédének
    Közelítni hozzája.
S mikor hétszer szólt a kakas,
    Az itélet kezdete!
Mic bánnétól egymás után
    Hét fimagzat születe.

A fájdalmak meglankasztták
    A hős anya tetemét
Sok időre, míg üdülvén,
    Felnyithatá húnyt szemét;
S látván rendben ott fekünni
    Testének hét gyümölcsét,
A dajkához imígy szóla,
    Hogy menthetné erkölcsét:

„Hét közül csak az elsőnek
   Az én férjem nemzője.
A többinek a rám mondott
   Átok vala szerzője.
Fogd fel azért ezt a hatot,
   S mint kiszenvedt átkokat,
Ásd s rejtsd őket föld gyomrába,
   S temesd el jól azokat.

Isten engem megbüntetett!
   Látszat nélkül tűrhetném;
Hét eleven bizonysággal
   A szégyent nem győzhetném,
Hogy ámbátor lelkem testem
   Csak egy férfit ismére,
Mic bán nője legyen mégis
   Fajtalanság cégére.

Eredj azért, s ásd el őket,
   De titokban tartsad ezt:
Árulásod, fecsegésed
   Engem s téged együtt veszt.
Mic bán fiát add ölembe;
   A többit szedd köténybe.
Tetted után bátran nyúlhatsz
   A' körmöci erszénybe.“

„Irgalmazz, óh! (mond a dajka)
A kis ártatlanoknak!
Nézd milly szépek! rajzatjaik
Atyjoknak és anyjoknak.
Hány asszony volt, ki többet szült,
S nem lön gyanús erkölcse?
Hány állat él, mellynek mindig
Több egyszerre gyümölcse?“

„Eredj (mond az) fogadd szavam,
Míg fel nem kél a napfény;
Míg látatlan mehetsz, tehetsz:
Végezz! s ott vár az erszény.
Siess! minden órán várom
Haza térő férjemet.
Ha nem teszed, hát csak ásd meg
Halálomnak vermemet.“

MÁSODIK ÉNEK.

Megyen tehát szegény banya,
  Hat gyermek a kötényben,
Tartván a vár erdejének,
  A hajnali holdfényben.
Titkos ajtón bújdosott ki
  A várfalak környéből,
Hogy észre ne venné senki
  Az udvarnak népéből.

Kiléptével az előbbi
  Rémjelek megujúltak;
Sőt azokhoz, mintha vádak,
  Még mások is járúltak:
A sok kopó búsan tutolt;
  Minden padlat ropogott;
Ülésein a majorság
  Csatázott és kurrogott.

Legrémítőbb hat varjú volt,
  Kik károgva repdeztek
A bűnösnek feje felett:
  Mert tán koncot éreztek.
Le-lecsaptak, elragadni
  A köténynek tartalmát.
Varjúszokás, mikor kánya
  Körmei közt prédát lát.

E jelenet felszaggatván
  A jó dajka fájdalmát,
Eltökéllé kisdedinek
  Életvédő oltalmát.
E szándékra, mintha tudnák,
  A varjak eltünének,
És a várnak fokaira
  Ülni visszatérének.

Nehéz volt agg jámbor nőnek,
  Terhét messze hordani:
Mégis, mikor első fényét
  Kezdé a nap ontani,
Már az erdőszélbe jutott;
  S lerakván ott terheit,
Térdre rogyott, s az ég felé
  Terjeszté ki kezeit:

„Isten fia! (így esdeklett)
Ki Bethlehem szennyében
Fekvél egykor, mint ezek itt,
De te anyád ölében;
Adj tanácsot, mit míveljek?
Lobbants súgárt eszemben,
Miként mentsem életöket!
Mert itt vesznek ölemben.

Természetet, anyaérzést
Fojt az erkölcs hatalma;
De még nagyobb gyilkos ennél
A rosz nyelvek rágalma.
Adj tanácsot, isten fia!
Mert mellyemnek aszálya
Szegényeket csuda nélkül
Lehetlen hogy táplálja."

S im! legott egy oda termett
Zörejnek és morajnak
Hangja csapja meg füleit;
„Jaj! a gyermektolvajnak!"
Így jajdúlt el szegény agg nő:
Mert dobogva, csörtetve
Lovagcsapat közelített,
A vár felé ügetve.

Rettegése megzavarta
Eleint' agyvelejét;
De jó lélekismérete
Visszaszerzé erejét.
S ellapúlván gyermeki közt,
Örült, mikor mellőle
Az út balra térvén, fordúlt
Minden szem is őtőle.

De kik eddig még aluttak,
Sírni ríni kezdtek most:
„Szánj meg minket! (mondá anyjok)
Engem tolvajt, őt gyilkost!"
S ím! egy lovag, ki hátul járt,
S istenével beszélt ott,
Megkapatva, kilőtt nyílként
A sírókhoz száguldott.

Bámult a hős; elfúlt a szó
És lélekzet torkában.
Azt vélte, hogy nem valót lát,
Vagy megbomlott agyában.
„Egy aszott nő? s hat csecsemő?
Egy alakú, egy korú?
A jelenet foghatatlan;
Szemnek, szívnek szomorú.

Ki vagy asszony? (Így dördült rá)
Mondd sorsodat, nevedet;
S ezeket hol szedted öszve?
Ne rejtegesd képedet.
Gyermekrablást gyanítok én,
Gonosz asszony, tettedben;
Szólj! ha nem szólsz, kardom járjon
Szélt hosszat gaz testedben."

S kardját rántja. „Megállj Mic bán!"
Imígy kiált az agg nő:
Mert a lovag Mic bán úr volt,
A Rómából megtérő.
És az asszony a takarót
Lerántván most fejéről,
Mic bán úr őt elszörnyedve
Szólította nevéről.

A dajka most elbeszélé:
Mi, miért, s mikép történt.
Borzalmak közt érté Mic bán;
S megölelte a jó vént.
Háborodott kebelében
A férjnek és atyának
Fellázadott érzelmei
Boszút forrva zajlának.

„Győződj s békélj! (mond az agg nő)
A rosz tettnek oka szép:
A szüz hívség, a jó hír s név,
Mi törékeny, mint cserép.
Ezt vélte így oltalmazni
Az erkölcsös, jó, hív nő;
S ezért bár melly más bünt s vétket
Elkövetni kész lön ő.

Azért ő azt meg ne tudja,
Hogy te tudod, mit mivelt:
Mert megöli őt a szégyen,
Ha csak távol adsz is jelt.
Gondolj inkább helyet s módot,
Hol s miképen titokban
Ezeket felnevelhessük
Biztos anyakarokban."

„Eredj! csak hát (mondá Mic bán)
Ide szomszéd falvamba,
Sáfárnémhoz, ki, mint értém
Most arra tett útamba,
Tegnap kelt ki gyermekágyból,
És gyermeke meghala.
Férje kedves fegyvernekem;
S szolgám mindig hív vala."

„Ah uram! én (nyögé az agg)
Kötényben nem birom már
Magzatidat tovább vinni;
Jőjön ide a sáfár;
S jőjjön vele kebles nője;
Ezek itt hadd szopjanak;
Aztán szedve targoncába,
Jobb anyát hadd váltsanak.

„Igazad van! (monda Mic bán)
Így lesz még tanácsosabb:
Magam megyek, magam végzek:
Legbiztosabb s titkosabb.
Várd be itt a sáfárt s nőjét.“
S elszágúlda sebesen.
S nem sokára lovagival
Ért várába tüzesen.

Alva lelvén otthon nőjét,
Minden ina szakadtan
A hétszeres fájdalomtól,
S kíntól bútól lankadtan,
Ideje volt Mic bán úrnak,
Eszmélkedni békével:
S eltökélé, kegygyel bánni
Kemény szívű nőjével.

És megtartá: mert bár gyakran
 Borzadozott kebele,
Hogy nője olly irtóztató
 Gonoszságot mívele,
Mellyet a legszörnyebb állat
 Sem képes elkövetni,
Természettől indíttatván,
 Fajzatjait szeretni;

Engesztelé nője vétkét
 Erkölcsének szentsége.
De csakugyan az volt mégis
 Legerősebb mentsége,
Hogy halálnak szánt magzati
 Mind életben voltak még;
S hogy mind fel is nevelkednek,
 Erős volt a reménység.

Mentve van, úgy vélte Mic bán,
 Mind nőjének erkölcse,
Híre s neve: mind termékeny
 Szerelme hét gyümölcse.
S a bú, bánat s töredelem
 Vétkét majd megbünteti:
Mert a vétket korán, későn,
 Mindig boszú követi.

HARMADIK ÉNEK.

Mic bán úr egy nagy erdőt birt
A Karpátok sorában,
Hol gyakorta megfordult ő
Az év minden szakában,
Szeretett ott mulatozni,
Gondot és bajt feledve,
Életének a vadászat
Lévén egyik főkedve.

Az erdőnek közepében,
Egy sziklás hegyoldalban
Boltos lakok voltak vágva
A meredek szirtfalban.
Néhányban ott az erdőnagy
S még más két őr lakának;
A többi a vadászoknak
Kész szállási valának.

Ezek mellett szirtüregek,
Az enyészet mívei,
Voltak az ott élő barmok
Aklai s enyhhelyei.
Juhok, kecskék tenyésztek ott,
Téjjel vajjal táplálók;
S bozontos nagy fehér ebek,
A lak körül őrállók.

Távolabb, de nem nagy messze,
Szintúgy vágva sziklából,
Egy kápolna domborodott
Elő a hegy gyomrából.
Mellette egy remetének
Volt inséges barlangja,
Mellyben tompán zúgott néha
Jób szavának bús hangja.

Ide küldé Mic bán titkon
Hat fiát hat dajkával,
Ellátván a vadon lakot
Minden élet javával.
Velek ment a sáfár s nője,
A fiakat nevelni,
S általjában atyjok s anyjok
Képét együtt viselni.

Az úrfiak, mint hat őzfi,
Szépen nevelkedének,
S bámulásig épek, szépek,
És erősek levének.
Az ekkorig komor magány
Most eleven s népes lett:
Mert hat gyermek és hat dajka
Nem keveset csevegett.

Néhány év lefolytával már,
Mikor együtt játszának,
S vagy sikoltva egymást űzék,
Vagy versengve zajgának,
Olly nagy zsivajt indítottak.
Hogy némúlt a csörgeteg,
S alig győzte viszhangzani
A zajt megúnt rengeteg.

A hat gyermek hasonló volt
Mind képre, mind termetre.
Nevök: Boksa, Tamás, Dénes,
Demeter, György és Detre.
A hetedik, a választott,
Atyja nevét viselé;
S a kis Simont, mint egyetlent,
Anyja gonddal nevelé.

Hétszer jött ment Anna napja,
S most hetedszer volt jövő,
Hogy megtörtént a nagy csuda,
Hogy hét fiat szült egy nő.
Keserves nap az asszonynak!
Emléknapja vétkének!
De örömnap a bünt gátló
Apa s dajka szívének.

„Asszony! (úgymond Mic bán akkor)
Fiam születésének
Heted éve, örömnapja
Legyen házam népének;
Ünnep legyen barátimnak.
Itt lesz Bánk is, a nádor;
Nádorszéket jár tartani;
E tájra jön most a sor.

S öröm legyen tenéked is,
Ne bőjt, bú és imádság,
Mint volt eddig: az bőjtöljön,
Kit a vétek férge rág.
Ünnepemet kihirdettem,
Bőség legyen mindenben,
Hét nap s éjjel csak örömzaj
Hangozzék a teremben."

S úgy lön: Anna napján a vár
Tömve vala vendéggel;
S ebédközben, hol a pompa
Vetélkedett bőséggel;
S arany s ezüst billikomok
Serkentvén a kedveket,
A barátság nyelvet oldott,
S megnyitá a szíveket.

Íme! hat szép férfigyermek,
Mind hasonló test és kép,
Mind vérvörös dolmánykában,
A terembe most belép,
A sáfártól vezettetve;
S ez így szóla tréfából:
„Ím! hat emberfiat hozok
A karpáti tanyából.

Hét éve lesz, hogy én egykor
Az erdőben járkáltam,
S ezeket ott a halálnak
Oda vetve találtam.
Haza vittem szegényeket;
S nőm őket felnevelé.
Most eladom: mert anyjokat
Az éhes föld elnyelé.“

Mic bánnénak zavar támadt
Kebelében, agyában;
Az eszmélet s emlékezet
Elhalt bámulásában.
Csak fellobbant szenvedelme
Pattantá fel székéből,
S a fiakat ölelgeté,
S csókolgatá szívéből.

„Legyetek hát az enyémek;
Simon fiam társai:
(Így kiálta) Óh! mert ezek
Isten ajándékai."
S mikor mintegy megőrülten
Csak ezeknek kedvezett,
S magáról és öntettéről
Szinte megfelejtkezett;

Ím Mic bán felemelkedék
Komor arccal székéről:
(A vendégek elhallgatva
Lesék a szót nyelvéről.)
„Nádor uram! (szóla Mic bán)
Egy nagy kérdést támasztok;
Megbocsáss, ha nem illendő,
S tán könyeket fakasztok:

Mit érdemel azon anya,
Ki jelen hat szép fiát
A halálnak veté oda
Egy balgatag hit miatt?"
„Halált! (rivá legelőször
Mic bán nője) hat halált."
„Halált! Halált! (kiáltának
Valamennyen) rút halált!"

Ekkor Mic bán, szeme lángba,
Arca búba borulva,
Imezt mondá, most eszmélő
Hitveséhez fordulva:
„Te vagy azon gyilkos anya,
Kit azért, hogy rágalom
Erkölcsődet ne sérthesse,
Elhagyott az irgalom.

S hyénánál vadabb anya,
Szeretvén csak magadat,
Megöletni parancsolád
E saját hat fiadat.
Kész volt dajkád földbe ásni
Szegény ártatlanokat,
Ha oda nem veti vala
Jólkor a sors atyjokat."

„S hát ezek az én fiaim?
(Mic bánné ezt kiáltá)
Hála néki! a ki őket
A haláltól megváltá!
A halált megérdemlettem:
Mert borzasztót vétettem;
De a bűnt csak szűz erkölcsöm
Oltalmából követtem.

Míg holtaknak véltem őket,
Haltam volna örömest;
Száradt is a bűn súlyától
Az átokkal terhelt test;
De látván, hogy áldássá vált
Átkom, vétkem, kegyelmet
Kérek tőled, uram s férjem,
Bocsánatot! szerelmet!“

S oda borúlt lábaihoz
Komoran-bús férjének.
Ez szívesen kegyelmezett
Erkölcsféltő nőjének.
„Férjed néked (mondá Mic bán)
Egész szívvel megbocsát;
De a nádor, a nagy bíró,
Halljuk: mit, mért s mikép lát?“

És a nádor imígy szóla:
„Jó hírt s nevet védeni,
Az erkölcsöt, szűzességet
A gyanútól menteni,
Szép tulajdon, kötelesség,
De nem másnak kárával;
S még kevesbbé akárkinek
Vétkes gyilkolásával.

Erkölcsölés, emberölés:
Mert az erkölcs legfőbb kincs.
A halálnak halál díja,
Ha feloldó mentség nincs.
Az asszony, ki hat gyermeket
Ölt meg, hatszor volt gyilkos;
Vért kiált ez: mert a törvény
Halált vérrel boszúl s mos.

De az asszony mentségére
Sok körülmény harcol itt:
Gyilkossága csak szándék volt,
Mellyet végre még nem vitt.
Sőt, hogy igaz szándék sem volt,
Az is bizonyítja már,
Hogy dolgát jó szívre bízta:
S jótól ember csak jót vár.

Máskép is, ki másra bízta,
Hogy vétkezzék helyette,
Az a bűnt, ha bár mi nagy is,
Még csak félig követte;
S ha kit egy nem követett bűn
Már hét évig kínozott,
Az eleget lakolt érte,
Lelke váltig áldozott.

Kérdem tovább: ha egy asszony
Hét fiat szül egy helyett,
Nem mehet-e el az esze,
Hogy illy monda s mese lett?
És illy csuda termékenység,
Legyen áldás vagy átok,
Nem veszthet-e szívet, lelket?
Én kimentett bűnt látok.

S illy esetben az asszonynak
A férj első birája:
Mert a törvény vérhatalmat
Ruház vala reája.
De, hol a sors a vétekből
A cselekvőt kivonta,
Ott isten a történetben
Itéletét kimondta."

„Ismérem én (úgymond Mic bán)
Isméretét lelkednek,
Azért szívből meghódolok
Nádor , itéletednek.
Isten maga így akarta :
Történetet rendele,
Melly engemet oda vigyen,
S a bűnnek nem lön helye.

Hát Éva melly szörnyet vétett?
Paradicsom vesztése
Lön ostora , és nyomában
Minden rosznak kelése;
Ádám őtet még sem bántá.
Jer karomba kedvesem!
Boldogságom tovább is még
Csak tebenned keresem."

A néma csend a teremben
Örömzajra változott:
„Éljen Mic bán s felesége!
És a nádor!" hangozott.
A dajkának örömmé vált
Szánakodó irgalma.
A sáfárnak fél falu lön
Megérdemlett jutalma.

Mic bánnak e hét fiából
Hét nemzetség származott,
Mind díszei a hazának,
Ámbár nevök változott.
Élnek ezek, s virágoznak
Felső-Magyarországban;
S minden szép s jó erkölcs díszlik
Most is mind a hét ágban.

FRANGYEPÁN ERZSÉBET.

Egy emberfaj élt hazánkban,
A Cilléji nemzetség,
A legroszabb, legundokabb,
Mellyet láta föld és ég:
Nem volt ármány és gonoszság,
Mellyet, ha csak lehetett,
Ennek hím- s nőivadéka
Mindig el nem követett.
A nagy isten ostorai,
A magyar nép hóhérai
Voltak ők, míg éltenek.
Hála! hogy kivesztenek!

Erzsébet, a Frangyepánok
Régi híres neméből,
Zsigmond király akarván ezt
Hálaérzet szeszéből,

S a hős apa nem hallgatván
Senki ellenzésére,
A Cilléji Frideriknek
Kötteték el kezére.
A kemény szó ki volt mondva;
A szűz, bár könytengert ontva,
Haszontalan esdeklett,
S a szűzből menyasszony lett.

„Irgalmazz, óh! magzatodnak!
(A szűz tisztes dajkája
Miklós úrnak térden könyörg;
Könytől ázik arcája)
Ne tedd kedves neveltemet
Kaján fajnak rabjává!
Ne, kimondom, az ármánynak
Kínos martalékjává!
Kérdezzed csak cselédeit,
Kik ismerik gaz tetteit;
Kegyetlen ő s fajtalan;
S ágyosa már számtalan.

Ne légy, uram, szántszándékkal
Leányodnak gyilkossa!
Siránkozik angyaláért
Várad minden lakossa:

Mert három nap egymás után
   Várad zajos körében
Gonosz jelek történtenek,
   Mellyek a vár népében
Nagy rémülést okozának :
S rémjóslati vén Gyurkának
   Leányodat illetik,
   Ki ármányhoz köttetik."

„S mik lehetnek (kérdé az úr)
   Azon gonosz jóslatok ?
Meghallgatom, ámbár hitelt
   Dadáknak nem adhatok."
„Halljad tehát: (szól az agg nő)
   A várfokon csendesen
Ült leányod gerlicéje;
   S ím! egy nyilként sebesen
Egy nagy kánya surrant alá;
Láttuk, láttuk, mint vagdalá
   Körmét szegény nyögőbe,
   S ragadá az erdőbe.

Meg sem volt még jól síratva
   A kis gerle halála,
A jó leányt más nap nyomban
   Új bú s bánat találja.

Kevélykedve vitorlázott
A szép estnek langyában
A szűz kedves két hattyúja
A vár sima tavában.
S ím! egy vidra felbukkana,
S kapván a nőt, beillana,
Hol nád fedi a szittyót.
Tolla lepi most a tót.

S tegnap a szűz báránykáját,
Mellyet maga nevele,
Midőn a várkert szélében
Szökdécselve legele,
Egy nagy ordas dühös kutya
Darabokra szaggatá.
Mint jutott ez ott be és ki,
Senki meg nem foghatá.
Ezek, uram, nagy intések,
Hogy balok itt a lépések.
Óh! vedd vissza szavadat!
Ne büntesd meg magadat!"

De a szó már ki volt mondva;
S Frangyepánnak szakállja
Nem veheté már magára,
Hogy szavát meg ne állja.

S elragadva lön Erzsébet
  Cilléjinek várába.
Miklós úrnak most búfelleg
  Gomolyodott agyába:
S a várnép köz siralmára
Köny gördüle szakállára.
  Most bánta meg bal tettét.
  A jó s bölcs is könnyen vét!

Cilléjinek falai közt
  Csak hamar megismerte
Boldogtalan magyar asszony,
  Hogy a sors öt megverte:
Mert lehetlen, hogy pokolban
  Történt volna több gonosz,
Mint e várban, hol úr s cseléd
  Egy mértékben vala rosz.
Hol a nemesb indúlatnak,
Érezetnek s gondolatnak
  Nyoma is elenyészett,
  S a bűn buján tenyészett.

A hölgy jeles erkölcsei,
  Imádandók jobbaktól,
Utálatot, gúnyt és csúfot
  Nyertek itt a roszaktól.

A hölgy lelkes szüzességét,
Istenfélő buzgalmát,
Szegényt s árvát vigasztalni
Serény s gondos szorgalmát
A bujaság fertőjében,
Cafráinak hév ölében
A fajtalan nevette,
S szidalmakkal illette.

Évekig tűrt és szenvedett
Panasztalan békében,
Mind nyelvre, mind természetre
Idegenek körében,
A jobb sorsra méltó jó hölgy!
De sorsa nem változott;
Sőt szegényre minden új nap
Új sérelmet s bút hozott.
Most lángjában fájdalmának
Egymás után hervadának
Lelki testi kecsei,
S elhunytak reményei.

A szenvedő, hervadó nő
Cudar férje szemében
Bűnt fenyítő vázzá sorvadt;
S poklot rejtő melyében

Az irtózat és utálat
Úgy dagadt a nő eránt,
(Kit egyetlen fia is már,
Atyja faja, sért és bánt,)
Hogy ingerült haragjában,
Fellobbanó boszújában,
Cafrák izgatásából,
Elűzte őt várából.

Frangyepán úr felborzadva
Látta visszatérését
Leányának, kinek maga
Zsarlá férjhez menését.
Elszörnyedett, midőn látta
A hajdani szép leányt;
S bús mérgében, haragjában
Szeme sürű szikrát hányt.
Átkozá a történetet,
Melly két ellen természetet,
Egy gaz férfit s egy jó nőt,
Oldhatlanul öszveszőtt.

Megkereste Zsigmond királyt,
Mint ez ügyben főszerzőt,
S méltólag megfenyíttetni
Kérte a gaz vétkes vőt.

Zsigmond a bal történetet
Neheztelve értette,
Mert ő ennek gyalázatját
Hitvesében érzette,
A Cilléji Borbálában,
Kiben szinte, mint bátyjában,
A buja kény dühének
Vétki már kitörének.

Évek után a két háznak
S nemzetségnek tagjai,
De leginkább a királyi
Hatalomnak szavai,
A két házast, különbözőt
Gondolatban, érzetben,
És soha nem egyezhetőt
Ezen földi életben,
Reményt nyujtó tanácsokkal,
Kérelmekkel, parancsokkal
Új szerződésbe vonák,
S öszveszövék és fonák.

Így retten meg a börtönnek
Láncaiból szabadúlt,
Kit a kemény sors vas keze
Már a sorvadásig dúlt,

Midőn vélvén, ég kegyéből
 Írharmat hull sebére,
A vak törvény újra halált
 Mond szegénynek fejére:
Mint Erzsébet, ki azt vélte,
Hogy az ég őt megitélte,
 S nemzetsége fészkében
 Hagyja élni békében.

Embercsoport szövi fonja
 Sorsát egyes embernek:
Mert a gyarló hatalmat sejt
 Erejében ezernek;
S bár nyelvméreg s gúnyfulánk csak
 A sokaság fegyvere!
Mégis mennyi boldogságot,
 Szerencsét már levere.
Ritka lélek bir erővel,
Bal véleményt győzhetővel;
 Kevés lélek olly szabad,
 Hogy szokottba nem tapad.

Frangyepán is, mivel szokás,
 Hogy egy házban lakjanak
Mind, kiket a házasság köt,
 Bár öszve nem hajlanak,

Újra makacs akarója,
Hogy leánya férjéhez
Visszatérvén, ragaszkodjék
Szent kötelességéhez.
A nő váltig vonakodott,
Mondván: Cafrák asszonyok ott;
S inkább dől itt kriptába,
Mint ott ármány karjába.

Haszontalan! ki volt mondva
Ujolag a kemény szó,
S megrendelve a nap, az út,
S lakozás, a bucsúzó.
Tömve vala vendégekkel
Frangyepánnak udvara;
Muzsikától zengett vára,
Melly bút űzni akara.
Vígadozott az egész vár,
Csak, mint kire hóhérbárd vár,
Jó Erzsébet búsongott,
Mert kebele szorongott.

Vacsorakor, midőn éjfélt
Kiált vala több kakas,
S Erzsébetnek könyes szeme
Rá meredett, mint a vas,

A terem magas faláról,
Ím! Frangyepán hitvese,
Ki ott festett képben állott,
Nagy robajjal leese.
A lakozók megrettentek,
S helyeikből felszökkentek;
Minden zaj elnémula,
Minden ember bámula.

Csak Frangyepán maradt ülve,
S néhány bajnok barátja,
Kik félelmet nem ismertek.
De, hogy hallja és látja,
Hogy az elhunyt kedves alak
Egy székhátnak élében
Megütődvén általszúratott
Épen a szív helyében:
Ez a hőst felborzasztotta,
S Erzsébetet lesújtotta,
Hogy székéről lerogyott,
S vérrel festve feküdt ott.

Mind e mellett rendíthetlen
Állott azon tökélet
Miklós úrban: „bár mit jósol
A babonás eszmélet,

Férj s feleség összevaló,
Szentség kötvén éltöket;
Kik elváltak, szerződjenek,
S kössék újra kezöket."
Erzsébet hát, mihelyt üdült:
Régi baja újra meggyűlt,
Elvitetett férjéhez,
A pokol szülöttéhez.

Komor nap volt, hogy útazott,
Még komorabb estvéje,
Mint egy mindent vesztett búsnak
Gyászba merült elméje.
S midőn későn, közel a vár
Borzadalmas körében
Vinné útja, az erdőnek
Gyászfekete éjében:
Baglyok rémes huhogási,
S rezzent varjak károgási
Fogadák a szegény nőt,
Szívszorongva érkezőt.

„Visszahoztak, (mond Erzsébet)
Nem szívemnek érzeti,
Hanem zsarló sors, vak törvény,
S érc emberek végzeti."

„Hozott isten! (mond Cilléji,
Csalfa szavak mézével)
Reménylem, hogy ezután már
Megnyughatsz itt békével."
Ágyba feküdt a bágyadt nő;
S éjjel őt a vadhizelgő,
Hogy megáldja békével,
Általdöfé tőrével.

Reggel maga kiált lármát
A pokolnak fajzatja,
S nagy jutalmat hirdet annak,
Ki a gyilkost feladja.
S feladaték Verónika,
Régi zsémbes ágyosa,
Kit megutált már Cilléji,
S a vár minden lakosa.
Hogy ő lészen kinevezve,
Előre volt elvégezve
Egy kedves új cafrával,
S egy vén büntárs szolgával.

És a sátán törvényszéket
Üle cimborájával,
S hamis vádak, hamis bírák
Öszvehangzó szavával,

Verónika, Cilléjinek
Évek előtt kedvese,
S hitvesének gyötrésében
Legdühösebb részese,
Gyilkosnak elismértetvén,
És halálra itéltetvén,
Egy bőrzsákba köttetett,
S a Drávába vettetett.

Cilléji, mint kezdi vala,
Úgy folytatá életét.
Ki megírni vágyna minden
Gonosz cselekedetét,
A pokolnak fenekére
Kellene leszállnia,
S szint, ecsetet, példát s képet
Onnan szedni s hoznia.
Idegen, és gyűlölője,
Királyrokon s üldözője
Volt ő Árpád népének,
S szerzője sok sérvének.

BALASSA BÁLINT.

(HÁROM ÉNEKBEN.)

ELSŐ ÉNEK.

Egy magyar megy nyugot felé;
Nyomában hív szolgája.
Gyászszínt mutat paripája,
Gyászt úr s szolga ruhája.
Búsan tekint vissza, s gyakran
A nyomorgó hazára,
Melly léptenként marad és fogy,
S véget ér nem sokára.
Hogy fő nemből kell lennie,
S messze útra kell mennie,
Ember és ló látszatja,
S a sok bútor mutatja.

Zrínyi földjén megy a magyar,
Fáj szívének, mélyen fáj
A gondolat és érzelem,
S itt még mélyebb sebet váj,

Hogy Zrínyi véráldozatja
Nem használt a hazának;
Sőt még inkább öldökli most
Zsarlása két urának.
S legyen kalap, legyen csalma,
Kit a magyar nép ural ma,
Mindenkép jaj szegénynek!
Mert rabja rút önkénynek.

Midőn imígy halad a bús,
Ábrándozó lélekkel,
A híres nagy költő elme
Tömve szomor képekkel,
S útja egy szép szőllőhegynek
Tanárkiba bele vág,
S onnan fojtó menetellel
A dombor tetőre hág;
Ott gyümölcsfák árnyékából,
Egy lugosnak homályából
Így kiált egy bús szózat,
Mellynek hangja szívre hat:

„Hová, hová, nemes magyar?
Hová viszed gyászodat?
Hová vonod el hazádtól
Most erődet, karodat?

Mikor isten haragjából
  A föld talpunk alatt ég,
S nyugot kelet zsarol s gyilkol,
  Mint barát, s mint ellenség?"
E szavak, bár szomorítják,
A lovagot megállítják:
  Mert ezeknek értelme,
  Önkeblének gyötrelme.

És gyámbotra támaszkodva
  Egy ősz magyar lép elő,
Egy mind szívre, mind lélekre
  Zalában előkelő.
A törökkel harcoltában
  Megsebhedt bal térdébe,
S ide vonúlt e magánynak
  Biztos rejtekhelyébe,
Hová soha nem jutott még
Sem fürtös, sem tar ellenség.
  Itt élt háza népével,
  A zavarban békével.

S szavát tovább így folytatja:
  „Tartóztasd itt léptedet!
A magas hegy, mellyet ott látsz,
  Már nem érti nyelvedet.

S nézd amott az égi borút:
Ontja tüzét vizét már.
Este lészen; maradj velünk!
Lakunk, szívünk nyiltan vár.
És ha önkényt, ha kénytelen
Hagyod hazád, mint szüntelen
Elég ok van arra most;
Itt ellehetsz húzamost."

A lovag, bár múlatnia
Útjában nem kellene,
Ezen szíves ajánlásnak
Még sem állhat ellene.
És bemennek egy fák között
Rejtező váromlékba;
S ebből, melly csak külső védfal,
Egy belső kis hajlékba.
„Nézd hát, uram! itt lappangok.
Más javaim mind bitangok.
(Mond a gazda) de itt még
Soha sem járt ellenség.

Itt hát bátran mulass, öcsém!
Annak mondlak tégedet:
Mert magyar vagy s ifjabb, mint én.
Nem is kérdem nevedet.

Hogy bújdosol, azért vélem,
Mert más itt még ritkán járt,
Mint kit a sors ide szegzett,
Vagy máshonnan már kizárt.
Ne tarts hát itt ellenedtől,
Sem töröktől, sem némettől.
E helynek nincs tudója;
Csak úr isten látója."

Alig hogy itt elhelyződik
A vendég a bútorral:
A fergeteg oda robban
Zúgó, morgó záporral.
S belép egy szép leányalak,
Világos kék szemekkel,
Egy fenséges nemes termet,
De nem vídám lélekkel;
S magyar nyájas szívességgel,
És érdeklő kedvességgel,
Fogadván a vendéget,
Ellát minden szükséget.

„Leányom ez, (mond a gazda)
Szívem, lelkem szerelme;
De egyszersmind életemnek
Fő keserve, gyötrelme:

A természet elhibázta
    Gyermekemben a nemet;
Nőnek szülvén, belé lehelt
    Minden férfiérdemet:
Haza- s nemzetszeretetet,
Józan, okos itéletet,
    Magas elmét, jó szivet,
    S bátor lelket, és hivet.

Sokkal többet tanult, mint én,
    Mind módja, mind ideje
Több lévén, mint énnekem volt,
    S megbirván agyveleje.
S mind e mellett birja mégis
    Neme szebb s jobb kecseit,
Mellyek nélkül túlság birni
    Az erősb nem díszeit.
Anyja, mihelyt szülte, meghalt!
De tudd egész sorsát, a balt:
    Harcban védőm, jegyese
    Oldalamon elese!"

A béna hős még sok illyen
    Történetet elbeszél:
Bennök hely- s névváltozattal
    Egy a romlás és veszély,

A bús vendég némán hallgat;
Zárva nyelve s kebele;
Míg vacsora felett a szűz
Nyitó kulcsot nem lele.
„Igaza van Balassának:
(Mond a leány) csak magának
Köszönheti a magyar,
Hogy így marja két agyar.“

Ezen szavak, egy szép nőtől
Így mondva, így érezve,
És Balassa olly érdeklő
Szíves hanggal nevezve,
Kellemesen hatnak a bús
Komor lovag keblére;
S ez, ki minden kérdés elől
Eddig még csak kitére,
Így szól: „S hogy, ki ezt gondolta,
Balassa volt, szép Sarolta!
Mondd meg, kitől tudod ezt?
Illyen hírt itt ki terjeszt?“

E kérdésre szép Sarolta
Felpattanván helyéből,
Egy irást vesz szekrényéből,
Fény lövel kék szeméből.

„Ebből tudom; (úgymond) itt van
Kinyomtatva versekben;
S a hol magyar él és lehel,
Szól a panasz' énekben.
Ez Zrínyinek udvarából,
Az igazság hatalmából
Terjedt el a vidékben,
S hangzik minden helységben."

„S ezt, jó öcsém, leányomnak
Szájából kell hallanod;
(Mond az atya) s hiszem, hogy majd
Önkényt meg kell vallanod,
Hogy Balassa csak ugy érzé
A magyarnak sérveit,
Mikor írta, mint Sarolta',
Mikor mondja verseit.
Mondd el, fiam! ölelem én
Balassát, ki keseregvén,
Sorsunkat lerajzolta."
S imígy olvas Sarolta:

BALASSA BÁLINT ÉNEKE.

„Én nemzetem, magyar népem!
Mit véthetél olly nagyot,
Hogy istened szent kegyelme
Már egészen elhagyott?

Mátyás vára, honnan hajdan
    Ijedelem s rettenet
Terjedt szerte, s hódoltatott
    Minden parancs s üzenet;
Most töröknek birodalma;
Hajh! s törvényt szab most a csalma,
    Hol ez a föld porában
    Mászott Mátyás korában.

Hol előbb a szent igazság
    Törhetetlen sugára
S törvény hozott itéletet
    Nemes és pór számára:
Most féktelen, szilaj önkény
    Forgatja vas pálcáját,
S dúlja, rontja tüzzel, vassal
    A magyar nép hazáját.
S ha megunta már gyilkolni,
S nem talál már mit rabolni,
    A vasra vert foglyokat
    Hajtja el, mint barmokat.

Emberélet csak légyélet,
    Ha nem rejti rengeteg;
Csak addig tart, mig rabló vágy,
    És gyilkoló viszketeg
Török csordát oda nem kiszt;
    S ott, hol ez megjelent még,
Birtok-, erkölcs-, életvesztés
    Volt a kínos, gyászos vég.

Nincs hazája, nincs nyugalma,
Nincs ereje, nincs hatalma
Szegény magyar nemzetnek,
A felekre tépettnek!

Ámbár itt ott Zrínyi, Pálfy,
Nádasdy és Erdődy,
Mint hajdan a magyar nemzet
Lelkes, bajnok elődi,
Győző karral verik, törik
A dölyfös hold szarvait:
Mit használ? ha győzelmöknek
Megakasztják utjait,
Egyfelől a temérdek tar,
Másfelől a kalapos kar;
S mindig késő, vagy kora,
A kelő had tábora.

S te szívetlen, tanácstalan
Rokon s testvér, oh Erdély!
Hová vesztéd szíved, eszed?
Válásoddal mit nyertél?
Kezet fogván a törökkel,
Boldogulsz, azt gondolod,
Ha dölyfének térdet hajtva
Testvéredet gyilkolod?
Te is, Árpád faja s vére!
Utóbb sem lesz áldás bére,
S árát rútul megadod,
Hogy véred megtagadod.

Példabeszéd: gyenge vesszők
Öszvekötött nyalábba
Vihargyőzőbb, mint az erős
Tölgy s bükk magán álltába'.
Összeforrva szív- s lélekben
A nemzettest tagjai,
Régen s könnyen lettek volna
Zsarlójoknak urai.
S így nem csupán bal sorsának,
Hanem inkább önmagának
Köszönheti a magyar,
Hogy így marja két agyar.

Boldogtalan magyar nemzet!
Mi azon rosz sajátod,
Melly miatt két szomszéd s rokon
Csak nem lehet barátod?
Mi azon rosz tulajdonod,
Melly tagjait testednek
Összevesztvén, fogyasztója
Önerődnek s éltednek?
Ez űzött ki Ázsiából;
Ez űz ki még Hunniából:
Mert bizonynyal vagy elfutsz,
Vagy rabszolgaságra jutsz.

Megvert isten! — részre, pártra
Széljel tépve szaggatva,
S minden részben fejed által
Javadból kiforgatva,

Kalap s csalma védelmében
Keresél te oltalmat,
Bízván, egyik, vagy a másik
Szerzend békét, nyugalmat;
Most csalódva reményedben,
Sírva nézed inségedben,
Melly káros a barátság,
Melly hizelgve árt és vág.

Haszontalan pazarlod el
Bajnok vitézségedet;
Siker nélkül vesztegeted
Javadat és véredet.
Erőd s karod gyümölcseit
Külföldiek aratják;
Sérelmidet, siralmidat
Megvetéssel hallgatják.
Nyomva, fojtva igazságod;
Sértve ősi szabadságod;
Törvényid elgázolva,
Neved, híred mocskolva.

Idegenek és poroszlók
Vagyonodnak rablói,
Vérrel szerzett telkeidnek
Legdühösebb dúlói,
Kiknek legtöbb magyar vér folyt
Hóhérkodó nyomokban,
S a vad tatárt felülmulva
Jártak hivataljokban:

Ős-szerzette földeidben,
Bajnok szerzeményeidben
Szedik most jutalmokat,
S nyerik hóhérdijokat.

Boldogtalan magyar! már hát
Tanulhatván magadon,
Légy bölcs, s forradj egy nagy testté;
Légy erős, s állj szabadon.
Csak istennek, embernek ne
Kérd alázó irgalmát;
Hanem kivánd meg az adott
S vett szó s eskü tartalmát.
Fejdelmet és nemzetet ez
Egy féken tart, s ugy kötelez,
Hogy, ha szegi egyik fél,
Kettő szakad a kötél."

„Igaz! igaz! (mond a vendég)
Érzi minden csepp vérem.
S tudjátok hát, bátyám! hugom!
Balassát jól ismérem:
Atyámfia! E versei
A karjával s eszével
Áldozó nagy hazafit most
Három félnek mérgével

Ejték öszveütközésbe;
Hogy halálos üldözésbe
Vették őtet a csalma,
Kalap s gucsma hatalma.

S menedéket nem remélvén
Sem hazája keblében,
Mellynek mindkét urát vágta
Éles hangú versében;
Sem a török kegyét féltő
Pártos testvér Erdélyben;
S élete a lengyelnél is
Foroghatván veszélyben:
Az olaszok szép földjére
Ment a tenger mellékére,
Hol ifjanta járt ő már.
Ott lappang, s jobb időt vár."

„Nagy hazafi! lelkes férfi!
Tisztelem őt, s szeretem;
(Mond Sarolta szem-lángolva)
S e fanyar, bús életem
Minden még jobb érzeménye
Néki légyen szentelve,
Annak, kinek valójával
Keblem, agyam megtelve.

S minthogy őt én nem ismérem,
Rokonát most arra kérem:
Rajzolja le tökélyét,
Hadd képzeljem személyét."

Alig mondá ki Sarolta,
Zaj támad az udvarban;
S ím! berohan egy vén szolga
Esze-veszett zavarban:
„Fegyveres nép vevé körül
(Ugy mond) békes lakunkat,
S fenyegetve parancsolja
Megnyittatni kapunkat.
Az elfajult vizslák, kopók,
Haza s nemzet vérét szopók
Egy bujdosót keresnek,
S érte gazdag bért lesnek."

Szép Saroltát, a hős szűzet,
E hir meg nem rettenti;
Hanem a ház védelmére
Kész szándékát jelenti:
S mellvasat ölt, sisakot tesz,
S kardot ragad sebesen.
De a vendég megölelvén
S csókolván őt tüzesen:

„Maradj! (igy szól) engem senki
Önkárával ne mentsen ki!
Ha megadom személyem,
Békét hagynak, ugy vélem."

S menni készül. De ím! belép
Egy fiatal légrádi,
Zrínyi kék-zöld híveiből,
Kinek neve Karády.
„Barátságot, üdvözletet
Hozok (ugymond) Zrínyitől.
Egy bujdosót kémlelek itt,
Ki az idő vészitől
Bizonynyal eltapodtatik,
Ha kezemre nem adatik;
S Zrínyi biztos hatalma
Nem lesz titkos oltalma.

Zrínyinek mi légrádiak
Vagyunk hű testőrei,
S az ő titkos szándékinak
Végrehajtó kezei.
Egy bujdosó jó barátját
Csáktornyára téríteni,
S az őt leső veszély elől
Oltalmába keríteni,

Reám bizta. Százan jöttünk.
Áruló egy sincs közöttünk,
Kalap sokkal több cirkál,
S a határon lesben áll."

„Én vagyok, a kit kerestek;
(Mond a vendég) s legitten
Melléd állok, szavaidnak
Bizalommal meghitten."
„Légrádinak bátran hihetsz,
Feltévén azt elöleg,
Hogy barátod legyen Zrínyi?
(Mond az öreg kérdőleg.)
Ezt magamban nem tarthatom.
Azt azonban elmondhatom:
Hogy Zrínyivel atyafi
Minden igaz hazafi."

„Induljunk hát! (mond a vendég)
Élj, jó bátyám, boldogul!
S te, lelkemnek barátnéja!
Vegyed hálazálogul
Engem értő szép elmédért
Tiszteletét lelkemnek!
S hozzám hajló érzelmidért
Szeretetét szívemnek!

Vajha még megköszönhetném,
S hasonlóval fizethetném
Szíves fogadástokat,
Lelkes barátságtokat!"

És lovára vetvén magát
Még az éjnek kormában,
Ímezt mondja: (mély bú szólal
Melle tompa hangjában)
„Én Balassa Bálint vagyok!
S mivel hazám szeretem,
Bújdosnom kell, hogy hóhérbárd
Ne vágja el életem!"
Sarollának ezt hallani,
S Balassához felugrani,
S megcsókolni, egy vala:
„Élj! hazám őrangyala!

Élj! (imígy szól a hős leány)
Nemzetednek, hazádnak!
Csak a hozzád hasonlókban
Él még lelke Árpádnak.
Ha nemzőm nem tartóztatna,
Megosztanám sorsodat,
S apród gyanánt kísérnélek,
És viselném gondodat."

„Ha megtérek, (mond Balassa)
Kivánom, meghálálhassa
Szívem kebled érzelmét!“
S megyen, s viszi gyötrelmét.

MÁSODIK ÉNEK.

Zrínyi erős oltalmában
Járván a bús távozó,
Visszarezzen személyétől
Minden bérlett nyomozó.
S így eljut az olasz földre,
A tengernek partjára,
Hol a nép nem hajt sem kalap,
Sem csalmának szavára.
Ott a bús megtelepedik,
A vidék bár incselkedik
Ingerelni kedveit;
Ő nem érzi kecseit.

Az inség és nyomorúság,
Mellyben hagyá hazáját,
Hol az önkény gátolatlan
Futja dúló pályáját;

A pártosság, viszálkodás,
Melly szaggatja nemzetét,
S a népsorból eltörléssel
Fenyegeti életét:
Keblét, agyát ugy nyomasztják,
Hogy részvétre nem gyulasztják
Sem a helynek bájai,
Sem az élet hangjai.

Sok ember, bár azt hirdeti
Torka harsány hangjával,
Hogy ő csupán nemzetéért,
S hazájáért él és hal,
Mégis, mihelyt reá lövell
A korona sugára,
Jutalomért kész fordulni
Ellenkező pályára.
S száját másért nem is tátja,
Mint kinek kezében látja
Az erőt, a sújthatót,
S kegyelmeket osztbatót.

Ezerek közt van néha egy,
Ki a zsarló kegyelmét
Szívéből megvetni képes,
És lelkének értelmét

Hazájának s nemzetének
   Szentelvén, úgy áldozik,
Hogy rettentse bármelly veszély,
   Ő soha nem változik;
S mind kegyelmek sugáriban,
Mind haragok vihariban,
   Rendületlen helyén áll,
   Mint tengerben egy kőszál.

Ezerek közt van néha egy,
   Ki nem azért hazafi,
Hogy a nyelvén hordozza őt
   Minden magyar atyafi;
Hanem, mivel úgy győződik:
   S minden résznek igazát
Egykép védi: úgy a királyt,
   Mint nemzetet és hazát;
S törpék s roszak rágalmának,
S a hatalom boszújának
   Kiszegzett nyilt kebellel
   Bátor szivvel megfelel.

Illyen fia volt Balassa
   A küszködő hazának,
Mellyet ön rosz magzatjai
   Árulának s dúlának.

A törvényes koronának,
Bár élesen dorgálá,
Mégis mindig híve maradt,
S vérével is szolgálá,
Mikor törvény szellemével,
Kezet fogva nemzetével,
Követelte igazát,
Az egész magyar hazát.

Balassa két évet tölt már
Itt a tengermellékben.
A természet bájt lehelve
Újult a szép vidékben.
De a hazát vesztett szívnek
Érzelmei búsongnak,
S gondolati, képzeleti
Haza felé csapongnak,
Hogy véletlen meglepi őt,
A hazáján töprenkedőt
Egy fiatal magyar hős;
Másként velős és erős.

„Légy üdvöz! (így szólítja ez)
Hazám lelkes magzatja!
Minden igaz magyar szívnek
Most egyik főbánatja!

Zrínyinek követe vagyok,
Ki néked jó barátod.
Ím! gyűrűje és pecsétje.
Biztos tanúm, mint látod;
S hitelt nyervén ez szavamnak,
Fáradságos nagy utamnak
Szíved teljes bizalma
Legyen méltó jutalma!"

„Hozott isten! (mond Balassa,
Mint napfény ősz ködéből,
Úgy derülvén örömsugár
Búfelleges képéből)
Hozott isten, kedves földim!
Öröm látnom tégedet:
Hajh! mert rég nem láttam magyart!
Add kezembe kezedet!
Szólj: mikép van kedves hazánk?
Mellyet isten bocsáta ránk,
Tart-e még a nagy átok?
Vagy több szállt-e még rátok?"

„Halálához közel hagyám
(Mond a követ) nemzetünk'.
Csak, ha minden lelki, testi
Erőt öszveszedhetünk,

Mint haldoklók, s nyavalyánkon
   Győzedelmeskedhetünk:
Úgy menthetjük meg még egyszer
   Vég vesztétől életünk.
Zrínyi azért azt üzeni:
Siess haza, megmenteni
   A hazát és nemzetet,
   Szabadságot, életet!

Bocsánat van nyerve néked
   A csillagok őrétől;
Nincs hát többé ok tartanod
   Boszújának mérgétől:
Mert hirdetve a királyi
   Hatalomnak kegyei,
Mellyek szerint Balassának
   Három élű versei
Minden bűntől feloldatnak;
S tehetségi meghivatnak
   Élet-, halálkockára,
   A haza nagy harcára."

„Megyek, öcsém! (kiált Bálint)
   Haragudnék is még bár
A csillagőr; haza menni,
   Feltett szándék volt immár:

Mert unalmas és gyötrelmes,
S tovább nem is türhetem,
Itt bitangra vesztegetni
Tehetségem s életem,
Midőn végső szükség volna,
Hogy ellenfélt ostromolna,
Minden alak s formában
A bús magyar honában."

S búcsút vevén a tengerpart
Menedékes révétől,
S ennek a bús bújdosóval
Barátkozott népétől,
Száguldva tér az eltépett
Kedves haza keblébe,
Mellyért annyi könye hullott
A tengernek mélyébe.
Teste már majd csonttá száradt
A nagy útban váltig fáradt
Pára-szakadt lovának,
Holló paripájának.

S hogy feljut a hegytetőre,
Búja s gondja halmára,
Hol a magyar föld, nép s nyelvnek
Délnyugoti határa,

Hová Holló öszveszedvén
  Fogyton fogyó erejét,
Gyors léptekkel vivé urát,
  Ott felütvén bús fejét,
Holló tüze végsőt lobban,
S fáradt teste földre roppan;
  Magyar földre nyújtózik:
  Útjáért így adózik.

Fáj a lelkes bújdosónak
  E megválás lovától;
Fáj még inkább szolgájának
  E megválás társától:
Sírva borúl ez Hollóra,
  Sok évi fő gondjára:
„Csak hogy (sohajt) magyar földön
  Fekhetik, szegény pára!"
„Rosz jóslat ez! (mond Balassa)
Elmém akár mint forgassa,
  Még sem remélhetek jót;
  S ide várok biztos szót.

Eredj azért, kedves öcsém,
  Csáktornyára Zrínyihez.
Róvjad ezt még lelkes tettid
  Sok szép érdemeihez.

Beszéljed el hiven néki,
Miket láttál, hallottál;
S kérd, hogy engem tudósítson:
Hazánk s ügyünk miként áll?
Keressen, hol két év előtt
A lappangó bús verselőt
Lelék kék-zöld hívei,
S lettek védő vértei."

„Megyek! (felel a hős ifjú)
Öröm néked szolgálnom.
De tőled illy állapotban
Lehetlen még megválnom:
Fogadd előbb használatra
Szolgámat és lovamat.
Én Zalában itthon vagyok;
Könnyen teszem útamat."
„Köszönöm, de nincs szükségem.
(Mond Balassa) veszteségem
Közel s könnyen helyre áll,,
Mihelyt a nap ma leszáll.

Azaz, lovat könnyen kapok;
Bár kedves harctársamat
Hollóm soha fel nem lelem:
Imígy értsed szavamat.

Közel lakik egy barátom ;
  Kisegít ő engemet.
Isten veled! Köszöntsd Zrínyit.
  Vegyed szívem s kezemet.“
S kezet fogván búcsút vesznek.
A szolgák is szint úgy tesznek.
  Elballag most a követ ;
  S Balassa bús szemet vet.

Ferenc, az ő hiv szolgája
  Holló terhét oldozván,
S azzal maga lova nyergét
  Okoskodva halmozván,
Könyhullatva mormolja el
  Holló ritka érdemét,
S kardja-szelte cser s bükkgalylyal
  Takarja be tetemét.
S Bálint, búsan lépegetve,
Ferenc, lovát vezetgetve
  Ereszkednek Zalába,
  Szép Sarolta honába.

Leérvén a szőlők közé,
  Ott, a hol két év előtt
Egy szózat megállította,
  S menedékbe vette őt,

Balassa most szívdobogva
Azon nyilást kémleli,
Melly vezetné Saroltához;
De — a helyet nem leli:
Mert melly akkor vala tárva,
A kapu most el van zárva;
Hanem, ott a szőlőben,
Ember ül egy fatőben.

„Héjh! (így kiált rá Balassa)
Héjh! jöszte csak egy szóra!"
Az szót fogad. S úr és szolga
Ráismernek Janóra:
Romlak vén hív szolgájára,
Mint Sarolta nevezé
Ezen helyet, midőn egykor
Bálint tőle kérdezé.
„Jó napot, jó Janó bátya!
(Janó szemét, száját tátja)
Boldog békét Romlaknak!
S azoknak, kik ben laknak!"

„Laktak! laktak! (felel Janó)
Kiket talán kerestek;
De azokkal földön többé
Soha szembe nem estek.

Jó urunkat amott tevénk
   Saját földje gyomrába;
És leánya eltávozott;
   S nem juthatok nyomába.
‚Itt nem lehet maradásom.
Egy nénémnél lesz lakásom
   Viseld gondját Romlaknak.
   Szolgálj jámbor uraknak.‘

Ezt mondván ő, kezét nyujtá;
   S elment innen, s nem is sírt.
Andort vivé el magával;
   S még ettől sem vevék hírt.
De most veszem magam észre,
   Mert messze már nem látok:
Balassa úr! Ferenc öcsém!
   Most ismerek még rátok.
Héjh! beh sokat emlegettek:
Mert tiszteltek és szerettek
   Romlak élő hangjai.
   Most már némák falai!

Nagyobb bátorság okáért
   Történt itt az elzárás.
Ezt még urunk akarta így.
   Tova most a bejárás.

Romlak, noha szegény s árva,
Szívesen lát vendéget:
Mert sem borban, sem kenyérben
Nem szenved még szükséget."
Búval tölti ez Balassát,
Ki léptenként jót veszni lát.
S némán mennek Romlakba,
Az üres bús falakba.

Balassa most üzenetet
Várván ide Zrínyitől,
Barátjától s védőjétől,
Szíve keserveitől
Saroltának sorsa iránt
Egészen elfogottan,
Kábulásig ábrándozva,
Már több napot tölt ottan,
Midőn ím! bús unalmában
Andalogyán a szobában,
Szent György vitéz képébe'
Irás öllik szemébe:

„Mint vitéze a vallásnak,
György, szentje lőn Rómának,
Úgy szívemnek szentje Bálint,
Vitéze a hazának.

Szeresd s tiszteld őt, jó magyar,
Mint két zsarló martirját;
S emelj néki versoszlopot,
Bár hol leled fel sírját.
Messze földön bújdostában,
Hazájáért halt bújában.
Meghalt ő, hajh! s azolta
Csak bút táplál Sarolta."

E vers, mellyet György képére
Kezével írt Sarolta,
Balassának eszméletét
Egészen elrabolta.
Van az ember életében
Néha ollyan pillanat,
Melly lelkét a bölcsebbnek is,
Mint mennyei villanat,
Ha bár porrá nem dörrenti,
Állásából kidöbbenti;
S az ész minden hatalma
Sem védhető oltalma.

A szív s elme, melly ekkorig
Illy öszhangzó mására
Nőalakban nem akadt még,
E titok kinyiltára

Felzendűl s megzavarodik
 A hős keble s agyában;
Öröm- és bú-diadalért
 Küzd lelke nagy harcában.
„Lett volna így két év előtt!
Velem viszem vala el őt — "
 De képe fen akadott:
 Mert emberzaj támadott.

S ím! berohan vén Janóval
 Kardcsörtetve Karády,
S így szól a még elmerűlthez
 A már ismert légrádi:
„Boldogságot, barátságot
 Hős urunktól, Zrínyitől,
Frangyepántól, Erdődytől,
 Csákytól, s a többitől,
Kik vezéri sok dandárnak,
Csáktornyán csak reád várnak,
 Menendők a törökre,
 Hogy megtörjék örökre.

Egy paripát hoztam velem;
 Zrínyi küldi számodra.
Csáktornyán még több áll készen
 Bajnok szolgálatodra.

Siètnünk kell Komáromba',
Hová gyűlend a nagy had;
Hol jelen lesz minden magyar,
Ki hazát még nem tagad.
Esztergomnak megvétele
Lesz a nagy harc feltétele:
Mert ez kulcsa Budának,
S a tápláló Dunának."

És zavargó érzelmektől
Dúlt, szorongó lélekkel,
S a szívbe zárt fájdalomtól
Könyre olvadt szemekkel
Szíves bucsút vesz Balassa
Szent György drága képétől,
És Romlaktól s ennek jámbor
Ősz gondviselőjétől;
S a nagy ügygyel elméjében,
Saroltával kebelében,
Szive két nagy sérvével,
Csáktornyára száguld el.

Közel járván Csáktornyához,
Szemközt, ím, egy lovag jön,
Egy fiatal, szakállatlan,
Ki bucsút még alig vön

A tanító mesterektől,
S Balassát megállítja;
S még csak fejlő mellhangzattal
Őtet imígy szólítja:
„Engedelmet, nemes vitéz!
(Mond az ifjú, s a földre néz)
Én Balassát keresem,
S jöttét régen itt lesem."

„Megtaláltad, a kit keressz.
De mi dolgod azzal itt,
Kinek sorsa több mást is már
Szerencsétlenségbe vitt?"
Hallgatva nyújt Balassának
Az ifjú egy levelet,
Mondván: „szóljon ez helyettem."
S titkon kémlő szemet vet
Az olvasó Balassára,
Kit a levél tartalmára
Elhágy hősi nyugalma.
Ez a levél tartalma:

SAROLTA BALASSÁHOZ.

„Balassa ! én szerettelek,
Előbb, mintsem ismertelek:
Mert tisztelém érzelmidet,
És csudálám tetteidet
A nemzetért, hazáért.

Veszélyt, boszút nem tekintve,
Hazafiság magvát hintve,
Szólál lelkes, bús versekben;
S szavad magyar bús szivekben
Felforralá a jobb vért.

Megláttalak, s nőtt szerelmem;
S vele kínom és gyötrelmem:
Mert örökre, már előre,
Eltiporta jövendőre
A sors szívem érzelmét.

S mikor tavaly olly hírt vettem,
Mellyre meg is betegedtem,
Hogy bú ölvén életedet,
Külföld nyelé el szivedet,
Szívem veszté türelmét.

S azért apácává lettem,
Mihelyt apám elvesztettem.
Szívem őtet s téged vesztvén,
Mit kerestem volna még én
Az eltiport hazában?

Nem rég olly hír hatott hozzám,
Melly örömöt áraszta rám,
Hogy élsz, s Zrínyi hivására
Sietsz hazánk oltalmára
Kebelednek szent lángjában.

Most hát egyre kérlek én még:
Öcsémet, ki hazánkért ég,
S vérrokonát kebelemnek,
Áltadóját levelemnek,
Hogy az élet mivoltát

Pályádon megtanulhassa,
S eszét, szivét használhassa,
Vedd apródnak oldaladra,
Védelmedre, oltalmadra — —
Élj! s ne felejtsd Saroltát!"

Esze-veszve áll Balassa,
Kebelébe rekesztvén
Érzelmeit, s nedves szemét
Az ifjúra meresztvén:
„Volnál szőke, (így szól néki)
Saroltának néznélek;
S állanál itt nőhüvelyben,
Férfinak nem hinnélek.
Néned kivánságára hát,
Mint apród, segéd, s jó barát
Maradj társaságomban,
S légy osztályos sorsomban."

Ezzel indul, célhoz jutni;
A szép ifjú mellette.
Agyában a bú s gond egymást
Zavarogva kergette.
Egy pontban gyűl végre öszve,
Felhőkként nyár hevében,
S dúló fergeteggé válik
A tökélet lelkében:
Hogy felejtvén bántalmait,
Vérig védi igazait
A szeretett hazának,
S törvényes királyának.

HARMADIK ÉNEK.

Csáktornyára érvén Bálint,
  Tanácskozás zajában
Leli Zrínyit és barátit,
  A vár palotájában.
A rég vártnak látására
  Köz örömre zendűle
Minden magyar szív és ajak;
  S illy üdvözlet dördűle
A tábornak tarackiból,
S a vitézek torkaiból:
  „Éljen, ki olly csudát tön,
  Hogy igéje testté lön!“

„Igaz! igaz! (kiált Zrínyi)
  Csak éneked szavára
Lobbant fel a hív magyarság,
  S fegyverkezett csatára.

S most már semmit ne is késsünk;
Mihelyt horvát dandárom
Megérkezik — ezt pedig én
Tegnap olta már várom —:
Siessünk fel Komáromba;
S onnan, nyilként, Esztergomba.
A meglepő sebesség
Harcban mindig nyereség."

Kezet fogok veled, Zrínyi!
(Mond Balassa) siessünk
Ráütni a nem váróra,
Hogy diadalt vehessünk."
És mindnyájan megegyeznek;
S minden vezér rajta hajt,
Dandárait megindítni,
És meglepve vívni bajt.
A bucsúzó lakomában,
Aldomását szavaltában,
Hogy szívét kionthassa,
Imezt mondja Balassa:

„Mohács olta szállotta meg
A magyart a nagy átok!
(Adja isten! hogy hazudjak!
De menekvést nem látok

Sem jelen, sem jövő korban!)
   Ott halálos sebet vőn:
Önállása vesztésével
   A magyarnak vége lön.
Olly konc, mellyet több szomszéd nép
Most már folyvást tapod és tép:
   Kelet s nyugot zsarolja,
   És részére rabolja.

De ha ketté szakadt testtel
   Gyám nélkül nem állhatunk,
S több részekre szakadással
   A földről kimúlhatunk:
Tanácsosb, két rosz sors közül
   A jobbikat pártolnunk,
S így egyszersmind az időnek
   S törvényinknek hódolnunk.
S bár vesztemre törekedett,
Kit a törvény királylyá tett:
   Boszút már nem forralok,
   Érte élek most s halok.

Egyet még sem titkolhatok
   Hű barátim körében;
Illy kívánat és imádság
   Buzog szívem mélyében:

Adja isten, hogy a magyar,
Adózván sok vétkiért,
S viszálkodó, pártoskodó,
Magát dúló tettiért,
Olly állásra juthasson még,
Mint hős Lajos alatt volt rég!
Nagy és erős magában,
A nemzetek sorában!"

„Adja isten!" így riad fel
A fojtott mély érzemény.
„Adja isten! (szólal Zrínyi)
De, hajh! ez csak szép remény.
Most a jelent tartsuk szemmel.
Az ész legyen kormányunk.
A rosz jelent jobbá tenni,
Legyen szent nagy irányunk.
Álljon előbb nagyegészbe
A nemzet, melly pártos részbe
Szakadozva nyomorog,
S bújában sír vagy morog.

Ki hazánkból a törökkel,
S minden hamis magyarral,
Ki nemzetét megtagadva
Szövetkezikta tarral.

Legyen egygyé az ország s nép;
Akkor lesz majd ideje
Tennünk, a mit jónak tartunk,
S megbir hazánk ereje.
Királyt törvény, ne párt tegyen:
Kormányunk a törvény legyen.
A választás szabad még:
Válaszszunk majd, ha szükség.

A háznak, melly királyt ada,
Én nem volnék ellene,
Kivált mikor úgy viselné
A kormányt, mint kellene;
De gyűlölöm ármányszövő
Poroszlóit, szolgáit,
Kik a magyar földnek s népnek
Dúlják keblét s tanyáit;
S a barátság szent nevében,
És védelmünk ürügyében
Minket vérig zsarolnak,
S ellenfélként gyilkolnak.

Szívem s eszem vallása ez:
Hazánknak, bár ez csak rész,
Azt ismerjük, mivel birunk,
Míg helyre áll az egész;

S királyunknak azt, a ki van,
  Bár szeretni nincs okunk,
Hogy több pártra ne szakadjon
  Nemzetünk és birtokunk.
Hazafinak azt tartom én,
Ki semmi mást nem tekintvén,
  Csak a nemzet s hazának
  Szánja éltét magának."

„Megosztjuk szent érzelmetek,
  Hős Zrínyi és Balassa!
Ezt míveljük, hogy szivünket
  Kedves hazánk áldhassa.
(Mond Nádasdy.) Induljunk hát!
  Menjünk! menjünk sietve,
Minden házi gondot és bajt
  Bús elménkből kivetve."
S mennek keblök szent lángjával,
Mint fergeteg morajával,
  Vérharcokra kelendők;
  Add ég! hogy majd győzendők!

Mennek, nagy és hosszas bútól
  Vérző sebbel keblökben,
A nemzetnek leáldozott
  Fénye égvén lelkökben;

Ráncba vonúlt ábrázattal
 A seregnek vezéri.
Balassát a kedves ifjú
 Híven s némán kíséri.
Zala szélén megszállanak,
Hogy ember s ló nyughassanak.
 Ott Balassa bánja már,
 Hogy ez ifjú vele jár.

S ott Sarolta képében őt
 Kebeléhez szorítja,
S barátságos, szíves hanggal
 Őtet imígy szólítja:
„A te sorsod, édes öcsém,
 Búba merít engemet;
S megvallom, hogy bánom most már
 Meg nem gondolt tettemet:
Egy illy gyengéd nevendéknek
Kora még a vitézségnek
 Veszélyibe kerűlni,
 S tán örökre kidűlni.

Oldalamra vevélek én
 Nénéd kívánságára;
De fáj szívem, s nem birom most,
 Élet, halálkockára

Oda vetni életedet,
  Jövendőnk szép reménye!
Ez megérett hazafiak
  Tartozása s erénye.
Ifjaink egy szebb időnek,
Jelennél jobb jövendőnek
  Éljenek és érjenek,
  S hűlt helyünkbe lépjenek.

Innen hát csak fordúlj vissza,
  Tieidhez térendő;
Vidd szívemet Saroltának,
  Te boldogabb leendő,
Mint e veszett kormány alatt
  Mi, bajokkal küzdendők,
S hazánkért tán, bár örömest,
  De hasztalan veszendők.
Menj, és mondjad Saroltának:
Imádkozzék a hazának
  S népnek boldogságáért,
  S harcunk diadalmáért.

Légyen üdvez! míg szívemnek
  Meg nem szűnend érzete,
Lángolni fog kebelemben
  Édes emlékezete.

S ha rám nézve az a sorsnak
Változhatlan végzete,
Hogy éltemet porba sujtsa
A harc halálszellete:
Imádkozzék barátjáért,
Ki meghalván hazájáért,
Bár ügyét nem mentheté
Adóját lefizeté."

Nem, Balassa! (mond az ifjú,
Szíve látszva dobogván,
S földre szegzett kék szemei
Könygyöngyöktől csillogván)
Oldaladtól nem távozok;
Árnyékodként kísérlek.
Elfogadtál; ne taszíts el!
Ez az, mire én kérlek.
Nem kell intés Saroltának:
Könyörg ő az ég urának
Barátjára áldásért,
S hazánkat megváltásért.

Ne taszíts el! Hadd tanuljam
Tőled hazám szeretni,
S váltásáért a világot
És életet megvetni.

Érezné bár minden fűszál,
S lenne méreg azoknak
Kik nemzetünk elárulván,
Szerzői vérharcoknak!
Érezné bár minden kő s fa,
És sujtaná le ki csalfa,
Minden széllel forduló,
Haza- s nemzetáruló!"

„Öcsém édes! (mond Balassa)
Jer lángoló keblemre!
Maradj velem, míg kedved lesz,
Magad bíznod kezemre!
Saroltának lelkes mása!
Érzelminek részese!
Illy ifjúság lehet még csak
Jobb jövendőnk kezese."
Az ifjúnak illy érzelme,
Balassának szép élelme:
Őt kebléhez szorítja,
S csókjával elnémítja.

Rövid nyugvás után tovább
S olly sebesen haladnak,
Hogy Zala, Vas, Veszprém és Győr
Hátra hamar maradnak.

Komáromnál tábort vernek;
Ott hős Pálfyt s Forgácsot
Együtt lelvén, hamar ülnek
Egy nagy hadi tanácsot.
Rudolf csillagszemlélőnek,
S kormányt lomhán viselőnek
Mátyás ül itt helyette,
És sok német mellette.

Ezek eddig fenyegetvén
Inkább mint sem harcolván,
De Pálfytól tüzeltetvén,
S Mátyás is rá hajolván,
A tanácsnak határzata,
S nyomban végrehajtása
Esztergomnak ostroma lön,
Melly most török szállása.
S más nap, mihelyt hajnal hasad,
Az egész nagy keverék had,
Dunán innen, Dunán túl
Esztergom felé indúl.

Pálfy legott állást rendel
Az érkező hajdúknak,
S árokvonalt ásat nyomban
Tarackoknak, álgyúknak,

Mellyekkel majd Esztergomot
  Bátran ostromolhassa,
S falait és tar őreit
  Törhesse és zúzhassa.
Erre Pálfy vállalkozott,
Kit, ha veszély mutatkozott
  Irígye is tisztele.
  Máskor másként bánt vele.

Pálfy legfőbb fokán állván
  A nemzeti kormánynak,
Legközelebb tárgya is volt
  Sok udvari ármánynak.
Csak akkor, ha esze veszett
  Minden díszlőbb fondornak,
Fogadtatott el tanácsa
  A lelkes, bölcs, bátornak.
Máskor kaján akadálya
Volt a zsoldosok dagálya
  Bajnok javallatinak,
  S merész vállalatinak.

Pálfy lelkes ösztönére,
  Ki parancsol, fedd és kér,
Esztergomnak vívására
  Az intézet véget ér.

A vár körül, alul, felül
Hajók zárván a Dunát,
Izsák bég s a török őrség
Körében csak halált lát.
Bámúl s majd azt képes hinni:
Mi ezt végre tudta vinni,
Vagy egy varázs hatalom,
Vagy csudahős szorgalom.

Szent Flórián hajnalában
Az álgyúk megdördülnek,
S a golyók a vár irányban
Bőgve, zúgva repülnek.
Ettől kezdve éjjel nappal,
Földet rázó viharral,
Foly a vívás vérmunkája,
S mindig dühösb agyarral.
A dunapart hegyeiben,
S szirtkoronás völgyeiben
Viszhangozván robaja,
Budáig hat moraja.

Szent Szániszló nap reggelén
Egy nagy tarack golyója,
Nagy Báthory találmánya,
S rettentő várdúlója,

Adalbert szentegyházára
Okádván ki tüzeit,
Olthatlan lángvész emészti
A vár épületeit.
S lángoknak lesz martaléka
A várőrség tápláléka,
Azzá lesz véd- s lőszere,
Számos lova s embere.

Pálfy akkor megadásra
Szólíttatja Izsákot:
Ajánl szabad takarodást,
S nem kér semmi váltságot.
„Esküszöm ősz szakállomra,
S harcban aggott éltemre!
(Felel a bég) illy gyalázat
Nem szállott még fejemre.
Gyávák adják meg magokat,
Te láss bennünk bajnokokat.
Jelszavunk két szóban áll:
Vagy diadal, vagy halál."

Tiszteli bár ellenben is
Pálfy az illy bajnokot:
Ezen válasz néki mégis
Nagy haragra ád okot.

S Gergely napja után kedden
Ostromfutást rendel ő;
De hajh! ez a nagy reménynek
Korán sem megfelelő:
Mert Izsák bég várta már ezt;
S olly nagy golyózáport ereszt',
Hogy a magyar nem birja.
Sok száznak ott nyilt sírja.

Pálfy tovább zúzza, dönti
Esztergomvár bástyáit,
Úgy, hogy itt-ott láthatni már
Nagyobb kisebb csorbáit.
A rácok, a vízvárosnak
Védői, megrettennek,
És Pálfynak egy kém által
Meghódolást üzennek.
A magyarok a vízvárost
Legottan elfoglalják most;
S a rácok, mint győzettek,
Szabadon elmehettek.

Ez azonban veszélyesebb,
Mint hasznos a magyarnak:
Minden élet minden percben
Markában itt a tarnak,

Míg Tamáshegy fellegvára
  Török által foglalva;
Azért ennek bevétele
  Lön köz szóval javalva.
S a magyarok fellobbanva,
Más nap nyomban megrohanva,
  S vérözönig védve bár,
  Bevéve a fellegvár.

Két veszprémi századosnak
  Jut a jeles elsőség,
A nehéz és veszélyteljes,
  De örök szép dicsőség,
Feljuthatni a várfokra,
  Hol a félhold ragyogott,
S levetni azt, és helyébe
  Magyar zászlót tüzni ott.
Szilva s Radics a két vitéz,
Kire minden bajnok szem néz,
  És szeretvén hazáját,
  Gyors követni pályáját.

A magyar nem kegyelmezvén
  Felingerült mérgében,
Szinte minden török ott vész
  Az ostrom vad dühében.

Ez ostromnak Balassa volt
Lelkes, bátor vezére;
De hajh! midőn a szerencse
Fénysugárt ont fejére,
A kemény sors vad mérgének,
S nyomban munkás vas kezének
Úgy sújtja le ostora,
Hogy vért sír a föld pora.

Apródját, a kedves fiút,
Ki bár mi nagy veszélyt lát,
Balassának a harctüzben
Nem hagyja el oldalát,
S bátor szive másoknak is
Elragadó példája,
Mellbe szúrja egy vakmerő
Török mérges dárdája:
Hogy alélva ott öszverogy.
Látván, vére, élte mint fogy,
Felöleli Balassa,
Hogy jó gondra bízhassá.

S lefekteti a haldoklót
Egy magányos szegletben.
Hah! mint döbben, miként borzad
Gondolatban, érzetben:

Midőn, hogy megvizsgálhassa
A vért öntő seb helyét,
Gyengéd kézzel bontogatván
A szép ifjú kebelét,
Ím! nőkebel bájfuvalma,
Két emlőnek teli halma
Dagad ki a ruhából,
Az ifjúnak titkából.

Szabadulván lélekzete,
Felpillant a fuldokló,
S kezét nyújtván Balassának,
Így rebeg a haldokló:
„Ismered-e még Saroltát?
Hajh! csak téged s hazámat
Szerethetvén, nyomdokidban
Járám titkos pályámat.
Bocsásd meg! hogy megcsaltalak;
De melletted leány alak
Kacajt vala szülendő,
És hozzám nem illendő.

Egyre kérlek, hős barátom!
Hogy lelketlen testemet
Csúf ne érje szilaj néptől,
Földbe te áss engemet!

Néked éltem, érted halok!"
Ezek végső szavai.
S felszivják vég lehelletét
A bús bajnok ajkai.
Kívánsága Saroltának
Fő gondja most Balassának
S míg bevégzi győzelmét,
Ferenc őrzi gyötrelmét.

A fellegvár magyar kézben;
Bú markában Balassa
Siet kedves halottjához,
Hogy őt földbe áshassa.
Ő s hű Ferenc könyhullatva
Ásnak a hős szüznek sírt.
Két tekenő koporsója,
Mellyet Ferenc hozni birt.
S most Saroltát lefektetik;
S napnyugotkor eltemetik
A föld anyaméhébe,
S a fájdalom könyébe.

Magyar haza! itten hamvad
Egy olly dicső leányod,
Kinek szíve, lelke, tette
Méltán örök bálványod.

Lelke s teste kelleminek
Bölcsek is meghódoltak.
Szívének mély érzelmei
Szívet gyújtva lángoltak.
És hazáját úgy szerette,
Hogy érte nemét feledte.
S neme lelkes angyala
Vérét ontva itt hala.

A magyarnak fél diadal
Tamáshegynek birtoka:
Mert törökė még Esztergom,
Az ostromnak fő oka.
Pálfy azért éjjel nappal
Folytatja vérmunkáját,
Örvend, látván a tört várnak
Sok új, meg új csorbáját.
Kereszthétben nagy robajjal
Hanyatlik el egy széles fal,
S zúzva omlik halomra.
„Vitézek! most ostromra!"

„Ostromra most! (kiált Pálfy)
Siessünk, mert ha késünk,
Mindjárt megint zárva leljük
Golyó-törte sok résünk."

S öszveszedvén minden vezér
Harcra zendült dandárit,
S kijelelvén egymás között
A vérmunka határit,
Mint éjszaki szélviharok,
Úgy rohannak a magyarok
Vezéreik szavára,
Esztergom tört várára.

„Én nemzetem, magyar népem!
Mit véthetél olly nagyot,
Hogy istenünk szent kegyelme
Már egészen elhagyott!"
Imígy sohajt hős Balassa:
Mert az ostrom kezdete
Világosan mulatja már,
Hogy nem jó lesz végzete.
Törökök a magyarokat,
Mint tigrisek párducokat,
Lesből ontván halomra,
Magyar nem jut várfokra.

Izsák bég, egy harcban okult
Vén oroszlány módjára
Véderejét oda gyüjtvén,
Honnan legtöbb bajt vára,

A vitézség szerencséjét
  Egészen kimeríti:
Mert az ostrom nagy tömegét
  Rettentőleg gyéríti.
Pálfy látván csalódását,
Legott visszavonulását
  Parancsolja hadának,
  Vesztével sok javának.

Hős Balassa vonakodva
  Hagyván a harc vérhelyét,
Hajh! egy jancsár-lőtte golyó
  Általüti kebelét! —
S nemzetének dicsősége,
  A nagy elme, nagy lélek,
Kinek szavát nem rettenték
  Élet-, halálveszélyek,
Megszűnt lenni! S a nagy szívnek,
Hazájához holtig hívnek
  Vérét anyaföld iszsza.
  Adná többször még vissza!

Hazafiság! bár a szívnek
  Keserü mély fájdalma,
Hazavesztés, s gyakran halál
  Lön szent lángod jutalma;

Bár téged dísz, fény, arany, s cím
 Ingerei oltanak,
S az irígység és erőszak
 Ármányai fojtanak:
Míg nap váltva nyugszik és kél,
S földön ember és nemzet él,
 Te lészsz mindig a szent tűz,
 Melly lángjával csudát űz.

TARTALOM.

REGÉK A MAGYAR ELÖIDÖBÖL.

HARMADIK KÖNYV.

